

certi-simè hominea: quod enim invenitur, constat esse. Sic et Deus inventus est per virtutem, sicut homo per carnem; quia nec morti subditum pronuntiasset, non in substantia mortali constitutum. Plus est autem quod adjecit: *Et mortem crucis*. Non enim exaggerat (1) atrocitatem, extollendo virtutem subjectionis (2), quam imaginariam phantasmate scisset, frustrato potius eam, quam experto; nec virtute functo in passione, sed lusu. *Quæ autem retro lucri duxerat*, quæ et supra numerat, gloriam carnis, notam circumcisionis, generis hebræi ex hebræo ceusum, titulum tribus Benjamin, pharisææ candidæ dignitatem; hæc modo detrimento sibi deputat, non Deum, sed stuporem Judæorum. Hæc ac si *stercora existinat, præ comparatione agnitionis Christi*, non præ reiectione Dei Creatoris, *habens justitiam, non suam jam quæ ex Lege, sed quæ per ipsum*, scilicet Christum, *ex Deo*. Ergo, inquis, hæc distinctione Lex non ex Deo erat Christi. Subtiliter satis. Accipe itaque subtilius. Cum enim dicit: *Non quæ ex lege, sed quæ per ipsum*; non dixisset, *per ipsum*, de alio, quam cujus fuit lex. *Noster*, inquit, *municipatus in cælis*. Agnosco veterem ad Abraham promissionem Creatoris (Gen., XXII, 17): *Et faciam semen tuum tanquam stellas in cælo*. Ideo et *stella a stella differt in gloria*. Quod si *Christus adveniens de cælis, transfigurabit*

A corpus humilitatis nostræ, conformale corpori gloriæ suæ; resurget ergo corpus hoc nostrum quod humiliatur in passionibus, et in (3) ipsa lege mortis in terram dejectum. Quomodo enim transfigurabit (4), si nullum erit? Aut si de eis dictum, (a) qui in adventu Dei deprehensi in carne deputari (5) habebunt, (b) quid facient qui primi resurgent? Non habebunt de quo transfigurentur? Atquin, *cum illis*, dicit, *simul rapiemur in nubibus obviam Domino*. Si cum illis sublatis, utique cum illis et transfigurati.

CAPUT XXI.

(*In Ep. ad Philem.*). Soli huic Epistolæ brevitatis sua profuit, ut falsarias manus Marcionis evaderet. Miror tamen, cum ad unum hominem literas factas receperit, quid ad Timotheum duas, et unam ad Titum, de ecclesiastico statu compositas recusaverit. Adfectavit, opinor, etiam numerum Epistolarum interpolare. Memento, inspector, quod ea quæ pertractata sunt, retro de Apostolo quoque probaverimus; et si qua in hoc opus dilata erant, (c) expunxerimus; ne aut hic supervacuum existimes iterationem, qua confirmavimus spem pristinam, aut illic suspectam habeas dilationem, qua erimus tempora ista. Si (6) totum opusculum inspexeris, nec hic redundantiam, nec illic diffidentiam judicabis.

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Exaggeraret *Lat.*
 (2) Collectionis *Rhen.*
 (3) In *delet Ciacc.*
 (4) Transfiguravit *ruet.* transfiguraverit *Rig.* transfigu-

- rabitur *Pan.*
 (5) Deputari *at demutati Lat.*
 (6) Sed *Iran.*

COMMENTARIUS.

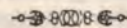
(a) Qui in adventu Dei deprehensi, in carne deputari habebunt. Ino demutari, quod mox dicit transfigurari. *Rig.*

(b) Quid facient qui resurgent primi. Consimili schemate, quo Paulus dixit, *Quid facient qui baptism-*

C tur pro mortuis? Rig.

CAP. XXI. — (c) *Expunxerimus*. Hoc est, Ex debito absolverimus, præstiterimusque. Sic lib. IV præcedente: *Et si commemoremur*, inquit, *promissionis Moysi, hic invenietur expuncta. Rhen.*

QUINTI SEPTIMII FLORENTIS TERTULLIANI ADVERSUS VALENTINIANOS LIBER.

Prooemium.

Hæresim Valentini erupisse sub Antonio Pio, imperium D adepto anno 158, affirmant Tertullianus (*De Præscript.*, cap. 30) ac Theodoretus (*De Hæretic. fab.*, lib. 1). Fuit autem Valentinus Phræbonites patria, ex maritima Egypti ora, platonica sectator philosophiæ, imbutus Græcorum artibus, ac figmentis, atque, ut sui jactabant (*Apud Orig. in Dial. adv. Marcion.*), auditor Theodadis, discipuli Pauli apostoli. Natum Valentinum censet Massuetus (*Dis-*

sert. in Iren., num. 7) anno Christi 85, denatum vero 158. Scripsisse fertur Valentinus psalmos nonnullos, epistolas item a Clemente Alexandr. in II et III Stromatum libris laudatas, quarum epistolarum una inscribitur ad Agathopodem diaconum anthiochenum, ut opinatur Græbius et Caveus. Edidit Valentinus etiam homilias atque opus inscriptum: *Ἡδὲ τὸ πρῶτον*, id est, *Unde mala, cujus operis fragmenta cæstant apud laudatum Clementem, lib. VI, et*

Epiphanium, hæres. XXXI. Evangelium scripsisse A proprium nemo nisi auctor novem posteriorum capitulum libri de Præscriptione refert. Ab Ecclesia catholica defecit, quoniam episcopatum, cujus ardebat desiderio, consequi non valuit, uti adversus eundem Valentinum, cap. IV, tradit Tertullianus. Relicta Alexandria Valentinus Romam venit, sedente Hygino, ibique commoratus est usque ad Anicetam. Præter D. Irenæum, Tertullianum, Epiphanium ac Theodoretum, plura de Valentinianis scribunt Massuetus (Dissert. ead., ibid.), Natalis Alexander (in Hist. Eccles. Sæcul. II, cap. 2, art. 6), Beausobre (in Hist. Manichæorum, part. II, lib. V), Semlerus (L. Band der Polenik der Baumgartens), nec non Valchens (Ketzergeschichte, I, Band), et Ittig. (Diss. de hæresiarchis, sect. II, cap. 5, et ejusdem Dissert. B appendice ad sect. II, cap. 5). Ac denum recentius Matter (Hist. du Gnosticisme, t. II). Etsi vero fabulosa Valentini hæresis sola descriptione sui appareat absurdissima, fuere tamen nonnulli qui ipsum Valentinum orthodoxum existimaverunt, ut abbas Foydit, qui edidit Dilucidationem doctrinæ priorum sæculorum; multaque ad Valentini systema emolliendum Manichæorum historiæ inseruit etiam Beausobre (Lumper, Histor. theolog. critica de Vita, Scriptis atq. Doctr. SS. Patrum, part. III, sect. IV, cap. 5, Dissert. præv. art. 4).

Porro certo certius est Tertullianum, dum stium adversus Valentinianos librum elucubravit, eam præ oculis habuisse sancti Irenæi, episcopi Lugdun., librorum adversus hæreses interpretationem latinam, C veterem et vulgatam, quam, ad usque tempora nostra servatam, Irenæo ipso vel adhuc in vivis superstite, vel nuper erepto, editam fuisse constat. Quisquis Irenæum latinum cum Tertulliano contulerit, in promptu deprehendet hunc adeo vestigia illius premere, adeo verbis ipsis, verborumque figuris et ordini adherere, ut id unum sibi proposuisse videatur eadem paucioribus contrahere; iisdem sæpe servatis verbis, immixtis tamen pro more dicendi quadam afri ingenii proacitate propositis (Conf. Iren., lib. I, cap. 11, num. 3, cum Tertull., cap. 25, et Iren., num. 5, cum Tertull., cap. 25, etc. Vide Massueti dissertation. II, in Iren. lib., num. 55, p. 89, 90).

Hæc plurima hinc et inde loca similis sedulo colligenda, ac ut facilius ea lector conferre queat, in D notis adponenda curavimus. Nec jam, ni fallor, nemini ambiguum erit prævisse Tertulliano Irenæum, ac proinde perperam ea in dubium revocasse, et inter

spuria repudiasse Johann. Salomon. Semlerum, vivum, si quis unquam, ad omnia fere venerandæ antiquitatis monumenta ex auctoritate sua dejicienda profecto natum; hic enim in Historica Isagoge ad Baumgartenii Polemicam (Vol. II, p. 151), in Pro-lusione de cavenda molesta sedulitate sacra ad corrigendas quasdam Irenæi et Tertulliani sententias (Edit. Halæ., 1772), et in Dissertatione de varia et incerta indole horum librorum Tertulliano Halensi adjecta (Vol. V, p. 245-290, ed. Halæ Magdeburg., 1828), fidem Irenæi minuere ejusque libros in suspicionem veritatis adducere tentavit: ut defensionem illorum suscepit celeberr. Valchius, theologus gottingensis, in novis commentariis Societatis Regiæ Scientiarum Gottingensis (T. V, part. 100, ann. 1774-1775; Lumper., lib. cit., cap. II, art. 1, p. 218.) EDD.

Cæterum Tertulliani esse librum hunc adversus Valentinianos vel inde constat, quod cap. XVI, nominatim libri adversus Hermogenem meminerit, quem ejus esse constat. Et vero scripsisse illum adversus Valentinianos luculenti sunt testes B. Optatus Milevitanus, lib. I, adversus Parmeniam. Donatistam, et Vincentius Lirinensis, lib. de Prophan. hæres. novitate. Visus fuit etiam jam olim MS. a Trithemio et Politiano, et inter primos a Rhenano editus primum scholiis, deinde et annotationibus ita illustratus, ut nusquam diligentior fuerit. Non contemnendam tamen esse nostram postremam hanc recognitionem, idque ex B. Irenæi, lib. I, cap. 1, et aliquot sequentibus, eoque tam græco apud Epiphanium, quam latino juxta versiones variis, et tribus Vatic. MS. exemplaribus, colliget facile lector, ex iis quas majoris adhuc lucis gratia adjecimus annotationibus, Argumento, imo et Catalogo Æonum ac situs ipsorum delineatione apertioribus. PAMELIUS.

Opportunior sane se dabit occasio de immensa sarragine ΓΝΩΣΕΩΣ in genere ac de arduo themate Valentiniano in specie uberius disserendi, ubi de præstantissimis Irenæi adversus hæreses libris dicendum erit. Nobis igitur, pro more, moduloque nostro, sufficiat hæc pauca, præmii instar, prælibasse, pauculaque addere hinc inde desumpta, sive ex Pamelio, sive ex Massueto, addere, quibus, antequam librum hunc, obscurum sane et intellectu impervium, aggrediamur, lectori prælucent tum interpretatio nominum Æonum Valentini, tum sytagma gnoseos ex ejusdem hypothesis concinnatum. EDD.

NOMINA ÆONUM ET DEORUM VALENTINI, IMO CRIMINUM POTIUS QUAM NUMINUM, ALIORUMQUE EODEM PERTINENTIAM.

(EX EDIT. PAMELII.)

De his nominibus infra, c. 6, sic Tertullianus: Quorundam (inquit) de græco interpretatio non occurrit, quorundam nec de sexu genera conveniunt, quorundam usitatio in græco notitia est. Itaque plurimum græco ponemus, significantiæ per paginarum limites adierunt; nec latinis quidem deerunt græca, sed in lineis desuper notantur.

Hactenus illo. Quod tamen cum in MS. codicibus neque Rhenanus, neque ego factum invenerimus: expediebat ad intellectum majorem, hunc Nominum Catalogum profigere. Quem nunc et locupletavi, et in ordinem congruum redegi, adjecto majoris explicationis gratia capitum numero, ubi de singulis ipsorum agi u Annotavi etiam quae hic aut alibi Tertulliano usitata, quae Irenaeo Latino lib. I adv. haeres., c. I, quae denique Epiphonio Graeco haeres. XXXI, aut ejus Interpreti Latino; o quibus etiam nomina aliquot castigata sunt. Pa

GENERALIA NOMINA, AD PRODUCTIONEM, CONJUGIA, ET NUMERUM ÆONUM PERTINENTIA, EX CAP. VII, VIII, XII, XXIII, XXX ET XXXI.

SERIES NOMINUM LATINA.	SERIES NOMINUM GRÆCA.	NOMINUM INTERPRETATIO.
Æon, <i>Tertull. Iren.</i>	αἰών, <i>Epiph.</i>	Sæculum, <i>Int. Epiph.</i>
Æones.	αἰώνες.	Sæcula.
Syzygia.	συζύγια.	Conjugatio, <i>Tertull.</i> Copulatio, <i>Tertull.</i>
Nymphion.	νυμφίον.	Nuptiarum domus. Thalamus.
Probulè.	προβολή.	Emissio, <i>Tertull.</i>
Ogdoads.	ὀγδοάς.	Octonarius, <i>Tertull.</i> Octonarius, <i>Iren.</i>
Tetras, <i>Tertull. Iren.</i>	τετράς, <i>Epiph.</i>	Quaternarius, <i>Int. Epiph.</i> Quadriga, <i>Tertull.</i> Quaternatio, <i>Iren.</i>
Decas.	δέκας.	Denarius.
Dodecens.	δώδεκας.	Duodenarius.
Triacontas.	τριᾶκοντάς.	Tricenarius.
Ectróma.	ἑκτρομα.	Partus abortivus.

XXX. ÆONUM NOMINA.

OGDOAS, SEU QUADRIGA DUPLEX, ÆONUM. CAP. VII.

I.	Bythos, <i>Tertull. Iren.</i>	βύθος, <i>Epiph.</i>	Profundum, <i>Int. Epiph.</i>
	Æon telios.	οἰὼν τέλειος.	Sæculum perfectum. Æon perfectus, <i>Iren.</i>
	Archè.	ἡ ἀρχή.	Initium, <i>Iren.</i>
	Proarchè.	προᾶρχή, <i>Iren.</i>	Principium.
	Propatòr.	προπάτωρ, <i>Epiph.</i>	Prior principio.
	Pater.	πάτερ.	Primus } <i>Pater, Tertull.</i> Immensus }
	Pater pantón.	πάτερ πάντων.	Pater.
	Proón.	πρόων.	Pater omnium.
	Autopatòr, <i>Epiph.</i>	αὐτοπάτωρ.	Præexistens.
	Anarchos, <i>Iren.</i>	ἀναρχος.	Qui ante fuit, <i>Iren.</i>
Risa, <i>Epiph.</i>	ρίζα.	Ipse per se pater.	
Sigè, <i>Tertull. Iren.</i>	σίγη, <i>Epiph.</i>	Carens principio.	
II.	Eunòs.	εὐνοσ.	Radix.
	Charis.	χάρις.	Silentium, <i>Int. Epiph.</i>
	Mater.	μάτηρ.	Intelligentia.
	Nus.	νοσ.	Cogitatio.
III.	Monogenes.	μονογενής.	Gratia.
	Protogenes, <i>Tertull.</i>	προγενής.	Mater.
	Pater, <i>Tertull. Iren.</i>	πάτερ.	Mens.
IV.	Archè tôn pantón.	ἀρχή τῶν πάντων.	Unigenitus.
	Aléthcia.	ἀλήθεια.	Prior genitus, <i>Tertull.</i>
V.	Logos, <i>Iren.</i>	λόγος.	Pater.
	Zoè, <i>Tertull. Iren.</i>	ζωή.	Initium omnium.
VI.	Anthròpos, <i>Iren.</i>	ἄνθρωπος.	Veritas.
	Ecclesia, <i>Tertull. Iren.</i>	ἐκκλησιή.	Sermo, <i>Tertull.</i> Verbum.
VII.			Vita, <i>Tertull.</i>
			Homo, <i>Tertull.</i>
VIII.			Ecclesia, <i>Tertull. Iren.</i>

DECAS ÆONUM. CAP. VIII.

IX.	Bythios, <i>Tert. Iren.</i>	βύθιος, <i>Epiph.</i>	Profundus, <i>Int. Epiph.</i>
	Mixis.	μίξις.	Mixtio.
X.	Agératos.	ἀγήρατος.	Non senescens.
	Henósis.	ἑνωσις.	Unio.
XII.	Autophyes.	αὐτοφύης.	Per se naturalis.
	Hédonè.	ἡδονή.	Voluptas.
XV.	Akinetos.	ἀκίνητος.	Immobilis.
	Syncrasis, <i>Tertull.</i>	σύνκρσις.	Commixtio.
XVI.	Homusyncrasis, <i>Iren.</i>	ὁμοσύνκρσις.	Similis commixtio.
	Monogenes.	μονογενής.	Unigenitus.

XVIII.	Macaria	μακαρία	{ Fortunata, <i>Tertull.</i> Felicitas, <i>Int. Iren.</i>
--------	-------------------	-------------------	--

DODECAS ÆONUM, EODEM. CAP. VIII.

XIX.	Paracletus, <i>Tertull. Iren.</i>	παράκλητος, <i>Epiph.</i>	Paracletus, <i>Int. Epiph.</i>
XX.	Pistis	πίστις	Fides.
XXI.	Patricos	πατρικός	Paternus.
XXII.	Elpis	ἐλπίς	Spes.
XXIII.	Métricos	μητρικός	Maternus.
XXIV.	Agapè	ἀγάπη	Caritas.
XXV.	{ Ainos, Ainos, <i>Epiph.</i>	{ εἶνος αἰνῶδες	{ Laus. Semper mens.
XXVI.	{ Synesis Phronesis, <i>Billio.</i>	{ σύνεσις φρόνησις, <i>Bill.</i>	{ Intelligentia. Prudentia, <i>Bill.</i>
XXVII.	Ecclesiasticus	ἐκκλησιαστικός	Ecclesiasticus.
XXVIII.	Macariotes	μακαριότης	Beatitudo.
XXIX.	{ Téletus, <i>Tert.</i> Philetus, <i>Tert.</i> Theletus, <i>Iren.</i>	{ τελετός φιλητός θελητός, <i>Iren.</i>	{ Perfectus, <i>Tertull.</i> Amabilis, <i>Tertull.</i> Voluntas, <i>Int. Epiph.</i> Voluntarius, <i>Int. Theod.</i>
XXX.	Sophia	σοφία	Sapientia.

CUSTODIS PLEROMATIS HORI EX BYTHO SOLO PRODUCTI NOMINA, CAP. IX ET X.

Horos, <i>Tertull. Iren.</i>	ὄρος, <i>Epiph.</i>	Terminus, <i>Int. Epiph.</i>
Stauros, <i>Iren.</i>	σταυρός	Cruz, <i>Tertull.</i>
Lytrotos	λυτρωτής	Redemptor.
Carpistes	καρπιστής	Traductor.
Metagogeus	μεταγωγεὺς	Circumductor, <i>Tertull.</i>
Horothetés	ὀρθότης	{ Finitor, <i>zeu</i> Finium designator.

ECTROMATIS, SIVE ABORTIVI FOETUS NOMINA, CAP. IX-XIV ET XXI.

Enthymesis, <i>Tertull. Iren.</i>	ἐνθύμησις, <i>Epiph.</i>	{ Animatio, <i>Tertull.</i> Cogitatio, <i>Tertull.</i>
Achamoth, <i>Tertull. Iren.</i>	ἄχαμῶθ, <i>Epiph.</i>	חכמה Sapientia.
Sophia	σοφία	Sapientia.
Octoas	ὀκτώας	Octonarius.
Gé	ἡ γῆ	Terra.
Mater	μητήρ	Mater.
Pneuma hagion	πνεῦμα ἅγιον	Spiritus sanctus.
Hierusalem, <i>Iren.</i>	ιερουσαλήμ	Hierusalem.
Kyrios	κύριος	Dominus.

NOVORUM EX PRIMO MONOGENE DUORUM ÆONUM NOMINA, CAP. XI.

Christus, <i>Tertull. Iren.</i>	χριστός, <i>Epiph.</i>	Christus, <i>Int. Epiph.</i>
Pneuma hagion	πνεῦμα ἅγιον	Spiritus sanctus.

ÆONIS EX OMNIBUS ÆONIBUS CONCINNATI NOMINA, CAP. XII.

Iesus, <i>Tertull. Iren.</i>	ἰησοῦς, <i>Epiph.</i>	Iesus, <i>Int. Epiph.</i>
Só er	σωτήρ	Salvator.
Christus	χριστός	Christus.
Logos	λόγος	Verbum.
Paracletus	παράκλητος	Paracletus.
Problema, <i>Iren.</i>	πρόβλημα	Problema.

ANGELORUM EX IISDEM PRODUCTORUM NOMINA, EODEM CAP. XII.

Angeli, <i>Tertull. Iren.</i>	ἄγγελοι, <i>Epiph.</i>	Angeli, <i>Int. Epiph.</i>
Doryphori, <i>Epiph.</i>	δορυφόροι	Satellites.

TRINITATIS GENERUM EX ACHAMOTH NOMINA, CAP. XVII AC XVIII.

Hylicum, <i>Iren.</i>	ὕλικόν, <i>Epiph.</i>	Materiale, <i>Tertull.</i>
Psychicum	ψυχικόν	Animale.
Pneumaticum	πνευματικόν	Spiritale.

DEMIURGI EX ACHAMOTH ET ANIMALI SUBSTANTIA NOMINA, CAP. XVIII, XIX ET XX.

Demiurgus, <i>Tertull. Iren.</i>	δημιουργός, <i>Epiph.</i>	Opifex, <i>Int. Epiph.</i>
Métropatór	μητροπάτωρ	Mater et pater.
Apátór	ἀπάτωρ	Sine patre.
Pater	πατήρ	Pater.
Pasileus	βασίλευς	Rex.
Hebdomas	ἑβδομάς	Septenarius.
Archangelus, <i>Tertull.</i>	ἀρχάγγελος, <i>Tertull.</i>	Archangelus, <i>Tertull.</i>
Angelus, <i>Iren.</i>	ἄγγελος	Angelus, <i>Int. Epiph.</i>
Pantocratór, <i>Epiph.</i>	παντοκράτωρ	Omnipotens.
Cistéas	κτίστης	Creator.

CHRISTI FILII DEMIURGI NOMINA, CAP. XXVI ET XXVII.

Christus, <i>Tertull. Iren.</i>	χριστός, <i>Epiph.</i>	Christus, <i>Int. Epiph.</i>
Iesus, <i>Epiph.</i>	ἰησοῦς.	Iesus.
Sōtēr	σωτήρ.	Salvator.
Phōs	φῶς.	Lux.
Logos.	λόγος.	Verbum.
Nus.	νῦς.	Mens.

ARCUM QUIBUS SINGULI ÆONES COLLOCATI SUNT, NOMINA, CAP. XXIII, XXIV, XXV.

TRICENARIJ ALIORUMQUE ALIQUOT ÆONUM SEDIS NOMINA.

Plērōma, <i>Tertull. Iren.</i>	πλήρωμα, <i>Epiph.</i>	{ Universitas, <i>Tertull.</i> Plenitudo, <i>Tertull. Iren.</i> Complementum, <i>Int. Epiph.</i>
--	----------------------------------	--

ACHAMOTH LOCUS.

Cenōma, <i>Iren.</i>	κνωμα, <i>Epiph.</i>	Vacuum, <i>Iren. Tertull.</i>
Meso'ētos topos, <i>Epiph.</i>	μεσότητος τόπος.	{ Locus } { Regio } mediatis.
Tabulatum.	{ medium, <i>Tertull.</i> { secundum, <i>Tertull.</i>	

DEMIURGI LOCUS SUPER SEPTEMPLICI COELO.

Sabbatum, <i>Tertull. Iren.</i>	σάββατον, <i>Epiph.</i>	Sabbatum, <i>Int. Epiph.</i>
Solium Demiurgi, <i>Tertull.</i>		<i>Tertull.</i>
Topos ouranios, <i>Epiph.</i>	οὐράνιος τόπος, <i>Epiph.</i>	Subcœlestis locus, <i>Iren.</i>

DIABOLI ET HOMINIS LOCUS.

Kόσμος, <i>Tertull.</i>	κόσμος, <i>Epiph.</i>	Mundus, <i>Tertull. Iren.</i>
-----------------------------------	---------------------------------	-------------------------------

CREATURARUM A DEMIURGO ET ACHAMOTH CONDITARUM NOMINA, CAP. XX, XXII, XXV.

SPIRITUALIUM.

Heldomas ouranōn, <i>Epiph.</i>	ἑβδομάς οὐρανῶν.	{ Cœlorum } { septemplex scena, <i>Tert.</i> { septenarius, <i>Iren.</i>
Ourani, <i>Epiph.</i>	οὐρανοί, <i>Epiph.</i>	
Angeli, <i>Tertull. Iren.</i>	ἄγγελοι.	Angeli, <i>Int. Epiph.</i>
Paradisus.	παράδεισος.	Paradisus.
Angelus	ἄγγελος.	Angelus.
Archangelus quartus, <i>Tertull.</i>		
Diabolus, <i>Tertull. Iren.</i>	διάβολος, <i>Epiph.</i>	Diabolus, <i>Int. Epiph.</i>
Cosmocrator.	κοσμοκράτωρ.	{ Mundi dominus. { Munditenens, <i>Tertull.</i>
Dæmonia.	δαίμονια.	
Pneumatica ponērias.	πνευματικὰ πονήριας.	Spiritualia nequitiae, <i>Tert. Iren.</i>

MATERIALIUM.

Hylē, <i>Epiph.</i>	ὕλη, <i>Epiph.</i>	Materia, <i>Tertull. Iren.</i>
Cosmos, <i>Tertull.</i>	κόσμος.	Mundus.
Stoichia, <i>Epiph.</i>	στοιχεῖα.	Elementa.
Pyr.	πῦρ.	Ignis.
Aēr.	ἀήρ.	Aēr.
Hylor.	ὕδωρ.	Aqua.
Gē.	γῆ.	Terra.

ANIMALIUM.

Anthrōpos, <i>Epiph.</i>	ἄνθρωπος, <i>Epiph.</i>	Homo, <i>Tertull. Iren.</i>
Zōa.	ζῷα.	Animantia.

TRINITATIS, SIVE TRIUM GENERUM HOMINIS NOMINA, CAP. XXVI.

Choicus, <i>Tertull. Iren.</i>	χῆκός, <i>Epiph.</i>	Terreus, <i>Int. Epiph.</i>
Psychicus.	ψυχικός.	Animalis.
Pneumaticus.	πνευματικός.	Spiritalis, <i>Tertull. Iren.</i>

ALTERIUS BYTHI CONJUGIS SECUNDUM QUOSDAM NOMEN, CAP. XXXIII.

Telēsis, <i>Iren.</i>	τέλεισις, <i>Epiph.</i>	Voluntas, <i>Tertull.</i>
---------------------------------	-----------------------------------	---------------------------

OGDOADIS ALTERIUS SECUNDUM QUOSDAM BYTHO ANTERIORIS NOMINA, CAP. XXXV.

Proarchē, <i>Tertull. Iren.</i>	προαρχή, <i>Epiph.</i>	Prior principio, <i>Int. Epiph.</i>
Aennoētōs	ἀνενοήτως.	Incogitabilis.
Arrhētōs	ἄρρητος	{ Inenarrabilis. { Arcanus.
Aoratos.	ἀόρατος.	
Archē	ἀρχή.	Invisibilis.
Acatalēptos	ἀκατάληπτος.	Principium.
Anonomastos.	ἀνονόματος.	Incomprehensibilis.
Ager rētos.	ἄγεννητος.	Innominatus.
		Ingenitus.

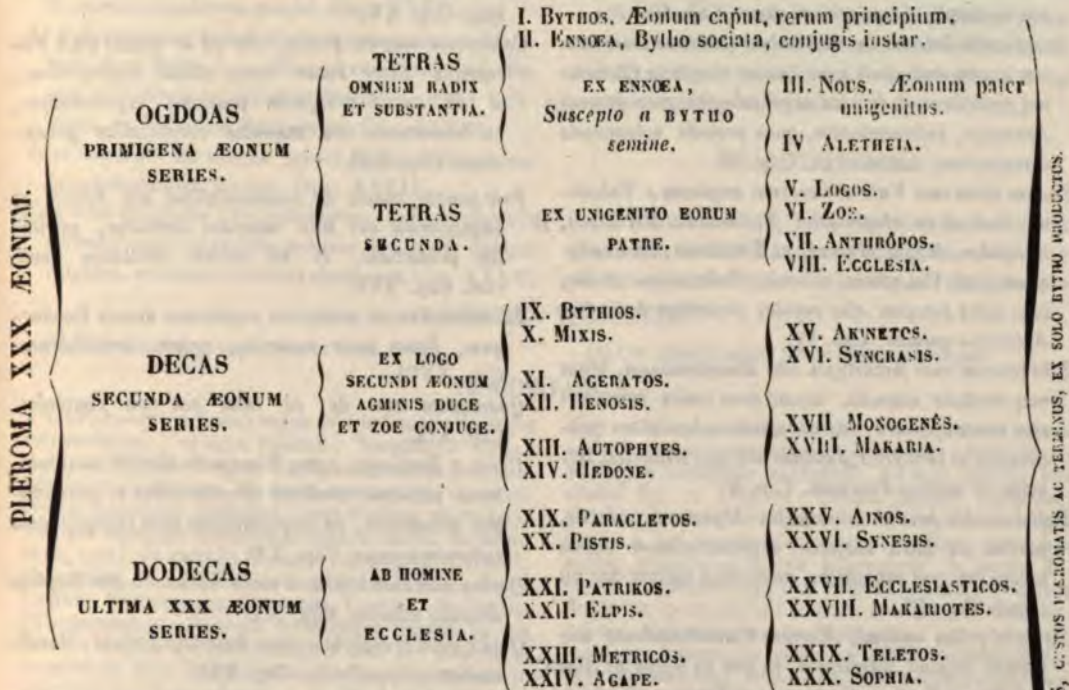
TETRAS ÆONUM, QUOS ALII OMNIUM ÆONUM PARENTIS FACIUNT NOMINA, XXXVII.

Monotês, <i>Tert. Iren.</i>	μὴν ἑνός, <i>Epiph.</i>	Singularitas, <i>Tertull.</i>
Hen-tês	ἐν ἑνός,	Unitas.
Monas.	μὴν ἑνός	Solitas.
Hen.	ἑν	Unum.

SCHEMA GNOSTICUM

EX VALENTINI EJUSQUE DISCIPULORUM FABULIS.

CURANTIB. EDD. DESCRIPTUM.

BYTHOS, SUPREMUS PATER PER NOUN UNIGENITUM EMITTIT NOVUM PAR ÆONUM

XXXI. CHRISTOS, cum Angelis custodibus. | XXXII. PNEUMA HAGION.

Ex toto Pleromate nascitur sidus veluti Æonum ac perfectissimus fructus

XXXIII. IHSOUS.

xxxiv. Extra pleroma relegatur sophia:

ENTHYMESIS SEU ACHAMOTH

הכח

ex ejus passione	ex ejus conversione	ex ejus imaginatione
MATERIA SUBSTANTIA.	ANIMALIS SUBSTANTIA.	SPIRITUALIS SUBSTANTIA.

xxxv. EX ACHAMOTH ET ANIMALI SUBSTANTIA

oritur DEMIURGOS ;
unde KOSMOS

xxxvi. Æon et ultimus.

I COELUM. II COELUM. III COELUM. IV COELUM. V COELUM. VI COELUM. VII COELUM.

I HOMO CHOICUS seu damnandus	II HOMO GNOSTICUS perfectus	III HOMO SPIRITUALIS et perficiendus.
---------------------------------	--------------------------------	--

HOROS, CUSTOS PLEROMATIS AC TETRINUS, EX SOLO BYTHO PRODUCTUS.

Argumentum.

- Adversus Valentinianos hæreticos scripturus Tertullianus, differens congressionem, solam profitetur errorum, seu potius fabularum, cum risu narrationem.*
- Imprimis autem narrat, quod Valentiniani, frequentissimum sane inter hæreticos collegium, nihil magis curent, quam occultare quod prædicant. Cap. I.*
- Deinde cum illi simplices nuncuparent Catholicos, Scripturis simplicitatem probari docet. Cap. II.*
- Quantumvis interim se abscondant (cum veritas e contrario non erubescit) scire tamen simplices Christianos omnes eorum fabulas et genealogias, quas damnat Apostolus, indeterminatas, quas proinde solummodo demonstrare, destruere sit. Cap. III.*
- Notam etiam esse Valentinianorum originem a Valentino; licet ab eo abcesserint Ptolomæus, Heracleon, Secundus, Magnus Marcus, ac Theotinus, ita ut nusquam jam Valentinus, et tamen Valentiniani ab illo; cum solas integras ejus regulas custodiret Antiochiæ Azionicus quidam. Cap. IV.*
- Sibi interim cum Archetypis esse disceptationem, idque non confectis materis, utpote quas ipsius hæresiarchoæ contemporales instructissimis voluminibus prodiderint et retulerint, Justinus martyr, Miltiades, Irænæus, et quidam Proculus. Cap. V.*
- Deinde verbis partim initio hujus Argumenti adductis, partim illi infra subjectis, demonstrationem solam arcani ipsorum promittens, methodum indicat qua nisi statuit. Cap. VI.*
- Porro a prima ogdoade Æonum Valentinianorum sive tetrade duplici, auspiciatur, in qua ex Bytho ac Sigortu Nis et Veritas, Sermonem et Vitam procrearint, e quibus homo et Ecclesia. Cap. VII.*
- Inde ex secunda illa tetrade, Sermonem et Vitam decuriam Æonum simul judicasse, hominem et Ecclesiam duodenarium numerum, quo sic impleteretur tricenariæ divinitatis Pleroma seu plenitudo. Cap. VIII.*
- Jam vero sæcunditate tota deficiente, a novissimo Æone Sophia confirmata ab Iloro ne dissolveretur, ex vi passionis, nulla opera conjugii, abortivum solum Enthymesin expositam esse. Cap. IX.*
- Tota interim propinquitate supplicante Sophiam conjugii suo Teleteo restitutam, Enthymesin vero extra Pleroma relegatam. Cap. X.*
- Ne qua igitur ejusmodi rursus concussio contingeret, Non illum novam edidisse copulationem, Christum et Spiritum Sanctum. Cap. XI.*
- Deinde ex omnibus simul Æonibus compactum esse perfectum Pleromatis fructum Jesum, quem et Soterem, et Christum; et Sermonem nuncupant; et satellites ejus angelos. Cap. XII.*
- Atque hactenus (inquit Indens auctor) prima tragædiæ scena; alia jam extra Pleroma cothurnatio. Cap. XIII.*
- Num Enthymesin, sive jam novo et interpretabili nomine Achamoth, in inane illud Epicuri explosam, quamquam a Christo non sine Spiritu Sancto e superioribus misso jam formatam; quia tamen ad lumen illud Pleromatis non potuit attingere, ab Iloro custodiens extremam ejus lineam exclusam, afflictam mœrore, metu, consternatione, ignorantia. Cap. XIV.*
- Atque ex his originem traxisse materiam, quam Pythagorici. Stoici et Plato ipse innatam volunt, et elementa ipsa. Cap. XV.*
- Conversam inde ad preces, cum ad se missus esset Paracletus Soter Jesus eam denno confirmatam, et ab omnibus injuriis passionis expunitam, ex conversione illa animales corpulentias produxisse. Cap. XVI.*
- Præ gaudio abhinc ex contemplatione illa Soteris et angelicorum qui una venerant lumen, spiritaliter produxisse, et sic factam trinitatem generum. Cap. XVII.*
- Ex animali autem substantia productum deinde Demiurgum, Deum hunc nostrum, regem universorum. Cap. XVIII.*
- Quamquam hæc de re inter eos non conveniat. Cap. XIX.*
- Porro a Demiurgo, extra Pleromatis limites constituto, hunc mundum conditum ex animalibus et materialibus substantiis, ex incorporalibus vero septemplex cælorum scenam. Cap. XX.*
- Quibus interdum interserit varia Achamoth sive Sophiæ secundæ nomina. Cap. XXI.*
- Quid? quod et diabolum opus Demiurgi faciant, Munditendentem appellantes. Cap. XXII.*
- Inde singularum potestatum situm interserens, etiam ignem his omnibus corporibus et elementis inflabellatum addit. Cap. XXIII.*
- Demiurgum post hæc ad hominem manus contulisse, et carnem ei creasse, non limo terræ, sed materia illa philosophica. Cap. XXIV.*
- Cui cum animam Demiurgus mox de afflatu suo communicaret, etiam ab Achamoth pariter in illum derivatum semen spiritale, quod nuncupabant Ecclesiam. Cap. XXV.*
- Hinc tria hominum genera describit, sive trinitatem hominis, et quem exitum sortiantur. Caput XXVI.*
- Emisisse etiam Demiurgum Christum Filium suum naturalem per virginem, non ex virgine editum; et super hunc devolasse Soterem in specie columbe, cumque mansisset in Christo impassibilem, passum vero animale Christum. Cap. XXVII.*
- Animas quoque meliores allegi in prophetas, sacerdotes ac reges. Cap. XXVIII.*
- Hominum vero tria genera ab eis constitui: choicum, animale, spiritale. Cap. XXIX.*
- Spiritualibus autem (quos se esse jactitant) operationes non necessarias, sed nobis utpote psychicis, id est ani-*

malibus hominibus, martyrii quoque necessitatem A
sic eludentes. Cap. XXX.

Et vero in consummatione ita dispensari mercedem, ut
Achamoth de medio tabulato in Pleroma transferatur,
excepta a Solvere compactio illo sponso, et Deminrgum
de hebdomade sua cœlesti in vacuum matris locum. Cap. XXXI.

Humanam vero gentem in exitu tales ituram: choicæ qui-
dem et materialis notæ animas interituras; psychicu-
rum vero justorum animas (id est nostras) in medietatis
illius receptacula transmitti; spiritualium denique,
ipsorum nempe, ad Pleromatis palatium traductas,
in sponsas angelorum assumi. Cap. XXXII.

Ab Valentino vero in hoc dissimulare emendatores Pto-
lomæi, quod Bytho duas affingant conjuges, Cogitationem
et Voluntatem, atque ex Cogitatione ortam Veri- B
tatem, ex Voluntate Monogenem. Cap. XXXIII.

Alios etiam qui aut nullum sexum Bytho deputant, aut
hermaphroditum faciunt. Cap. XXXIV.

Esse item qui Bytho non principatum, sed postumatum
defendant, post ogdoadem primum ex tetrade quidem
et ipsam, sed aliis nominibus derivatam. Cap. XXXV.

Quosdam qui ex patre Bytho, et Eunœa matre, inte-
gram ogdoadem illam uno partu exclusam. Cap. XXXVI.

Item alium quemdam qui Monoteta et Henoteta pa-
rentes primos faciat, ex quibus Monas et Unio, et ex
illis reliquos Æonas. Cap. XXXVII.

Humaniores denique secundum, qui tetradas duas di-
videns in dextram et sinistram, lumen et tenebras,
tantum defectricem illam virtutem, Achamoth nempe,
vult non ab aliquo Æonum deduci. Cap. XXXVIII.

Postremo majorem esse de ipso Jesu diversitatem, cum
Valentinus ex omnium Æonum flosculis, alii ex
solis decem, aut solis duodecim, alii a Christo et Spi-
ritu Sancto tantum, alii aliunde eum confictum con-
tendant. Atque ita doctrinas Valentinianorum in syl-
vas jam exolevisse Gnosticorum. Cap. XXXIX.

CAPUT PRIMUM.

2 (a) Valentiniani, (1) frequentissimum plane colle-
gium inter hæreticos, quia (2) plurimum ex apostatis
veritatis, et ad fabulas facile est, et disciplina non

LECTIONES VARIANTES.

(1) Valentini collegium Crojus in Grab. Fran.

(2) Qui Oberth. solus, forsitan typoqraph. lapsu.

COMMENTARIUS.

CAP. I.—(a) A prima hujus capituli fronte occurrunt
intricatisima, si quæ fuerunt, Tertulliani verba,
multa adhuc dum respersa caligine, crebris licet do-
ctissimorum virorum illustrata commentis, innume-
risque lectionum variarum tentaminibus emendata. C
Textum equidem resarcire ac sanare sumus, ut potui-
mus, enixi, ex collatis Rhenani, Scaligerii, Pamelii,
Casauboni, Petavii, Salmasii, Rigaltii, Priorii, Junii,
Latinii, Franciquæ, Parisinæ, Venetæ, Hallensis,
Wicburgensis editionum recensione, necnon et usi
sumus duplici correctione quas CL. viri Lobeck et
Seguier de Saint-Brisson inseruerunt, ille quidem in
suo præclaro Aglaophamo, t. I. lib. 4, § V, hic vero
in opere recenti, sat paucis eruditus noto, cui titulus:
Essai sur le polythéisme, t. II, p. 105 et seqq.
At omnia, vel saltem inferius remissa, textus quem
exhibuimus indagatione, et seclusa nimia molesti
commentarii mole, nobis visum est quam citius festi-
nandum ad planiorem, sanioresque Septimii in hoc
proœmio sensum breviter exponendum, quem porro
sic se habere arbitramur:

Valentiniani (quorum frequentissimum plane de-
bet esse collegium inter hæreticos, tum quia plurima
retinuit ejuratæ fidei dogmata, tum quia ad vulgares fa-
bulas facile pronumque est, tum quia asperiori disci-
plina non deterretur), nihil magis curant quam occultare
quod prædicant, si tamen ii prædicant aut prædicare
dici queunt, qui occultant. In iis enim, sollicitum
arcanae custodiæ officium, merito habendum est con-
scientiæ male sanæ officium seu indicium. Et morum
turpium confusio prædicatur, dum ab iis religio adseve-
ratur vel adseruatur, sive proferatur, sive taceatur.
Nam et inter illa eleusinia sacra (quæ hæresis sunt
et ipsa ex atticæ superstitionis fonte derivata), quod
tacent epoptæ seu sacris initiati, pudor est. Idcirco
aditum, id est adeuntes sive discentes, per am-
plages et experimenta cruciant et pene enecant; hinc diutius
initiant quam consignant, plus temporis conerunt in
præparanda quam in perficienda initiatione; cum
et ante portas ad probandum eos qui epoptæ fieri
cupiunt, quinqueannium instituunt; ideo ut ingentem
opinionem, favente diuturno suspendio arcanae cog-
nitionis, adstruant et ædificent: atque ita tantam in ab-

ditis sacris majestatem exhibere videantur ac σφρι-
στον, quantam præstruxerunt cupiditatem, animumque
ad magna ominanda erexerunt. Ad hæc sequitur jam
silentii lex et officium; adtente quippe custoditur
quod tarde invenitur. Caterum tota abditæ in adytis
divinitas, tot siparia portarum valvis affixa, totum hoc
secreti signaculum linguæ impressum, in turpia de-
sinit, et consummata tam morosa initiatione, sedum
duntaxat, pro pudor! simulacrum membri virilis re-
velatur. Sed naturæ venerandum nomen præ se ferens,
inaniaque commenta allegorica turpium fabularum dis-
positio prætendens, favente patrocínio coactæ et insulsa
figuræ, sacrilegium observat, imminuit, repudiat, et
convicium falsi sædique figmenti manifestum emen-
titis istiusmodi simulacris excusat.

Quibus παραρρησινδὲ expositis, haud exiguum opus
nobis incumbere videretur, nempe ut illa Tertul-
liani verba sigillatim commentaremur, sive genuinam
tuendo auctoritatem textus, quem post tot emenda-
tiones edere ausi sumus, sive hoc proœmium cum
cæteris ejusdem argumenti testimoniis conferendo,
multaque inde ad veteres religiones explicandas
erueno documenta. Hinc facile ingens exurgeret dis-
sertatio de sæpessimis trita, densis licet etiam nunc
tenebris obsita, mysteriorum Eleusiniarum disciplina,
quam, utpote ab aliis bene multis et longe doctrina
præstantioribus propemodum exhaustam omittere
satis est. Duobus tantum tribusve hujus proœmii
punctis aliquid lucis afferemus, nonnullas subinde
variorum notis adnotationes subnectendas curantes.
Quæ si uberius et tanquam ex professo tractari cu-
pias, videsis Warburton, *De div. legal. Moysis*, lib. II,
sect. IV; Michael Maier, *Symbol. auræ mensæ*, lib. III,
et in *Hieroglyph. lib. IV*; Plessing, *Mennonium*, t. II;
Barthélemy, *Anachars.*, t. V; Payne Knight, *Inquiry
into the symb. lang. in Diario Classico.*, t. XXVI;
Ouvarovff, *Essai sur les mystères d'Eleusis*; Lobeck,
*Aglaophamus sive de Theologiæ mysticæ Græcorum
causis*, lib. I; Sainte-Croix, *Recherches histor. et critiq.
sur les myst. du pagan.*, deuxième édit. de Saey,
t. I, 3, 4, 5 sect.; Villosion, *De triplici Theol.*; Seguier
de Saint-Brisson, *Essai sur le Panthéisme*, t. II, p. 3.
Textum vero Tertulliani emendavere alii codicum

terretur, (a) nihil magis curant, quam occultare, quod
 prædicant : (1) si tamen prædicant, qui occultant.
 Custodiæ officium, conscientiæ officium (2) est. Con-
 fusio (b) prædicatur, dum religio adseveratur (3).
 Nam et illa Eleusinia (hæresis et ipsa (c) atticæ

A superstitionis (4) quod tacent (5), pudor est. Ideirco
 et aditum (d) prius cruciant (6). D'utius initiant,
 quam (7) consignant (8) (e), cum et ante portas (9)
 (f) quinquennium (g) instituunt (10); ut opinionem
 suspensio cognitionis ædificent: atque ita tantam ma-

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Hæc verba. uicinis inclusa, omnino repudiat ut spu-
 ria Lobeck, contra omnes edit. et mss. codices. Hæc uncinis
 non includunt Rhen. Pam. Par. Venet. Seml. Oberth. Inclu-
 dunt vero, et merito, Paris. Welchel. 1866 et D. Sequier de
 S. Brisson, loc. infr. cit.
- (2) Indicium proponit ibid. D. Sequier.
- (3) Adseveratur Welchel. Jun. D. Sequier.
- (4) Uncinis includit D. Sequier quod plerique alii com-
 matibus distinguunt.
- (5) Tacet Lobeck. latent Welchel.

- (6) Aditurum Jun. aditu Salmas.
- (7) Cruciant Distinguant Welchel. Pamel. Sequier.
- (8) Linguam Rig. quem Jun.
- (9) Resignant Sequier. os signant Salmasius.
- (10) Et portas ante Rhen. Seml. Oberth. Welchel. Pamel.
 Epoptas Scaliger Rig. Paris. Casaubon. Wouw. Lobeck.
 Ante portas optime correxit D. Sequier. Ad portas... insti-
 tuit. Petav. in Themist.
- (11) Instruunt Lat.

COMMENTARIUS.

collatione nixi, alii proprio ingenio plus minusve
 tuto confidentes : Scaliger in *Emendat. temp.*, lib. V,
 p. 595; Salmasius ad *Spartian. Adrian.* p. 53 sqq.
 Casaubon. ad *Athên. VI, cap. 45*; Wouwer, ad *Petron.*
c. 17; Petavius, ad *Themist.*, p. 414; Guther, *De*
Jure Pontific. 1, c. 25; Croius, in *Specim. observat.*,
 p. 15, in *Grabii Irenæo*; P. Halloix, *notat. ad Vit.*
Quadrat., c. IV, p. 695. sqq. Panelius, de *Cistopho-*
ris, p. 84; Petit, ad *Legg. att.*, p. 99; Van dale,
Dissert. agon., p. 608; Lobeck, *Aglaopham.*, t. I,
 p. 52 sqq. Sequier de Saint-Brisson, *Lib. citat.*,
 p. 105-109. EDD.

(a) *Nihil magis curant, quam occultare quod præ-*
dicant. Ab exordio ducem sequitur Tertullianus
 B. Irenæum, qui in proœnio lib. I, hæc habet : ἢ γὰρ
 πλάνη καὶ αὐτὴν μὴ οὐκ ἐπιδείκνυται, ἵνα μὴ γυμνασθεῖσα
 γίνῃται κατάφορος· πλάνη δὲ περιβλήματι πανούργου κο-
 μμομένη, καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀληθεστέρην ἐαυτὴν παρί-
 χειν φαίνεται διὰ τὴν ἑξωτὴν φαντασίαν τοῖς ἀπειροσφόροις :
 Error enim secundum semetipsum non ostenditur, ne,
 denudatus, fiat comprehensibilis, suaviorio autem coope-
 rimento subdole adornatus, et ipsa veritate (ridiculum
 est et dicere) veriorum semetipsum præsert, ut decipiat
 exteriori phantasmate rudiores. Veterem interpreta-
 tionem, quæ, uti nonnullis visum est, adeo est anti-
 qua, ut forsitan ipsiusmet Tertulliani oculis subjecta
 fuerit, præ aliis in hoc notarum decursu deinceps
 afferendam curabimus. Cf. *Apologet. VII, sup. t. I,*
 p. 6. EDD.

(b) *Confusio.* Id est, turpitudine. Hieronym. comm.
 in *Isaiam*, cap. II, p. 27, edit. BB. et iisdem verbis ad
Amos, cap. IV, p. 1397 : *Ogque appellatus est Basan,*
et interpretatur αἰσχύνη, hoc est ignominia, quam si con-
fusionem transferre volumus, magis σύγχυσιν significat.
 Glossæ græc. lat. *Αἰσχύνη*. — *Confusio.* LOBECK.

(c) *Hæresis et ipsa atticæ superstitionis.* Ea fuisse
 videtur Tertulliani sententia : eleusinos epoptas defe-
 cisse a communi Atheniensium superstitione, ac velut
 hæreticos, peculiarem sibi selegisse doctrinam, vul-
 gariæque dogmata vel novis auxisse, vel delectu mi-
 nuisse, vel pro ingenii ludibrio mutasse. Hinc infert
 D. Sequier, adversus Lobeckii Aglaophamum, non-
 nulla fuisse, ad mentem Tertulliani, in Eleusiniis
 sacris mysticæ disciplinæ arcana. EDD.

(d) *Aditum prius cruciant.* Nimirum σκληροσγωγή,
 victu tristiore, silentio, humicubatione, castimonia,
 aliisque hujusmodi rigidioris disciplinæ institutis.
 RIG.

(e) *Dutius initiant quam consignant.* Hoc est, πλεονεκ-
 χήρον μόνον ἢ τελείον : Plus temporis in præparando,
 quam in docendo et consummando conterunt. *Consi-*
gnare est ἐπιστηθίζεσθαι, τέλος ἐπιθεῖναι. Sicut ἄρραγες
 et τελείως pro Baptismo; vid. Seggar ad *Clement.*
Quis dives solv. p. 380, *consignare* seu *obsignare* *Bap-*
tismo, idem quod τελείον; vid. Milles. ad *Cyrrill. ca-*
teches. II, p. 35, et de mysteriis ipsis *Clement. Cohort.*
 p. 94. LOBECK. — *Consignati* dicebantur μεμνημένοι et
 ἐπιστηθίζεσθαι. Philo, *de Mon.*; *Iren. lib. I, cap. 24*; Pru-

B dent. in *Martyr S. Romani*; Arnob. *lib. III. LE PR.*

(f) *Ante portas.* Primus ausus est Scaliger, tacen-
 tibus mss. codicibus, in hunc textum *Epoptas* intru-
 dere. Casaubon. ad *Athên. VI, c. 45*, Wouwer ad
Petron. c. 17, Scaligeri emendationem probavit. In
 eam recto pede abiit Rigaltius, eamque huc illuc ad
 cæteras editiones transmisit. Jam vero illud Scaligeri
 inventum improbavit doctissimus Petavius, eo præter
 codicum silentium insuper usus argumento, *tirones*
 posse institui et fuisse institutos, minime vero *nec*
fuisse nec potuisse Epoptas, eos nempe qui ad ultim-
 um initiationis gradum pervenerant : quique enim
 gradus, alii vero alio nomine distinguunt. Olympio-
 dorus in *Phædon. cap. XIII.* hæc habet : Ἐν τοῖς ἑρπύς
 ἡγούνο σὶ μὴν κ'θάρσις πάνδημοι, εἴτε ἐπὶ τ'ύρασι εἴ
 ἀπορρητότεροι, μὲν ταύτας συστάσεις, καὶ ἐπὶ τ'ύρασι
 μυστικῶν, ἐν τῆλει δ' ἐπιπτεῖσαι. Similiter quinque numerat
 Theon. Smyrnensis, licet diverso ordine et nomine
 distinctos, nempe καθάρσις, τελετὴ, ἐπιπτεῖσαι, τέλος τῆς
 ἐπιπτεῖσαι, seu initiationis consummationem, summum
 denique bonum, seu vitæ perfectionem. EDD.

(g) *Quinquennium instituunt.* Celebris est inde exorta
 eruditorum controversia inter se disceptantium
 quanto tempore, an quinque, vel uno aut paucioribus
 annis perseveraverit præparatio ad sacra Eleusinia
 suscipienda. Non defuere qui sententiam Tertulliani
 quinquennium institutum fuisse asseverantes præ-
 fracte impugnant, inter quos D. Petavius et recen-
 tissime Lobeck in *Aglaophamo*. Quorum præcipua
 momenta saltem obiter hic attingere lubet. 1º Oppo-
 nuntur verba Herodoti, lib. VIII, c. 45, qui et ipse
 Dic. cum quemdam inducit cum Demarato rege, de
 Sacrorum Eleusiniorum celebratione disputantem, et
 hæc inter plura dicentem : Τὴν ἑορτὴν τ'ύτην ἀγούσι
 ἄθνηται ἀνὰ πάντα ἔτη τῆ Μητρὶ καὶ τῆ Κόρη καὶ οὐτίαν
 τε βουλόμενος τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μετέπει. Quid vero,
 quod manifestum eo loci occurrit sphalma? Si enim
 dicere voluisset Herodotus sacra quotannis agi, reve-
 larique, sane scripsisset : ἀνὰ πᾶν ἔτος. — Fit ergo per
 se certum loco, πάντα, legendum esse πέντε, quod mi-
 rum in modum nostri Septimii sententiæ suffragatur.

2º At aperte asserit Socrates revelari quotannis
 mysteria : καὶ τὰ μυστήρια ἔτι καὶ νῦν καθ' ἑκάστην ἐνιαυτὸν
 δείκνυμεν. Quid vero, si vult hæc vox ultima, an reipsa
 magna Mysteria quotannis redeunda, an parva dun-
 taxat, an tantum danda quotannis candidatis docu-
 menta, an demum revelanda inter Thesmorphias
 Cereri sacras τὰ ἀπόρρητα? Certe nihil inde certum.

3º Nec etiam Tertulliano nostro rectius opponenda
 sunt quædam ævi posterioris exempla quibus constat
 aliquando spretam fuisse antiquam quinquennii legem :
 quod infeliciter accidisse scimus, dum Demetrius Poli-
 orceces urbem Athenarum obsideret, dum tyrannidem
 in eam affectarent Philippus Macedonius rex, Persei
 pater; Sylla, urbe expugnata; Antonius triumphans,
 Augustusque de toto orbe post Actiacam pugnam
 triumphaturus. Quo plura darentur legis violatæ tes-
 timonia, eo clarior eniteret ipsius auctoritas ac inde-

jestatem exhibere videantur, quantum praestruerunt cupiditatem. Sequitur jam silentii officium; adtente custoditur quod tarde invenitur. Cæterum tota in

A adytis divinitas, tot (1) siparia (2) (a) portarum (5), totum signaculum linguæ, simulacrum membri virilis (4) revelatur (b). Sed naturæ venerandum nomen

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Tota Rig. Lobeck.
 (2) Suspiria Rhen. Seml. Oberth. Lobeck. Paris. Latin. Jun. Petav. Suspiria, id est *εὐσπύρια*. Crojus in Jun.
 (5) Epoptarum Rig. Par. Lobeck. Portarum legerunt

- Rhen. Jun. Welchel. Pamel. Seml. Oberth. Seguiet.
 (4) Membri viralis *μῆκος ἄρσενου*. Jun. membri mulieris Seguiet.

COMMENTARIUS.

clinanda lotitia. Cf. Otfried Müller: *Göttingische Gelehrte Anzeigen*. Janv. 1850; Seguiet, t. II. p. 110-115.

4° A. D. Lobeck objectis alia perplura obsistant testimonia pro quinquennio; afferenda forent verba magi eymologiel ad vocabulum *εὐσπύρια*, Pollucis lib. VIII, c. 107; Theophrastæ in 5° Caractere *Ἐὐσπύρια*; Theonæ Smyrnenensis et Artemidori, de quibus supra, et fusius D. Seguiet, op. cit. p. 115-120. Edd.

(a) Tot siparia portarum. Quamquam consentiunt exemplaria que vidimus omnia, tamen ausi sumus pro *suspiria* scribere *siparia*: sunt autem siparia, vela quibus utebantur in scenis fabularum actores, auctore Festo. De hac voce pluradicam infra cap. 15, locum illum explicaturus: *alia autem trans siparium cothurnatio est*. Cæterum sacerdotes Eleusinae Cereris portas adyti multiplicibus velis obtegebant. De hac sipariorum opatione hic loquitur. Ruex.

(b) Simulacrum... revelatur. — Id semper fuit Apologetis christianis ratum, omninoque compertum, secretos mysteriorum cœtus helluandi et scortandi causa tum ab initio congregatos, tum in posterum retentos fuisse. Miris tamen modis neoterici quotquot sacerorum Eleusiniorum exploratores curiosissimi suam ingenium vexare, trahere, ac fatigare maluerunt, ut abdita quædam summa, honestissimaque doctrinæ semina in eis mysteriis relegerent. Hinc ibidem celari vult artis hermeticæ præcepta Michael Maier, *Symbol. aureæ mensæ* lib. III, p. 105, et in hieroglyphic. lib. IV, p. 185.

Dæus ab initio fuisse homines aperte Epoptas didicisse contendit Warbarton, *de div. Legat. Moys.* Sect. IV, p. 210, et post eum Villoison, *de Triplici Theologia*, p. 48. Meiners, *Vermischte Schriften*, t. III, p. 299. Barthélemy, *Anach.* t. V, p. 68. Abstrusas tantum celari doctrinas Pythagoreas, Platonicasque, asserit Plessing in *Memnonis* t. II, p. 91. Nihil nisi diluvia quædam, cycles et calendaria in iis dogmatibus inesse, ut et in tota retro antiquitate sibi uni tantum revelata putida arrogantia jactat, plaudente Voltario tam exiguæ veterum disciplinarum peritiæ, impius Boulanger, *Antiquité dévoilée*, lib. III, c. 5. Audacior vero seu insanior, tribus anticyris insanabile caput, Dupuis, cui compertum videbatur in priscis mysteriis gentium altiora longe et puriora abscondi documenta præ omnibus Religionis Christianæ documentis, *Orig. des Cultes*, p. 4, t. IV, p. 569. Alter turpium arcanorum præceptor Payne Knight in iis advenit intellectualem ac veluti transcendentalem Dei naturæ cognitionem, *Inquiry into the symb. lang.* in *Diario classico*, t. XXII, p. 4. Nec isti opposita fronte refragatur Doctiss. Heeren, cui hæc obiter indignantibus illis videntur quædam veræ Deorum notionis physice et symbolice, *Ideen über die Politik*, t. III, p. 90, quod simul arridere debuit magno mythorum parenti ac symboliarum nubium consarinatori Creuzer, qui, teste D. De Sacy in not. ad Sainte-Croix op. t. 1, p. 448, nec longius ab eadem sententia exulante, agi ibidem voluit tum de primigenia rerum compositione, ac veteri cosmogonia, tum de animorum aseci ac morum exercitamentis, tum de rei rusticæ præceptis ac laudibus, tum de Deo uno, æternoque, tum de hominis simul et mundi fine. His demum accessit in speciali tractatu cui titulus: *Essai sur les mystères d'Eleusis*, Ouvaroff, ex hyperboræa plaga in palæstram acade-

micam, haud absque laude, ingressus, qui voluit et ipse in Eleusinae disciplinæ tuto fuisse commissam quasi *Primitivæ Patriarcharum Revelationis Summam ac veneranda quædam de homine lapsa et reparando vaticinia*. Ista sunt præcipua recentiorum de Eleusinis arcanis signa. Quod si ad veteres redire animus est, varias inter ipsorum sententias erit ut anceps hæreas. Haud enim inficari velim ex illis plures, Pindarum videlicet, Platonem, Ciceronem, Epictetum, sacra Cereris Eleusinia magnis excepisse laudibus ac posteris commendasse; nec facile quemquam adduci posse ad credendum tot et tantos viros, nobili mentis et animi haud secus ac ingenii præstantia insignes, cæca hallucinatione, turpia pro honestis habuisse, et unanimi collusione ad hunc errorem fovendum ex industria conspirasse, nec omnino proinde nulla causa est cur censeas adusque quemdam temporis lapsum, aliquatenus ab initio fuisse pia Cereris sacra. Undenam igitur omnes, nemine excepto, Patres sanctissimi, ac præcipue vetustissimi Apologetici uno ore de mysteriis infandis conclamationum volvere, ac certatum in ipsa verbis invehit religioni duxere? Verum enim vero Justinus, Athenagoras, Tatianus affirmant nihil nisi Jovis incestum in Eleusiniis ostentari. Acriter ac totius animi impetu in ea invehitur Clemens Alexandrinus, Jovisque cum Cerere et filia concubitus exprobrat, cistarum mysticarum, papaverum, apium secreta, certeque evolvit quisquilias, tum horret referens inter Themidis symbola *στῆνος γυναικείου* effigiem in phallogia ferri, postremo Hierophantas et Daduchos increpat, eosque qui puerum misere dilaniatum, et mulierculam ejulantem, et corporis partes pudendas venerentur, atheorum in numero habendos esse judicat (S. Clem. Alex. *Protrept.* p. 19, 30). Eadem haud minus vehementi exprobratione prolata habent Arnob. *adv. Gent.* lib. V, p. 176, ed. Maire, August. in *quæst. e vet. et nov. Testam. mixt.* p. 100 D in appendice t. III, p. 41, ed. BB. Chrysost. *Orat. de S. Babyla in Jul.* t. II, p. 558; Asterius, *Encom. in SS. martyr. Biblioth. PP. auctar.* II, 195. coll. t. XVIII, ed. Combefis; Epiphani. *adv. hæres.* lib. III, § 11, t. II, p. 1095. — Quam igitur ex utraque parte stent testes velim recenseas: hinc porro gentium sapientes vates, leges, inde vero Ecclesiæ Patres, Doctores, Pontifices: nec est ut ad facilius inter illos litem componendum, id tibi forsam dicas, duplicem distinguendam esse Eleusiniarum ætatem: unam prisca vetustate fuliginosam, in qua sacra pio cultu prosequabantur, alteram recentium superstitionum colluvie fœdam, et a Patribus merito vapulantem; nec etiam remanet ultimum ancipitis animi perfugium, illud tibi intra te cogitanti, Patres asperiori in gentium sacra contemptu et ira fervidiori abreptos ultra æque critices limites transiisse. Etenim non desunt vel prisca ætatis et ethnice, vel ævi christiani Patrumque coactanci, testes gentiles, ex quibus in qualibet tempestate eosdem ritus sui se infamatos innotescat. In Cæciliæ fabula legitur Tithe fr. 1, *Per mysteria hic inhoneste eam gravavit stupro*. — Plaut. *Aulul. prolog.* 56: *Illam stupravit Cereris vigiliis*. In iis frequentes affuisse meretriculis patet Jex Alciphron ep. fragm. IV. Ex Athen. XIII, 591; F. Themistius aliquis morte mulcatur quod eytharissam Rhodiam *ἔβρισε τοῖς ἐλευσινιαῖς*. Dinarch. contra Demosth. p. 95. Plotarch. istius modi probra

C

D

allegorica dispositio præterdendens, patrocínio (a) coactæ figuræ sacrilegium obscurat, et convicium falsi (1) simulacris excusat (b). Proinde quos nunc destinamus hæreticos (c), sanctis nominibus et titulis et argumentis veræ religionis, vanissima atque turpissima signa configurantes, facili caritati (d), ex divinæ copię occasione (e), quia de multis multa succedere (2) est: Eleusinia (3) Valentiniana fecerunt lenocinia, sancta silentio magno, sola taciturnitate cœlestia. Si bona fide quaras, concreto vultu, suspenso supercilio, *Altum cat*, aiunt (f). Si subtiliter tentes, per ambiguitates bilines communem fidem adfirmant (g). Si scire te subostendas, negant quidquid agnoscent (h). Si cominus (4), certes tuam (5) simplicitatem sua cæde dispergunt (i): Ne discipulis quidem propriis ante committunt, quam suos fecerint. Habent artificium, quo prius persuadeant (6) quam edoceant. Veritas autem docendo persuadet, non suadendo docet.

CAPUT II (j).

Ideoque simplices notamur apud illos, ut hoc tantum, non etiam sapientes: quasi statim defecere co-

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Salacis simulacri *sequier*, falsis simulacris *Pan.*
- (2) Succidere *suspicitur Rig.*
- (3) Eleusinia Valentiniani *Rig. Prior mavult. Jwi.* eleusinia an valentiniana.
- (4) Certe *Rhen Seml. Oberth.*
- (5) Statuam *Rhen. Seml. Oberth. cum distinctionis conmate fatuam Rig. Par.*
- (6) Persuadent *Par.*
- (7) Cogitur *Rhen. Seml. Oberth.*

refert, *Sympos. II, 2, 73: ἐν ἀλευσίῃ μὲν τὰ τὰ μυστήρια τῆς προσηγορίας ἀκμῶζουσιν.* Cf. *de Isid. et Os. § 56.* Nec in eo capite a sua dicacitate abstinet Lucianus, uti videre est in *Alex. seu Pseudo amat. § 59, t. V. opp. p. 99-100. Ed. Bipont.* Cf. *Diod. Sicul. lib. 1, § 22. Plotin. Ennead. III, lib. VII, c. 9.* Habemus igitur confidentes reos, nec obstantibus aliorum testium sacra laudantium encomiis, æquo jure sancendum est vel in ethnicæ superstitionis sapientibus defecisse honesti sensum; imo magis desipuisse recentiores qui, prælucente traditionis face ac Evangelii lumine, hæc fœda tenetrum opera demirati sunt, symbolisque insulsis ac inanibus fabulis, quo minus horrores incutiant, intexere conati sunt. Standum proinde huic acerbo Tertulliani in Eleusinia dieterio, merito sale resperso: *Tota in adytis divinitas, tot siparia portarum, totum signaculum linguæ, simulachrum Phallo-giæ revelatur. EDD.*

(a) *Patrocínio coactæ figuræ.* Allegoriæ scilicet obscure illius rerum naturam significantis. *RIG.*

(b) *Et convicium falsi simulacris excusat.* Eleusiorum antistites ad illud membri virilis simulacrum, velut ad divinitatem, adorantium habitu accedunt. Itaque falsi crimine tenentur, qui aliud oculis colunt, aliud mente. Etenim aiunt coli abs se non simulacrum, sed rerum Naturam eo simulacro expressam. Quod est accusationem falsi simulacris excusare, mendaciam mendacio diluere, falsum falso; quid enim aliud est simulacrum, nisi falsum? *RIG.*

(c) *Proinde, quos nunc destinamus hæreticos, etc.* Hæc ita conjunguntur sequentibus: *Proinde Valentiniani, quos nunc destinamus hæreticos sanctis nominibus et titulis, Eleusinia fecerunt lenocinia, etc. RIG.*

(d) *Facili caritati.* Fratrum scilicet, sive Fidelium. Caritas facilis, ut Virgilio, *Faciles Nymphæ*, et, *Faciles Napææ.* Vel potius caritas facilis, quæ omnia suffert, omnia credit, I Cor. XIII. *RIG.*

(e) *Ex divinæ copię occasione.* Sacrarum Scriptura-

rum (7) a simplicitate sapientia, Domino utramque jungete: *Estote prudentes ut serpentes, et simplices ut columbæ (Matth., X, 10).* Aut si nos propterea insipientes, quia simplices; num ergo et illi propterea non simplices, quia sapientes? Nocentissimi autem qui non simplices, sicut stultissimi qui non sapientes. Et tamen malim in eam partem meliori sumi vitio, si forte (8) præstat minus sapere quam pejus, errare quam fallere. Porro, *facies Dei spectat (9) in simplicitate quærentes (Sap. 1) (10),* aut docet ipsa Sophia (11), non quidem Valentinii, sed Salomonis. Deinde (k) infantes testimonium Christi sanguine litaverunt. Pueros vocem qui crucem clamant? nec pueri erant, nec infantes, id est, simplices non erant. Repuerascere nos et Apostolus jubet secundum Deum (I Cor., XIV, 20), ut malitia infantes per simplicitatem ita demum sapientes sensibus (l); simul dedi (12) in sapientiæ ordinem de simplicitate manantis (13). In summa Christum columba demonstrare solita est, serpens vero tentare. Illa et a primordio divinæ pacis præco; ille a primordio divinæ imaginis prædo. Ita facilius simplicitas sola Deum, et agnoscere

VARIANTES.

- (8) Malim in eam partem melior sume se vitio, si forte. *Præstat Jun.*
- (9) Expectat *Seml. Oberth.*
- (10) Quærendi *Rhen. Seml. Oberth.*
- (11) Ipsa sapientia alii. *Alii græcum nomen præferunt.*
- (12) Simus, divinæ sapientiæ ordinem *Fram. Par.*
- (13) Amando *Fram. Par. Jun. retinet;* manando *marit Semler;* Minuendi est, ait, *verbum eorum qui jumenta ducunt.*

COMMENTARIUS.

rum copiam significat, sive ut ipse loqui amat, latitudines. Quo sensu lib. *de Spectaculis: Late tamen semper Scriptura divina dividitur, ubicumque secundum præsentis rei sensum etiam disciplina manitur.* Et lib. *de Præscript. Et utique secundum divina literatura ad facultatem cujusque materia. RIG.*

(f) *Altum est aiunt.* Auctor est Irenæus non fuisse Valentinianis cum candorem, ut portentosis nugas omnibus facile communicarent. Eos enim docebant, qui habebant quod numerarent. Sic enim scribit: *Quæ etiam, inquit, convenienter videntur mihi non omnes velle manifesto docere, sed solos illos, qui etiam grandes mercedes pro talibus mysteriis præstare possunt. Non enim jam dicunt similia illis, de quibus Dominus dixit: Gratis accepistis, gratis date. Sed separata et portentosa et alta mysteria, cum magno labore exquisita fallacibus. RIG.*

(g) *Communem fidem adfirmant.* Irenæus: *Similia quidem nobis loquentes, dissimilia vero sentientes. RIG.*

(h) *Negant quidquid agnoscent.* Quicquid scilicet agnoscent scire te de ipsorum mysteriis. *RIG.*

(i) *Tuam simplicitatem sua cæde dispergunt.* Vocabulum *cædis*, et *cædendi* verbum, in eundem sensum usurpat, ut cum in libro quem pro Martyribus scripsit, cap. 2: *Non clamoribus, inquit, spectaculorum, atrocitate vel furore, vel impudicitia celebrantium cæderis.* Imitatus Tertullianum D. Hieronymus in vita Hilarionis Eremitæ dixit: *cæde manus. Iratus itaque sibi, inquit, et pectus pugnis verberans, quasi cogitationes cæde manus posset excludere. PAM.*

CAP. II. — (j) Vide ultimam notam hujus libr., col. 594.

(k) *Infantes testimonium Christi sanguine litaverunt.* Eodem omnino sensu dixit Augustinus lib. X de Genesi ad litt. cap. XXIII: *Habet et illa parva ætas magnam testimonii pondus, quæ prima pro Christo meruit sanguinem fundere. PAM.*

(l) *Ita demum sapientes sensibus, simul dedi in sa-*

poterit, et ostendere; prudentia sola concutere potius A
et prodere.

CAPUT III.

Abseondat itaque se serpens quantum potest, to-
tanque prudentiam in latebrarum ambagibus tor-
queat, alte habitet, in caeca detrudatur, per anfractus
seriem suam evolvat, tortuose procedat, nec semel
totus, lucifuga bestia. Nostræ columbæ (1) etiam do-
mus simplex, in editis semper et apertis et ad lucem.
Anat figura (2) Spiritus Sancti Orientem (a) (3),
Christi figuram. Nihil veritas erubescit, nisi solum
modo abscondi: quia nec pudebit illum aures ei de-
dere, cum Deum recognoscere, quem jam illi natura
commisit, quem quotidie in operibus omnibus sentit,
hoc solo minus notum, quod unicum non putavit, quod B
in numero nominavit (4), quod in aliis adoravit. Alioquin a turba eorum et aliam frequentiam suadere,
a domestico principatu ad incognitum transmovere, a
manifesto ad occultum retorquere, de limine fidei
(5) offendere est. Jam si et in totam fabulam
initietur, nonne tale aliquid dabitur te in infantia in-
ter somni difficultates a nutricula audisse, Lamix tur-
res (b), et pectines solis? Sed qui ex alia conscientia
venerit fidei, si statim inveniat tot nomina Æonum,
tot conjugia, tot gemina (6), tot exitus, toteventus,
felicitates, infelicitates, dispersæ atque concisæ divi-
nitatis; dubitabitne ibidem pronuntiare (c) has esse
fabulas et genealogias indeterminatas, quas Apostoli
spiritu, bis jam tunc pullulantibus seminibus hæreticis,
damnare prævenit? Merito itaque non simplices,

merito tantummodo prudentes, qui talia neque fa-
cile producant, neque exerte defendunt, sed nec
omnes quos edocent, perdocent; utique astute, ut pu-
denda: cæterum inhumane, si honesta Et tamen sim-
plices nos (7), omnia scimus. Denique hunc pri-
mum cuneum congressionis armavimus, detectorem
et designatorem totius conscientie illorum, primam-
que hanc victoriam (8) auspicamur: quia quod tanto
impendio absconditur, etiam solummodo demonstrare,
destruere est.

CAPUT IV.

Novimus, inquam, optime originem quoque ipso-
rum, et scimus (9), cur Valentinianos appellemus,
licet non esse videantur. Abscesserunt enim a con-
ditore, sed minime origo deletur; et si forte mutan-
tur, testatio est ipsa mutatio. Speraverat episcopa-
tum Valentinus, quia et ingenio poterat et eloquio.
Sed alium ex martyrii prerogativa loci potitum in-
dignatus, de Ecclesia authenticæ regulæ abruptit (d),
ut solent animi pro prioratu exciti presumptione
ultionis accendi, ad expugnandam conversus verita-
tem: et cujusdam veteris opinionis semen nactus (e),
Colarbaso (10) viam deliniavit. Eam postmodum Pto-
lomæus instravit, nominibus et numeris Æonum dis-
tinctis in personales substantias, sed extra Deum de-
terminatas, quas Valentinus in ipsa summa divinita-
tis, ut sensus, et adfectus et motus incluserat. Dedu-
xit et Heracleon inde tramites quosdam, et Secundus,
et magus Marcus (f) (11). Multum circa imagines Le-
gis Theotimus operatus est. Itâ nusquam jam Valenti-

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Etiam omitt. Seml. Oberth.
(2) Figuram Ihen. Seml. Oberth.
(3) Orientem Christi figuram Seml. Oberth.
(4) In numeros nominavit Jun.
(5) Fidem omitt. Rhen. Seml. Oberth.
(6) Gemina Rhen. prima ed. Seml. Oberth.

- C (7) Nos omnes sumus Ihen. prima ed. Seml. Oberth.
(8) Hinc conjici Seml.
(9) Et omitt. Venet.
(10) Nactus colubroso viam Ihen. Seml. semini, actu co-
lubroso Lit.
(11) Magnus alii male, sig. Prior. Venet.

COMMENTARIUS.

pietatis ordinem. Hunc locum in omnibus editionibus
corruptissimum emendavimus ex cod. Pithæano.
Repuerascere, inquit, nos et Apostolus jubet secun-
dum Deum ut malitia infantes, simul dedi in sapientia
ordinem de simplicitate manantis. In cod. Ms. le-
gitur, manandi, mendose. Ric.

CAP. III. — (a) *Orientem Christi figuram.* Orientis
vocabulo Christus saepe intelligitur in sacris literis,
ut apud Zachariam: *Ecce ego adducam seruum meum
orientem*, et paulo post apud eundem: *Ecce vir Oriens* D
nomen ejus. Oriens autem appellatur, quia in diebus
ejus orta est justitia, et hinc habes, Christianos vete-
res ad orientem versos precari solitos, quod etiam-
num observamus. Rhen.

(b) *Lamix turres et pectines Solis?* Fabellæ pueriles
apud Carthaginem tempore Tertulliani. Mox scri-
psimus, *tot gemina*; et paulo post, *et tamen simplices
nos omnia scimus*, ex Gorziensi collatione. Nos, hoc
est, orthodoxi. Ric.

(c) *Has esse fabulas et genealogias indeterminatas.*
Irenæus principio libri adversus Valentinianos: *Qua-
tenus veritatem refutantes quidam inducunt verba falsa
et genealogias infinitas*, etc. Græca apud Epiphanium,
γυνελογίας παράλογες. Apostolus dixerat, γυνελογίας ἀτι-
μοσύνας. I Timoth. I. Ric.

CAP. IV. — (d) *De Ecclesia authenticæ regulæ abrup-
sit.* Notaverat Pithæus, quasi maluisset, *De Ecclesiæ
authenticæ regula crispit.* Ric.

(e) *Cujusdam veteris opinionis semen nactus Colar-
baso viam deliniavit.* Sic emendandum censuit Latinius
cum antea legeretur, *Cujusdam opinionis semini actu
colubroso viam deliniavit.* Qua de lectione abdicanda
quo magis addubitem, facit veterum exemplarium
auctoritas. faciunt etiam quæ de serpente supra
Septimius dixit: *Alte habitet, in caeca detrudatur, per
anfractus seriem suam evolvat, tortuose procedat*, etc. his
enim apte respondet actus iste colubrosus. Denique
Irenæus et Epiphanius, imo ipse auctor Catalogi hæreticorum,
Colarbasum Ptolomæo atque Secundo posteriori censuere. Ric.

(f) *Magus Marcus.* De isto vide in doctissimis D.
Masseti dissertationibus præviis ad opp. Irenæi
Dissert. I, art. 11, § VI, p. 50. Eadem fere compe-
diose exponit quæ hic habet Rhenanus: Marcum
Valentini magistri sui emendatorem tradit Irenæus,
magicæ imposturæ peritissimum fuisse, per quam cum
viros multos, tum fœminas non paucas seduxerit, ad
se conversos velut scientissimum et perfectissimum,
virtutemque maximam ab invisibilibus Logis habentem.
Ille vero totum hoc Anaxilæi præstigiis et ma-
gicæ vanitate conficiebat, verus Antichristi præcur-
sor. Nos unum et alterum hominis perditissimi
prestigiarium ex eodem auctore prodemus exemplum.
Mixto vino pro calice simulans se gratias agere, sicut
ἐὺχαριστῶν, quod hodie consecrare dicimus, post
longam invocationem, purpureum et rubeum appa-

tinus; et tamen Valentiniani, qui per Valentinum. A Solus ad hodiernum Antiochia Axionicus (1) memoriam Valentini integra custodia regularum (2) ejus consolatur: Alioquin (a) tantum se huic hæresi suadere permissum est, quantum lupæ fœminæ formam quotidie supparare (3) solenne est. Quidni? cum spiritale illud semen suum sic in unoquoque recenseant. Si aliquid novi adstruxerint, revelationem statim appellant præsumptionem, et charisma ingenium; nec unitatem, sed diversitatem. Ideoque prospicimus, reposita illa solemnè dissimulatione sua, plerosque dividi quibusdam articulis, etiam bona fide dicturos (4): *Hoc ita non est; et, Hoc aliter accipio; et, Hoc non*

agnosco. Varietate enim innovatur regularum facies, habet etiam colores ignorantiarum.

CAPUT V.

Mihi autem cum archetypis erit limes principium magistrorum (b), non cum affectatis duribus passivorum discipulorum (c). Nec undique dicemur ipsi nobis fluxisse materias, quas tot jam viri sanctitate et præstantia insignes, nec solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales, instructissimis voluminibus, et prodiderunt, et retulerunt: ut Justinus philosophus et martyr (d), ut Miltiades Ecclesiarum sophista (e), ut Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator (f), ut

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Arionicus *cod. vatic. teste Jun.*
 (2) Regulare *Rhen. Seml. Oberth.*

- B (3) Superare *Rhen. Seml. Oberth.*
 (4) Dicturus, ni fallor, *primi genia est lectio. Edd.*

COMMENTARIUS.

re facebat, ut putarent simpliciores divinitus in illius calicem distillasse sanguinem, et ideo cupere omnes ex eo poculo gustare, gratiæ celestis sic futuri participes. Alterum imposturæ genus. Exhibebat mulieri calicem mixtum, ipsam gratias agere jubens. Mox capaciùs poculum proferens, in id transfundebat minorem illum calicem, qui erat Eucharistia factus, magno videntium miraculo, cum major non solum impleteret, sed etiam superflueret. Præterea dæmonem paredrum habebat, vulgus spiritum familiarem hodie vocat. Mulieres honesto loco natas, et opulentas maxime, circumveniebat, reddens eas prophetidas, his verbis: *Sume a me sponsum, et cape cum, et capere in eo. Ecce gratia descendit in te, aperi os tuum, et propheta.* Multarum pudori etiam illisit. Certe quod constat, diaconi cujusdam in Asia uxorem formæ haud quotidianæ elanculum abduxit. Quæ post multum temporis reversa, non mente modo, verum etiam corpore se a Marco isto corruptam asseruit, reliquumque vitæ in exomologesi perpetua consumpsit. Unde quidam sanctus vir, quem citat Irenæus hujusmodi verbis præstigiatorum istum redarguit: *Idolorum fabricator Marce, et portentorum inspector, astrologiæ cogitor et magice artis, per quæ confirmas erroris doctrinas, signa ostendens his qui a te seducuntur, apostolicæ virtutis operationes, quæ tibi præstat tuus pater, Satanas per angelicam virtutem Azazel, habens te præcursorem contrariæ adversus Deum nequitia.* Ille Marcus somniis Valentini numerorum mysteria accommodasse se gloriabatur. Porro de *Theotimo* nulla apud aliquem auctorem quem hactenus vidi mentio; fortassis legendum: *Tatianus*; nam de illo scripsit supra lib. de *Præscript. adv. hæres.* cap. 52 (Hæres. XX), quod totus secundum Valentinum sup. *Masscor.*

(a) *Tantum se huic hæresi suadere permissum est.* Irenæus, *Suadenter quidem illicitum per bonorum morem simpliciores ad requirendi modum.* Et paulo post: *Suasorio cooperimento subdole adornatus.* Ric.

CAP. V. — (b) *Mihi autem cum archetypis erit limes principium magistrorum.* Ait se stringere stylum adversus origines ipsas et authentica ipsa principium magistrorum: atque hos sibi limites proponere, quos ultra noli ingredi. Archetypi magistri sunt principes magistri, vetustiores. Atilius Fortunatianus in *Arte: Veteres lege, id est, ut ait Lucilius, archetypa, unde hæc sunt omnia nata. Archetypos amicos dixit Martialis.* Ric.

(c) *Passivorum discipulorum.* Id est, vulgarium. Ric.

(d) *Ut Justinus Philosophus, et Martyr.* Alludit, quantum opinor, ad lib. Justinus contra omnes hæreses, ejus facit mentionem (inquit Hieronymus, *Catal.*

Script. Eccl.) in Apologetico, quem dedit Antonino Pio, his nempe verbis: *Est autem nobis liber contra sectas et hæreses compositus.* PAM.

(e) *Ut Miltiades Ecclesiarum sophista.* Ille scripsit adversus Montanum, Priscillam, Maximillamque, adversus Gentes, adversus Judæos, et pro Christianis Apologeticum Commodi et Severo Cæsaribus obtulit: auctor Hieronymus. Vocat autem *sophistam Ecclesiarum* non probroso nomine, sed quod disputando de quibuslibet rebus et sacre Scripturæ locis multum posset. Nam hoc veteribus *Sophista fuit.* Hieronymus epist. ad Anton. de modestia: *Contra Sophistas quoque sæculi, inquit, et sapientes mundi Petrus et Jacobus piscator mittuntur.* Hujusmodi Ecclesiarum sophista fuit olim Beda presbyter ille anglosaxo, cujus tot exstant in omni disciplinarum genere monumenta, qua sacra, qua profana, tametsi magis sacris deditus fuit.

RHEN.

(f) *Irenæus, omnium doctrinarum curiosissimus explorator.* Inter multa maximi pretii documenta quæ ex hoc Tertulliani in Valentinianos opusculo accepimus, illud præ cæteris memoratu dignum est testimonium de magno pontifice nostro, doctore nec non et martyre, Beatissimo Irenæo, quem hæresiarcharum vere contemporaneum, sanctitate et præstantia insignem, instructissimorum voluminum auctorem, omnium doctrinarum curiosissimum exploratorem, curiosior et ipse Septimius, aut saltem æquestudiosus, judicat, ceteroquin dignus sane qui tantum veritatis assertorem judicet, laudibus efferat ac sæculo futuro recommendet. Hinc nemo satis poterit mirari unde tam tanta quibusdam auctoribus novis et novaturientibus audacia venerit, ut, spreto tot sæculorum canite, eversa tot sibi succedentium præconiorum majestate, oppressa tantorum a Tertulliano testium voce, unus aut duo, vix nomine innotescerent, dicere ausi fuerint, nequaquam in rerum natura ante Tertullianum extitisse Irenæi opera adversus hæreses omnes nunquam satis laudanda, evolenda et amplectenda. Porro hanc portento similem sententiam sibi jure proprio vindicet Jac. Salom. Semler, qui ex hoc ipsomet Septimii in Valentinianos libro argumenta ad omnem B. Irenæo fidem, auctoritatemque deprimendam, desumpsit et contorsit. Quæ ut apprimè retundantur, nihil nobis satius visum est, quam ut genuina ipsamet Irenæi verba prope Septimiano textui, æquo pede et una fronte incedenda conferendaque curemus. Inde enim certo certius fiet, nec ullum hominem falli fas erit, Tertulliano suum libellum scribenti præluxisse non tantum sanctissimi martyris opera vera, non tantum in græca veritate exarata, verum et jam latina versione translata: et, quo id clarius emiteat, singula veteris in-

Proculus noster (a). virginis senectæ, et christianæ eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optaverim assequi. Aut si in totum hæreses non sunt, ut qui eas pellunt, fluxisse credantur, mentietur Apostolus prædicator illarum (1 Cor., II, 19). Porro si sunt, non aliæ erunt quam quæ retractantur. Nemo tam otiosus fertur stylo, ut materias habeas, fugat.

CAPUT VI.

Igitur hoc libello, (1) quo demonstrationem solum promittimus illius (2) arcani, ne quem ex nominibus tan: peregrinis, et coactis, et compactis, et ambiguis, caligo (5) suffundat, quomodo eis usurimus, prius demandabo. Quorundam enim de græco interpretatio non occurrit ad expeditam proinde nominis formam, quorundam nec de sexu genera conveniunt, quorundam usitatio in græco notitia est. Itaque plurimum græca ponemus; significantiæ per paginarum limites aderunt (b), nec latinis quidem deerunt græca, sed in lineis desuper notabuntur, ut signum hoc sit personarum nominum, propter ambiguitates (4) eorum quæ cum alia significatione communicant. Quamquam autem distulerim congressionem, solum interim professus narrationem, sicuti tamen indignitas meruerit suggillari, non erit delibatione transpunctoria (5) ex-

(1) Quod *Venet.*(2) Promittimus solius *Fran.* præmittentes solius *Rhen.*(3) Calido *Venet. mendose.**Oberth. Seml.*(4) Ambiguitatem *alii.*(5) Transpunctoria *Ven.* Deliberatione transpunctoria *Pam.*

LECTIONES VARIANTES.

A pugnatio (c). Congressionis lusionem deputa (d), Lector, ante pugnam (6). Ostendam, sed non imprimam vulnera. Si et ridebitur alicubi, materiis ipsis satisfiet: multa sunt sic indigna revinci, ne gravitate adorentur (7). Vanitati proprie festivitas cedit. Congruit et veritati ridere, quia lætans; de æmulis suis ludere, quia secunda est. Curandum plane ne risus ejus rideatur, si fuerit indignus. Cæterum ubicunque dignus risus, officium est. Denique hoc modo incipiam.

CAPUT VII.

Primus omnium Ennius poeta romanus, *Cænacula maxima cæli* simpliciter pronuntiavit, de lati situs nomine (8), vel quia Jovem illic epulantem ingerat apud Homerum. Sed hæretici quantas supernitates supernitatum, et quantas (e) sublimitates sublimitatum in habitaculum dei sui cujusque suspenderint, extulerint, expanderint, mirum est. Etiam creatori nostro Enniana cænacula (f) in ardicularum disposita sunt forma, aliis atque aliis pergulis superstructis, et unicuique deo per totidem scalas distributis, quot hæreses fuerint Meritorium factus est mundus. Insulam Feliculam (g) (9) credas tanta tabulata cælorum; (h) nescio ubi. Illic enim Valentinianorum Deus ad summas tegulas habitat. Hunc substantialiter quidem ΑΙΩΝΑ ΤΕΛΕΙΟΝ ap-

Fran. Par. Deliberatione transpunctoria *Jun. e manusc.*(6) Haud pugnam *Paris. alii*, an pugnam; *alii* aut pugnam.(7) Adornentur *Jun.*(8) E lati situs *Rhen. Seml.*(9) Feliculam *deest in Seml. Oberth.*

COMMENTARIUS.

interpretationis Irenæi verba quibus vel usus est, vel alludit Tertullianus, distincto caractere in lucem proferemus; imo vel cætera verba haud ita septimiano textui consimilia, ad rem nostram faciunt; quippe quibus constat Tertullianum multis usum auctoribus ab eo laudatis, Justino nempe philosopho, Miltiade Ecclesiarum sophista, nec non et suo Proculo, more videlicet colligentis et sua aliena sibi propria efficiendis, modo Irenæum elucidasse, vel explicasse, modo nonnulla de ejus plenitudine detraxisse, modo hinc et inde quædam mutasse parumper, nec tamen cuiquam negare permisisse Irenæum fuisse, ut ipse testatur, antecessorem ac ducentum suum, eademque omnino, quæ et nos, ipsum ante oculos opera habuisse. Cæterum ad rem funditus evincendam, conferenda sunt C. W. Franc. Walch. *Comment. de Authentia libror. Irenæi*; in nov. commentat. soc. reg. Gotting. V, 2, 5 et seqq. Contra I. Sal. Semleri *Isagog. histor. ad Baumgartenii Polemicam Prolog. de cavenda molesta sedulitate sacra ad corrigendas quasdam Irenæi et Tertulliani sententias et dissert. final. de varia et incerta indole librorum Tertulliani.* EDD.

(a) Ut Proculus noster, virginis senectæ et christianæ eloquentiæ dignitas. Pacianus ad Sympron. de Cathol. nom. Ipsi illi Phryges nobiliores qui se animatos mentiuntur a Leucio, institutos a Proculo gloriantur. RIC.

CAP. VI.—(b) Significantiæ per paginarum limites aderunt. Quas hic indigitat Tertullianus marginales notas, et interlineares, earum nullus vel vetustissimus codex quælibet vestigia servavit. EDD.

(c) Non erit delibatione transpunctoria expugnatio. Hoc est, suggillabimus quidem et libabimus, sed non transpungemus. Suggillatio pungit, Expugnatio transpungit. Hic igitur non erit de suggillatione aut libatione transpunctoria expugnatio. Sic legitur in antiquis

C exemplaribus, et verissimam esse lectionem declarant quæ sequuntur: *Ostendam, sed non imprimam vulnera.* Quasi diceret, Pugnā, non perfodiam. RIC.

(d) Congressionis lusionem deputa, lector, ante pugnam. Sic habent libri veteres. Sed nihilominus legendum, Congressioni. Alludit ad prælusiones gladiatorum, quæ fiebant rudibus. Etenim lusio ante pugnam est prælusio. Ait igitur, Hanc lusionem ante pugnam, Lector, deputa congressioni et vero certamini. RIC.

CAP. VII.—(e) Sublimitates sublimitatum. Irenæus, *In invisibilibus et inenarrabilibus altitudinibus.* RIC.

(f) Cænacula. Cænacula sunt superiora domus. Vitruvius *Architecturæ* lib. II: *Cum enim, inquit, aucto mirum in modum Romano populo, necesse fuisset in cænaculis habitari (nam ante cum per laxitatem urbis licebat, unius tantum contignationis erant ædificia), ad ædificiorum altitudines deventum et ædium frequentiam.* RHEN.

(g) Insulam feliculam credas. Insulæ nomine appellantur ædes quæ non junguntur parietibus cum vicinis. Hæc igitur fuit insigne aliquod meritiorum, in quo tabulata quamplurima, nomen domino fortean iudicium Felici. Is vero Feliculae suæ tabulatum supremum habitabat. Est in Arriani Epicteticis servi nomen, Felicio. RIC.—*Insulam Feliculam.* Sic scripsimus, quando consentiunt exemplaria Mss. Dicuntur autem per translationem insulæ etiam domus magnæ, circumquaque via publica cinctæ: hæc fere solent tabernas institorias per omne latus habere. Hæc genus aliquam suspicor Romæ celebrem, aut certe Carthaginiis. Feliculam apparet dictam a Felice insulæ domino, nisi mavis a copia rerum venalium. RHEN.

(h) Nescio ubi. Hæc reperiuntur in codicibus antiquis, sed nihilo magis probanda. RIC.

pellant, personaliter vero (a) ΠΡΟΑΡΧΗΝ et ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ, (b) etiam Bythos (1); quod in sublimibus habitanti minime congruebat. lunatum, immensum, infinitum, invisibilem, æternumque definiunt: quasi statim probent esse, si talem definiant qualem scimus esse debere, ut sic (2) et ante omnia fuisse dicatur. Sed ut sit expostulo (c): nec aliud magis in hujusmodi denoto (d), quam quod post omnia inveniuntur, qui ante omnia fuisse dicuntur, (e) et quidem non sua. Sit itaque Bythos iste infinitis retro ævis in maxima et altissima quiete, in otio plurimo, placida et, ut ita dixerim, stupentis divinitatis, qualem jussit Ep'curus. Et tamen quem solum volunt, dant ei secundam in ipso et cum ipso personam, Enncean, quam et Charin et Sigen insuper nominant. Et forte accedunt in illa commendatissima quiete, monere (5) eum de proferendo tandem initio rerum a semetipso. Hoc vice seminis in Siges sua: veluti genitalibus (4) vulvæ locis, collocat. Suscipit illa statim, et prægnans efficitur, et parit utique silentio Sige, et quem parit Nus est, simillimum patri et parem per omnia. Denique solus hic capere sufficit immensam illam et incomprehensibilem magnitudinem patris. Ita et ipse

Pater dicitur, et initium omnium, et proprie Monogenes. Atquin non proprie, siquidem non solus agnoscitur (5). Nam cum illo processit et fœmina, Veritas (6), Monogenes, quia prior genitus, quanto congruentius Protogenes vocaretur! Ergo Bythos et Sige, Nus et veritas, (f) prima quadriga defenditur Valentinianæ factionis, matrix et origo cunctorum. Namque ibidem Nus simul ac cepit (7) prolationis suæ officium, emittit et ipse ex semetipso Sermone et Vitam, quæ si retro non erat, utique nec in Bytho. Et quale est, ut in Deo vita non fuerit! Sed et hæc soboles, ad initium universitatis, et formationem (8) Pleromatis totius emissa, facit fructum, Hominem et Ecclesiam procreat. Habes Ogdoadem, Tetradem duplicem, (g) ex conjugationibus (9) masculorum et fœminarum; cellas, ut ita dixerim, primordialium Æonum: fraterna conubia valentinianorum deorum: census omnis sanctitatis et majestatis hæreticæ: nescio criminum an numinum turbam, certo fontem reliquæ fœcunditatis (h).

CAPUT VIII.

Ecce enim secunda Tetras, Sermo et Vita, Homo et Ecclesia, quod in Patris gloria fructicasset. Hinc (10)

LECTIONES

VARIANTES.

- (1) Bythion Rhen. Seml. Oberth.
- (2) Ut abest a Rhen. et aliis:
- (3) Movere Rhen. Pam. et alii.
- (4) Velut in genitalibus Rhen. et alii.
- (5) Agnascitur Fran.
- (6) Cui veritas Rhen. et al. cui veritas nomen Jun. cu et nomen ab aliis absunt.

- (7) Simul accepit Pam. Seml.
- (8) Formati Rhen. Pam. Prior. Paris. Venet. Semler. omnes editiones, formam Jun. formationem emendatam recte doctiss Grab. et D. Massuet in Iren. lib. I, cap. I.
- (9) Conjunctionibus Rhen. Seml. Oberth.
- (10) Huic Rhen. Jun. Seml.

COMMENTARIUS.

(a) ΠΡΟΑΡΧΗΝ et ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ. Vetus exemplar Pithoi, ΑΠΡΟΑΡΧΗΝ ΠΡΑΡΧΗΝ, etiam Bythion. Ex cuius scripturæ vestigiis legendum videtur, ΠΡΟΠΑΤΟΡΑ et ΠΡΟΑΡΧΗΝ, etiam Byth. Irenæus: Hunc autem et Proarchen et Propatora et Bythos vocant. Græca, apud Epiphani., habent tantum Προπάτορα και Βυθόν RIG. (b) Etiam Bythos. βυθόν dicunt Græci profundum. Qui autem a profundo convenit nomen habere summum Valentinianorum Deum, habitantem non in profundo, sed in sublimibus, et ad summam cœlestium cœnaculorum tegulas, ut jocans scribit Tertull. Bythos Irenæus vocat, Tertullianus Bythion. RHEN. (c) Sed ut sit expostulo. Id est, Hoc etiam adversus eos contendo: Deum ante omnia fuisse; quod tamen ipsi negant qui coetaneam Deo comitem tribuunt Enncean sive Sigen. RIG. (d) Nec aliud magis in hujusmodi denoto. In hujusmodi, scilicet Æonum fabula. RIG. (e) Et quidem non sua. Sit itaque Bythos. Ita scripsit Rhenanus; cum antea legeretur, Et quidem non suase. Itaque Bythos, etc. RIG. (f) Prima quadriga. Alludit ad quatuor factiones agnitorum. RIG. (g) Ex conjugationibus masculorum et feminar. Aliter Irenæus; sed eodem sensu: Esse enim illorum unumquemque masculo fœminam. Epiphanius, ἀρρ' νόηλων RIG. (h) Ab hoc septimo capite suam Semlerus instituit colationem Irenæum inter et Tertullianum; eidem post eum tramiti insistentes, utriusque sub uno conspectu edimus textum, et græco fonti Irenæi addimus latinam veterem translationem, ut pateat vera et certa operis Tertullianicæ indoles; tunc, supra dictis obsequentes, ut singula verba vel membra consimilia literis italicis sedulo edantur, ac apertius in medium proferantur, curabimus. Λέγουσι γάρ τινες εἶναι ἐν ἀρχαῖσι καὶ ἀκατανομήτοις ὑψώμασι, τέλειον αἶψα

πρότα' τοῦτον δὲ καὶ.... Προπάτορα καὶ Βυθόν καλοῦσιν... ὑπάρχοντα δ' αὐτὸν ἀχώρητον καὶ ἀόρατον, αἰθρῆν τε καὶ ἀγίνητον, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἡρμῆϊ πολλῇ γιγνούσαι ἐν ἀπ' ἑρσις αἰῶσι χρόνον. Συνπαρρχεῖν δ' αὐτῷ καὶ Ἐννεῖαν, ἣν δὲ καὶ Χάριν καὶ Σιγὴν ὀνομάζουσι' καὶ ἐννεθῆν' ἐκ τοῦ ἀρ' ἑαυτοῦ προβαλίσθαι τὸν Βυθόν τοῦτον ἀρχὴν τῶν πάντων' καὶ καθ' αὐτὸν σπέρμα τὴν προβλήν ταύτην (ἣν προβαλίσθαι ἐννεθῆν) καὶ καθίσθαι, ὡς ἐν μητρὶ, τὴ συνπαρρχύσῃ ἑαυτῷ Σιγῇ. Ταύτην δὲ ὑποξερμίνην τὸ σπέρμα ταῦτε, καὶ ἐκθύμενα γινόμενα ἀποκύνειαι Νουῦν, ἑμῶν τε, καὶ μόνον χωροῦντα τὸ μέγεθος τοῦ πατρὸς. Τὴν δὲ Νουῦν ταύτην καὶ Μονογὴν καλοῦσι, καὶ πατέρα καὶ ἀρχὴν τῶν πάντων, συμπροβλήσθαι δὲ αὐτῷ Ἀλήθειαν' καὶ εἶναι ταύτην πρῶτην καὶ ἀρχηγὴν Ἡσθαγορικὴν τιτρακτῶν, ἣν καὶ ῥίξην τῶν πάντων καλοῦσιν. Ἔσται γὰρ Βυθὸς καὶ Σιγῆ, ἑπίτα Νουῆ καὶ Ἀλήθεια. Διστόμενόν τι τὴν Μονογῆν, τοῦτον ἐρ' οἷς προβλήθῃ, προβαλὴν καὶ ἐπὶ τὸν Λόγον, καὶ Ζωὴν, πατέρα πάντων μετ' αὐτὴν ἐσμίνων, καὶ ἀρχὴν καὶ μόρρωσιν πάντες τοῦ Πληρώματος' ἐκ δὲ τοῦ Λόγου καὶ τῆς Ζωῆς προβλήσθαι κατὰ συζυγίαν Ἀληθροσιν καὶ Ἐκκλησίαν' καὶ εἰνκαταύτην ἀρχηγὴν Ὀγδοάδα, ῥίξην καὶ ὑπόστασιν τῶν πάντων, κ. τ. λ.

Interpretatio vetus.—Dicunt esse quemdam in invisibilibus et inenarrabilibus altitudinibus perfectum Æonem, qui ante fuit: hunc autem et Proarchen et Propatora et Bythos vocant: esse autem illum invisibilem, et quem nulla res capere possit. Cum autem a nullo caperetur et esset invisibilis, sempiternus, et ingenuus, in silentio et in quiete nulla fuisse in immensis Æonibus. Cum ipso autem fuisse et Enncean, quam etiam Charin et Sigen vocant: et aliquando voluisse a semetipso emittere hunc Bythum, initium omnium (et velut semen prolationem hanc præmitti voluit), et eam deposuisse quasi in vulva ejus, quæ cum eo erat, Sige. Hanc autem suscepisse semen hoc, et prægnantem factam generasse Nun, similem et æqualem ei qui emiserat, et solum capientem magnitudinem Patris.—Nun autem hunc et Unigenitum

gestientes et ipsi tale quid Patri de suo A cum virum fortem peroraret: Venio, inquit, ad vos
 alios ebullunt fetus, proinde conjugaleis, (1) optimi cives, de p̄wlio, cum victoria mea, cum (6) felicitate
 alam utriusque natura: Ilac Sermio et Vita vestra, amplius, gloriosus, fortunatus, maxi-
 Aeonum simul fundunt: illac Homo et Ec- mus, triumphalis. Et scholastici statim (b) Familie
 os amplius, equiparando parentibus, quia Phosphori: (7) φ̄υ (c) ! Audisti (8) Fortunatam, et
 duo cum illis decem tot efficiunt, quot ipsi Hedonem, et Acinetum, et Theletum, acclama: Fam-
 erunt. Reddo nunc nomina, quos decuriam ilia: Phosphori φ̄υ ! (9) Hoc erit Pleroma illud ar-
 thos et Mixis: Ageratos et Henosis: Auto- canum, divinitatis tricenariae plenitudo. Videamus
) et Hedone: Acinetos et Syncrasis: Nono- quæ sint istorum privilegia numerorum, quaternarii,
 Macaria. Contra, duodenarius numerus hi et octonarii, (10) et duodenarii. Interim, in tricenaria
 Paracletus et Pistis: Patricos et Elpis: Me- rio fecunditas tota deficit; castrata est vis et pote-
 Agape: Ainus et Synesis: Ecclesiasticus et- tas et libido genitilis Aeonum. Quasi non et humo-
 es: Theletus et Sophia. Cogor hic, quid ista- rorum tanta adhuc coagula superessent, et nulla
 desiderent, proferre de pari exemplo. In alia (11) de pedagugio nomina. Quare enim non et
 5) carthaginiensibus (a) fuit quidam frigidis- quinquaginta et centum procreantur? (d) quare non et
) rhetor latinus, Phosphorus (5) nomine: B stercola: (12) et syntrophii nominantur (e)?

LECTIONES VARIANTES.

jugalis Rhen. antiqua terminatione eis pro es.
 ratos et Henosis: Autophyes onmittit. Rhen. Seml.
 is vett. edit. et codd. conjecturam Rhen. In scholis
 ran., alii in solis. Jun. retinet iselis.
 idissimus Rhen. Seml.
 r. Mavult Phosphorius et postea Phosphorii.
 n Jun.

(7) Phosphorife Rhen. qui suscipi abatur Phosphorice.
 (8) Audis tu Lat.
 (9) Ptolomæife Rhen. Seml. Oberth.
 (10) Et denarii addendum esse Jun. suspicatur.
 (11) Forte et mille alia Jun.
 (12) Alii stercolæ, inde stercoæ, vel stercoæ Rhen. Rij.
 vel stercoæ: Quæ scripturæ omnes Jun. probantur.

COMMENTARIUS.

Patrem et initium omnium.—Una autem cum
 sam Veritatem et hanc esse primam et primo-
 Pythagoricam quaternonem, quam et radi-
 nium dicunt. Est enim Bythys et S'ge, de nidi
 de theia sentientem autem Unigenitum hunc in
 latum est, emisisse et ipsum logos et Zoen, patrem
 eorum qui post se futuri essent, et initium
 tionem universi Pleromatis. De Logo autem et
 issum secundum conjugationem Hominem et
 n et esse hanc primogenitam octonationem radi-
 stantiam omnium. EDD.

IT VIII.—(a) In scholis Carthaginiensibus. In
 exemplaribus legitur, In isclis. Quod for-
 vocabulum Africanum. RIC.

milie Phosphori. Id est sectatores Rhetoris
 rthaginiensibus, et paulo post, familie Ptolomæi,
 nim hic pro familiare, ut apud Græcos οικησι
 LE PR.

adclamant. Gratulationum (uti idem adnotat)
 antium, et ad tantam præceptoris sui eloquen-
 tipescentium scholasticorum hic vox p̄w. Apud
 p̄w non solum dolentis est, sed et admirantis.
 am hic alludit ad verba Iren. lib. I, cap. 5. In Iu-
 hen. Tragicum enim dicere oportet super hanc
 i fictionem. Quod illustrat Epiphanius, addita
 iphrasi. Sed et sacer (inquit) Irenæus deridens
 prædicta, Tragicum illud in medium adduxit
 Pheu Pheu. Tragicum enim hoc revera ob-
 timitatem licet proferre eorum, qui ridicula hæc
 a signenta descriperunt, et ejus qui tanta au-
 tra omnem ruborem mendacio suo nomen impo-
 nentem legi debere apud Iren. (immo etiam
 licio apud Epiphanius, græce et latine) compro-
 ardentius ex Aristophane in Avibus, et Ajace
 is. PAMEL.

quare non et stercolæ et syntrophii nominantur?
 cessere, satis indicant accipienda hæc esse
 agogio, hoc est, de cuniarum curatoribus et
 um conlactaneis et confusoribus. Cogitaveram
 odibus septi domesticis, quos Græci dicunt,
 ut Hercium Jovem et Hercios Lares, nec
 bat, quod vir doctissimus proposuit, συν πε τους.
 hæc omnia longius abeunt ab veteris scrip-
 tigiis, quæ cum quantum fieri potest pre-
 unt, etiam cum inquinamenti periculo. Sic

igitur habent libri veteres: Stercoæ et Syntrophii. Alii,
 Stercoæ; duo Vaticani, Stercoæ. Quod postremum
 quam proxime ad veritatem accedit. Manus antiqua-
 riorum sæpenumero sic peccant, ut scribant, pro I.
 Stercoæ, pro Stercolæ. Nempe jocatur Septimius, et
 querit ab Auctoribus Aeonum, qui varias cellas in
 multiplicibus illis tabulatis et sexuum conjugia com-
 miniscebantur, unde fit ut tota fecunditas tricenario
 comprehendatur, quasi non supersint alia quamplu-
 rima de pedagugio nomina. Quare, inquit, non et
 Stercolæ et Syntrophii nominantur? Stercolæ dicit,
 nutrices quæ cunas purgant aut motant, e dem forma
 qua Stercolum, qui stercoreandis agris præsit. RIC.

(e) Nominantur. Quæ cum hoc Tertulliani capite
 apud Irenæum conveniunt, hic ex integro, ut supra
 apponenda volumus, et conferenda a studioso lectore
 qui haud ægre digito sentiet uter alteri præverit.

Irenæi. adv. hæres. lib. I, cap. 4, n. 2, § 2. —
 Τούτους δὲ τοὺς Λιῶνας εἰς δύοσαν τοῦ πατρὸς προ-βλη-
 μίνους, βουλευθέντας καὶ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἰδίου δοξάζουσι τὸν
 πατέρα, προβαλὲν προβολὰς ἐν συζύφια· τὸν μὲν Λόγον καὶ
 τὴν Ζωὴν μετὰ τὸ προβαλίσθαι τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν Ἐκ-
 κλησίαν, ἄλλους δὲ καὶ Λιῶνας ἐν τῶ ὀνόματι λέγουσι ταῦτα.
 Εὐδίοις καὶ Μίξις, Ἀγροῦτος καὶ Ἐνωσις Ἐνωσις. Αὐτοῦτος καὶ
 Ἠδονὴ καὶ Μακαρία· οὗτοι δὲ καὶ Λιῶνας, οὗς καὶ σέσκουσι ἐν
 Λόγον καὶ Ζωὴς προ-βληθίσθαι· τὸν δὲ ἄνθρωπον καὶ οὗ-
 τὸν προβαλὲν μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν Λιῶνας δῶδονα εἰς ταῦτα τὰ
 ὀνόματα χωρίζονται. Παράκλητος καὶ Ἠσίοις, Πατρὸς καὶ
 Ἐπίσις, Μητρικὸς καὶ Ἀγάπη, Αἰνίους καὶ σύνσις, Ἐκκλη-
 σιαστικὸς καὶ Μακαριότης, Θελητὸς καὶ Σοφία.

§ 3. Οὐτοίστιν οὐ τρία πάντα αἰῶνες τὴν πλάνησάντων τούτων
 τὸ ἄνθρωπον καὶ πνευματικὸν κατ' αὐτοὺς πληρῆμα τρηχὴ
 διασταμίνον εἰς ὀγδοῦδα καὶ δεκάδα, καὶ δωδεκάδα κ. τ. λ.

Interpretatio vetus. — § 2. Nos autem Aeonas in
 gloriam Patris emissos, volentes et ipsos de suo clarific-
 are Patrem emisisse emissiones in conjugatione; Logon
 quidem et Zoen, posteaquam emissus est Homo et Ec-
 clesia, alteros decem Aeonas quorum nomina dicunt
 hæc: Bythius, et Mixis; Ageratos et Henosis, Auto-
 phyes et Hedone, Acinetos et Syncrasis, Monogenes et
 Macarias. In decem Aeonas quos dicunt ex Logo et Z. a
 emissos. Anthropon autem et ipsum emisisse cum
 Ecclesia Aeonas duodecim, quibus nomina hæc do-
 nant: Paracletus et Pistis, Patricos et Elpis, Metrics

(Dix-huit)

CAPUT IX.

Sed et hoc exceptio personarum est, quod solus ille Nus ex omnibus immensi patris fruitur notione, gaudens et exultans, illis utique morientibus (1). Plane Nus, (2) quantum in ipso fuit, et voluerat et tentaverat cæteris quoque communicare quæ norat, quantus et quam incomprehensibilis pater: sed intercessit mater Sige, illa scilicet, (a) quæ et ipsis hæreticis suis tacere præscribit: etsi de patris nutu aiunt factum, (b) volentis omnes in desiderium sui accendi. Itaque dum macerantur intra semetipsos, dum tacita cupidine cognoscendi patrem uruntur, pene scelus factum est. Namque ex illis duodecim Æonibus, quos Homo et Ecclesia ediderant (5) novissima natu Æon (viderit solæcismus). Sophia enim nomen est, incontinentia sui, (c) sine (4) conjugis Phileti societate (5) prorumpit in patrem inquirere, et genus contrahit vitii, quod exorsum quidem

A fuerat in illis aliis qui circa Nun, in hunc autem, id est (6) in Sophiam derivarat, ut solent vitia in corpore alibi connata (7), in aliud membrum perniciem suam efflare. Sed enim sub prætextu (8) dilectionis in patrem, amulatio superabat in Nun solum de patre gaudentem. Ut vero impossibilia contendens Sophia frustrarat (9), et vincitur difficultate, (d) et extenditur affectione, modico abfuit prævi dulcedinis (10) et laboris devorari, et (e) in reliquam substantiam dissolvi, nec alias quam pereundo cessasset, nisi bono fato in Horon incurassset (11), (quædam et huic vis est, fundamentum, universitatis illius extrinsecus custos) quem et Crucem (12) appellant, et Lytrotē, et Carpisten. Ita Sophia periculo exempta, et tarde persuasa, declinata (15) B investigatione patris conquievit, et (f) totam Euthymēsin, id est, animationem cum Passione quæ insuper acciderat, (g) exposuit (14).

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Merentibus *Rhen. Seml. Oberth.*
- (2) Et addit *Rhen. Seml. et Oberth.*
- (5) Ediderunt *idem.*
- (4) Suive *Par. sine nl.* suive conjugis, sui sive *Lut.*
- (5) Satiatate *Rhen. e Gorziensl.*
- (6) Vel in *sophiam Rhen. et alii.*
- (7) Conata *Jun. e Vatic.*
- (8) Prætextu *Par.*
- (9) Frustra erat forte *Jun.*

- (10) Oscedinis *alii post Jun.*
- (11) *Hic comma ponit Rhen. et verba quædam... custos incinis includuntur Par. Fran. Jun. autem legit in H'ron incurassset quendam (et hic vis est, fundamentum universitatis, illius extrinsecus custos) quem, etc.*
- (12) Et quem *Rhen. et alii.*
- (15) De inclinata *Rhen. quam lectionem Jun. ad Irenai similitudinem magis putat accedere.*
- (14) Deposuit *alii.*

COMMENTARIUS.

et Agape, Ænos et Synesis, Ecclesiasticus et Macariotes Theletus et Sophia.

§ 5. Hi sunt triginta erroris eorum Æones qui tacentes et non agnoscuntur, hoc invisibile et spiritale secundum Pleroma, tripartite divisum in octonationem, et decada et duodecada, etc. EDD.

CAP. IX. — (a) Quæ et ipsis hæreticis suis tacere præscribit. Valentinianis scilicet, quorum lenocinia sunt sancta silentio magno, sola taciturnitate cælestia, ut dixit supra. RIC.

(b) Volentis omnes in desiderium sui accendi. Græca Irenæi quæ apud Epiphanium leguntur, expressit Septimius: διὰ τὸ θελεῖν πάντας αὐτοὺς εἰς ἔννοιαν καὶ πόθον ζητήσεως τοῦ προτιρημένου πατρός αὐτῶν ἡγαγεῖν. Nam aliud sonant Latina: Continuit autem eum Sige voluntate patris, quoniam nollet omnes hos intellectum et desiderium exhibitionis patris sui adducere. Idem.

(c) Sine conjugis Phileti societate. Iren. Sine complexu conjugis Theleti. Idem. — Malim ego retinere Phileti quam Theleti. Sensui magis convenit. Amatoriam enim vult significare. LE PR.

(d) Et extenditur affectione. Irenæus, Cum extenditur semper in priora ad ultionem ejus. In quibus verbis, aut mendum aliquid latet, ita ut legendum sit, ad dulcionem ejus, est enim apud Epiphanium, τῆς ὑπὸ γλυκύτητος αὐτοῦ, aut ultionem dixit pro ulteriore conatu, seu potius dilectione; quod proxime antecedit. Barbare quidem utrumque, sed hominis, ut ipse de se ait, apud Celtas commorantis; in barbarum sermonem plerumq. avocari. Græca certe facilliora sunt: καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν στοργὴν ἐκινούμενον αἰεὶ ἐπι τὸ πρόσθεν ὑπὸ τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ. RIC.

(e) In reliquam substantiam dissolvi. Ita ut quidquid substantiæ sibi reliquum erat dissolveretur. Irenæus: Absortum fuisset et resolutum in universam substantiam. RIC.

(f) Totam Euthymēsin exposuit. Hoc est, deposuit Irenæus. Deposuisse pristinam intentionem cum ea quæ acciderat passione. RIC.

(g) Iren. adv. hæres. lib. I, cap. 2, § 1. — Τὸ μὲν οὖν

προπάτορα αὐτῶν γινώσκουσι μόνω λέγουσι τῶν ἐξ αὐτοῦ γονῶτι Μουγίνῃ, τοῦτ' ἐστὶ τὸ Νῶν· τοῖς δὲ λοιποῖς πᾶσι ἀέριστον καὶ ἀκατάληπτον ὑπάρχει· μόνος δὲ ὁ Νῶς καὶ αὐτοὺς ἐτίρηστο θεωρῶν τὸν Πατέρα, καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀληθινοῦ αὐτοῦ κατανοῶν ἠγάλλετο, καὶ διευνοεῖτο καὶ τοῖς λοιποῖς Λίαντι ἀνακοινώσασθαι τὸ μέγεθος τοῦ Πατρὸς ἡλικίας τε καὶ ὅσως ὑπῆρχε. καὶ ὡς ἦν ἀνερχόμενος τε καὶ ἀγχιόρθετος, καὶ οὐ καταληπτός ἰδεῖν, κατῆρχε δὲ αὐτὸν ὁ Σιγή. βουλομένη τὸν Πατέρα, διὰ τὸ θέλειν πάντας αὐτοὺς εἰς ἔννοιαν καὶ πόθον ζητήσεως τοῦ προτιρημένου πατρός αὐτῶν ἡγαγεῖν, καὶ εἰ μὴ λοιποὶ ἄμοιως Λίαντι ἡσυχῇ πῶς ἐπεπέθουσαν τὴν προβλήτα τοῦ σπέρματος αὐτῶν ἰδεῖν, καὶ τὴν ἀναρχὴν βίβαν ἱστοροῦσι.

§ 2. Προχλατο δὲ πολὺ ἐτελευταῖος καὶ νεώτατος νῦν ὄντων τῆς δοῦσῆος, τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐκκλησίας τριβληγμένης Λίαν, τοῦτ' ἐστὶν ἡ Σοφία, καὶ ἐπαλεῖ πάρος ἄνω τῆς ἐπιπλακίης τοῦ ζυμοῦ τοῦ Θελητοῦ· ὁ ἀνερχόμενος μὲν ἐν τῆς περὶ τὸν Νῶν, καὶ τὴν Ἀλήθειαν, ἀπίσκηψε δὲ εἰς τὸν τὸν παρατραπύνα, πρήσσει μὲν ἡγάτης, τόλμος δὲ ἐπὶ τὸ μὴ κοινοῦσθαι τῷ Πατρὶ τῶν τελειῶν, πάρος καὶ ὁ Νῶς· τὸ δὲ πάρος εἶναι ζητησὶν τοῦ πατρός· ἢ ἐλεγε γὰρ, ὡς λέγουσι, τὸ μέγεθος αὐτοῦ καταλαθεῖν· ἐπειτα καὶ ἀνερχόμενος, διὰ τὸ ἀδυνατεῖν ἐπιβαλεῖν πράγματι, καὶ ἐν πολλῇ περιόρμητι γινόμενον κ τ λ. ἐκτινόμενον αἰεὶ ἐπὶ τὸ πρόσθεν, ὑπὸ τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ τελευταῖον ἂν καταταπύσει, καὶ ἀπελευθεῖται εἰς τὴν ὄλην οὐσίαν εἰ μὴ τῆς στοργῆς, καὶ ἐκτός τοῦ ἀδρήτου μεγέθους ρυλασσοῦσθαι τὰ δια σῶντων δυνάμει· ταύτην δὲ τὴν δύναμιν καὶ ὄρον καλεῖται, κ τ λ. Καὶ μόρις ἐπιστρέφονται εἰς αὐτὸν... ἀποδέσσει τὴν πρὶν ἐναν ἐν ἡμέρῃ σὺν τῷ ἐπινοημένῳ πάρος ἐκ τοῦ ἐκπέπυτου ἐκείνου θαύματος.

Interpretatio vetus. — § 1. Et Propatorem quidem eorum cognosci soli dicunt ei qui ex eo natus est, Montgeni, hoc est, No: Reliquis vero omnibus invisibilem et incomprehensibilem esse. Solus autem Nus secundum eos delectabatur videns Patrem et magnitudinem immensam ejus considerans exultabat et ex cogitabat reliquis quoque Æonibus participare magnitudinem Patris; quantum et quemadmodum erat sine initio, et incapabilis et incomprehensibilis ad videndum. Continuit autem cum Sige voluntate Patris, quoniam nollet

CAPUT X.

Sed quidam exitum Sophiæ, et restitutionem, aliter somniaverunt. Post irritos conatus et spei dejectionem, deformatam eam pallore credo, et macie et incuria formæ, uti quæ patrem non minus denegatum dolebat quam amissum. Dehinc illo mœrore ex semetipsa sola, nulla opera conjugii concepit, et procreat feminam. Miraris hæc? Et gallina sortita est de suo parere. Sed (a) et vultures fœminas tantum aiunt: et tamen sine masculino mater (1) Primo (b) quidem contristari propter inconsummationem generationis: metuere postremo ne finis quoque insisteret: habere de ratione casus: curare de occultatione. Remedia nusquam. Ubi (c) enim jam tragœdiæ et comœdiæ, a quibus forma mutaretur exponendi, quod citra pudorem (2) erat natum? Dum in malis res est, suscipit, convertit ad patrem, sed incassum enisa, et (3) vires deserebant, in preces succidit (4). Tota etiam

A propinquitatis pro ea supplicat, (d) vel maxime Nus quidni? causa mali tanti. Nullus tamen Sophiæ exitus vacuit (5), omnes ærumnæ ejus operantur. Siquidem et illa tunc conflictatio in Materiæ originem pervenit, ignorantia, pavor (6), mœror, substantiæ fiunt. Ibi demum pater aliquando motus, per Monogenem Nun, quem supra diximus Horon, in hæc promit (7) in imagine sua (e) fœmina mare (8), quia de patris sexu ita variant. Adjiciunt autem, Horon, etiam Metagogeia (id est circumductorem) vocari, et Horotheten. Hujus prædicant opera, et repressam ab illicitis, et purgatam a malis, et deinceps confirmatam Sophiam, et conjugio restitutam, et ipsam quidem in Pleromatis censu remansisse. (f) Euthymessin vero ejus (g) et illam appendicem Passionem ab Horo relegatam et crucifixam, et (h) extra eum (9) factam, Malum, quod aiunt, foras: spiritalem tamen substantiam illam, ut naturalem quemdam impetum Æonis (i),

LECTIONES VARIANTES.

(1) Matres Jun.

(2) Circa pudorem Rhen. et Seml.

(3) Ut Jun.

(4) Succedit Rhen. et alii.

(5) Forte potuit Jun.

(6) Pavor et. Jun, ante pavorem.

(7) Per Monogenem Nun in hæc promit. Rhen. et alii præmittit mendose Jun.

(8) Fœminamare Par. Frau. Rig.

(9) Ævum Rhen Seml.

COMMENTARIUS.

omnes hos in intellectum et desiderium exquisitionis Patris sui adducere. Et reliqui quidem Æones omnes tacite quodammodo desiderabant prolatorem seminis sui videre, et eam, quæ sine initio est, radicem contemplari.

§ 2. Præsiit autem valde ultimus et junior de duodecima ea quæ ab anthropo et Ecclesia emissa fuerat, Æon, hoc est, Sophia; et passa est passionem sine complexu conjugis Theleti: quæ exorsa quidem fuerat in iis qui sunt erga Nun et Alethiam; derivavit autem in hunc Æonem, id est, Sophiam, demutatam sub occasione quidem dilectionis; temeritatis autem, quoniam non communicaverat Patri perfecto, quemadmodum et Nus. Passionem autem esse exquisitionem Patris: voluit enim, ut dicunt, magnitudinem ejus comprehendere. Dehinc cum non posset, quoniam impossibilem rem aggredere, in magna agonia constitutum propter magnitudinem altitudinis et propter quod investigabile Patris est et propter eam, quæ erat erga eum dilectionem, cum extenderetur semper in priora, a dulcedine ejus novissime forte absorptum fuisse et resolutum in universam substantiam, nisi ei quæ confirmat et extra inenarrabilem magnitudinem custodit omnia, occurrisset virtuti. Hanc autem virtutem et Horon vocant a qua abstentum et confirmatum, vix reversum in semetipsum, et credentem jam quoniam incomprehensibilis est Pater, deposuisse pristinam intentionem, cum ea, quæ acciderat, passione ex illa stuporis admiratione. EDD.

CAP. X. — (a) Sed et vultures fœminas tantum aiunt. Sic vetus exemplar. Qui parere inserunt, dictionis Tertullianicæ acumen non capiunt. Ric.

(b) Primo quidem contristari propter inconsummationem generationis. Irenæus iisdem verbis, Primo quidem contristatam propter inconsummationem generationis. Unde manifestum est latina Irenæi versata esse manibus Tertulliani. Sed et rursus occurrunt alia quæ persuadent ipsum etiam vidisse Græca, quæ apud Epiphanium leguntur. Ric.

(c) Ubi enim jam tragœdiæ et comœdiæ. Etiam illic narratur expositi infantis de pudendis et lurtivis amplexibus nati. hæc vero ἀπόρροια de suo pepererat. Ric.

(d) Vel maxime Nus. Hoc non habent latina Ire-

næi; Græca sic habent: συνθηθίνας δὲ αὐτῆ καὶ τοῖς λοιποῖς αἰώνας· μάλιστα δὲ τὸν νοῦν. Sed ex his emandanda sunt latina: Una autem cum ea rogasse et reliquos Æonas, maxime autem Nun, Hinc dicunt primum initium habuisse, etc. Vulgo legitur: Cum ea rogasse et reliquos Æonas, maxime autem hinc dicunt, etc. Ric.

(e) Feminamare. Iren. Masculo fœmina. Duriuseula est ejusmodi compositio, Græcis est elegans, Latinis non item; quasi diceret: masculo-fœmina, ἀρρενοθηλυεῖς id significat Græcis. Ita Tullius hermeracles et Hermeraceras ait icunculas, lib. I epist. ad Atticum. LE PR.

(f) Euthymessin. Iren. Concupiscentiam cum passione. LE PR.

(g) Et illam appendicem passionem. Hoc habet Septimius ab Irenæo Latino. Ric.

(h) Extra ævum factam, legitur in antiquis exemplaribus. Attamen scribendum: Et extra eum factam. Nam ipsissima verba sunt Irenæi Latini. Et in Græco legitur, ἐκτὸς αὐτοῦ γινόμενον. Ric.

(i) Æonis. Tertullianus in præcedentibus capitibus cum Irenæo conferri non potuit quin aperte se non tantum imitantis, sed legentis, lectaque edentis morem aperte proliteretur. Idem iterum, iterumque ex afferendis infra Irenæi verbis, luce meridiana clarius emicabit. Nonnulla præsertim in præseni capite, prorsus prævia non indigerent animadversione, ut oculos vel cæca incredulitate oclusos perstringant, argumentoque sint hæc ipsamet quæ habemus Irenæi opera fuisse fontem unde plenis haustibus Septimius accipere non dubitaverit. Hæc porro sunt notatu dignissima: 1° Tertullianus in iisdem ac interpres mendis ipsis met terminis habetur: hinc uterque legit τέλος pro τελίως, finem que est interpretatus; 2° Eadem uterque verbo ad verbum habet sub hujus capitis finem, nempe: ut naturalem quemdam impetum Æonis, sed informem et sine specie, aut pro suo more audaciori Tertullianus, inspectitum, etc.; 3° eadem ad litteram verba habent optime Tertulliani ac Irenæi editiones paulo supra, versus ejusdem capitis initium: primo quidem contristari propter inconsummationem generationis metuere. Hæc ultima, sola Rhenani editione imperfecta nixus, Semlerus omittere non dubitavit; cætera autem, quæ illum non minus ac ista confodiunt,

sed informem et (a) inspeciatam, quatenus nihil apprehendisset : ideoque fructum infirmum, et foeminam pronuntiatam.

CAPUT XI.

Igitur post Enthymesin extorrem, et matrem ejus Sophiam conjugii reducem, ille iterum Monogenes, ille Nus, otiosus plane de patris cura atque prospectu, (b) solidandis rebus, et Pleromati muniendo, jamque (1) figendo, ne qua ejusmodi rursus concussio ineuteret (2), novam excludit copulationem, Christum et Spiritum Sanctum : turpissimum par duorum masculorum : aut foemina erit Spiritus Sanctus : et vulneratur a foemina masculus (c). Numen his datur unum, procurare concinnationem (3) Aeonum. Et ab ejus officii societate, duae scholae protinus, duae ca-

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Etiamque *J. H.*
- (2) Incurreret *Fran. Par.*
- (3) Consummationem *reponerat Pam.* concinnationem *B defendit Lat.*
- (4) Christi enim erat docere Aeonas *Jm. sic et Irenaeus* docuisse.
- (5) Quam rem *pam Fran. Par.*

thedrae, inauguratio quadam dividendae doctrinae Valentini. (d) Christi erat (4) inducere Aeonas naturam conjugiorum (vides quam rem plane (5). et innati conjectionem, et idoneos efficere generandi in se agnitionem patris, quod capere eum non sit neque comprehendere, non visu denique; non auditu compotiri ejus, nisi per Monogenem. (e) Et tamen tolerabo quod ita discunt (6) patrem nosse ne nosset (7). Illam magis doctrinae denotabo perversitatem, quod docebantur incomprehensibile quidem patris, causam esse perpetuitatis ipsorum : comprehensibile vero ejus, generationis illorum et formationis esse Rationem. Haec enim dispositione illud opinor insinuat, expedire (8) Deum non apprehendi : siquidem inapprehensibile ejus, perpetuitatis est

- (6) Discedunt *Rhen. Seml. Oberth.*
- (7) Nosse ne nos illud magis *Rhen. Seml.* Illud magis doctrinae *Rig.* Illam magis doctrinae *Fran. Par.* Illud magis denotabo, doctrinae perversitatem; quod doceantur *Jm. e miss.*
- (8) Experire *Rhen. Seml. Oberth.*

COMMENTARIUS.

dare debuit imo et confiteri hinc et inde ea esse prorsus consimilia. Totum vero hoc Irenaei caput ex integro hic subjiciendum est :

Lih. 1, cap. 1, § 3. — Ένοι οι δε αυτων πως το πάθος της Σοφίας, και την επιστροφην μουλον γουδεν αυδυνάτω και άκαταίτητοι πράγμασι αυτης ετι χειρισσασαν, τεκειν εύσταν άμμορον, υιον ζυτον ειχ'. Ουθελειαν τεκειν ην και κατανοουσαν, πρωτον μεν λυπηθηναι, δια το απελθης της γενεσεως, επειτα οδοθηθη και μηδε αυτη, το ειναι τελειως εχειν ειτα εστιναι και απορτισαι ζητουσαν την αιτιαν, και οντινα τροπου άποκριψει το γηγονος. Εχρηταγενομενη δε τοις παλαιοι, λαβειν επιστροφην, και επι τον Πατερα αναδραμειν περικαθησθαι, και μηχρι τινος τυμωσασαν. εβασθενησαι. και ικετιν του Πατρος γενεσας συνδεθησαι δε αυτη και τους λοιπους Λιωνας, μαλιστα δε τον Νουν εντειθεν λιγυσι πρωτον αρχην εσχηκεναι την ουσιαν της υλης δε τις άγνοιας, και της λυπης, και του εβουου, και της ελπιηξισου.

§ 4. Ο δε πατηρ τον προειρημενον Ορον επι ταυτους δια του Μινογενους προβαλλεται εν εικονι ιδιαι κ. τ. λ. Τον γαρ πατερα ποτι μεν μετα συζυγιας της Σιγης, ποτε δε και υπηρ αβζην, και υπηρ θε γηγον ειναι θελουσι. Τον δε Ορον τουτου και Συλλυτρωτην, και χαρπιστην, και Οροθετην, και Μετρονομια καλεουσι. Δια δε του Ορου τουτου φασι κεικαθησθαι, και απωλασασταθηναι τη συζυγια χωρισθησας γαρ τις Εθουμωσεως απ' αυτης, συν τη επινοουμενη παθει, αυτην μεν εντος Πληρωματος ειναι, την δε ενθουμωσιν αυτης συν τω παλει, υπη του Ορου άκριρι σθησαι. και αποστραφησαι, και επλεις αυτου γενομενην, ειναι μεν πτωματικην ουσιαν, φυσικην τινη Λιωνος ερμην τυχηνουσαν, άμμορον δε και ανιδειν δια το μηδεν καταλαθειν και δια τουτο καρτην απθενη και θελυν αυτου λιγυσι. κ. τ. λ.

Interpretatio vetus. — § 3. Quidam autem ipsorum hujusmodi passionem et reversionem Sophiae velut fabulam narrant : impossibilem et incomprehensibilem rem eam aggressam, peperisse substantiam informem, qualem naturam habet foemina parere : in quam cum intendisset, primo quidem constrictatam, propter inconsummationem generationis : post deinde tinuisse, ne hoc ipsum finem habeat : dehinc expavisse et aporiatam, id est, confusam, quarentem causam, et quemadmodum absconderet id, quod erat natum. In iis autem passionibus factam, accepisse regressionem et in Patrem regredi conari : et aliquamdiu ausum, tamen defecisse, et supplicem Patris factam. Una autem cum ea rogasse et reliquos Aeonos, maxime autem Nun. Hinc dicunt primum initium habuisse substantiam materiae, de ignorantia et taedio et timore.

§ 4. Pater autem praedictum Horon super huc per Monogenem praemittit in imagine sua, sine conjugate

masculo foemina. Patrem enim aliquando quidem cum conjugate Sige, modo vero et pro masculo et pro foemina esse volunt. *Horon vero hunc* et *Stauron* et *Lytroten* et *Carpisten* et *Horotheten* et *Metagoea* vocant. *Per Horon autem hunc dicunt mundatam et confirmatam Sophiam et restitutam conjugii.* Separata enim intentione ab ea, cum appendice passione ipsam quidem infra Pleroma perseverasse, concupiscentiam vero ejus, cum Passione ab *Horro* separatam et crucifixam, et extra eum factam, esse quidem spiritalem substantiam, ut naturalem quemdam Aeonis impetum, informem vero et sine specie, quoniam nihil apprehendisset. Et propter hoc fructum ejus invalidum et foeminum dicunt: Eob.

CAP. XI. — (a) *Inspeciatam.* Irenaeus, *Sine specie,* ανιδειν. *Ric.*

(b) *Solidandis rebus, et pleromati muniendo.* Hic expressa sunt Graeca Irenaea, εις τιξιν και στηρημεν του πληρωματος, quae non apparent in Latinis. *Ric.*

(c) *Et vulneratur a foemina masculus.* Offenditur masculus foemina sua, pari secum potestate officioque praedita. Hoc sequentia suggerunt. *Ric.*

(d) *Christi erat inducere Aeonum naturam conjugiorum.* Hoc sibi vult, ducere Aeonas in naturam conjugiorum. Irenaeus dixit : docuisse eos conjugationis naturam. Alludit Septimius ad Ionias artes, quarum est inducere ac perducere. Et in Apologetico, perductores conjungit aquariolis. Nempe isti Valentiniani spurcis fabularum suarum allegoriis sanctissima Christi munia contaminabant. *Apagē perditissimorum deliria nebulationum.* *Ric.*

(e) *Et tamen tolerabo quod ita discunt Patrem nosse ne nosset : illam magis doctrinae denotabo perversitatem.* Sic postremo edidit Rhenanus, et rectum esse persuasit Pamelio. At nihilominus scripturam veterem redhiberi velim. Ea fuit hujusmodi : *metaba tantum, discebant, pro discebunt. Et tamen tolerabo quod ita discebant Patrem nosse, ne nos et illud magis. Denotabo doctrinae perversitatem, etc.* De Dei Patris agnitione sic tradebant Valentiniani, Quod capere eum non sit, neque comprehendere; non visu denique, non auditu compotiri ejus, nisi per Monogenem. Quae doctrina consentanea jam tum erat catholica et authenticae regulae. Itaque ait Tertullianus, hoc se libenter tolerare, quod ita discebant Patrem nosse, ne nos et illud magis. Hoc est, ne nos Catholici nefarius istud di camus, scilicet Patrem nosse, qui nimirum hodie de Deo scire potissimum debeamus, ha-

causa : apprehensibile autem, non perpetuitatis, sed A
 nativitatis et formationis, egentium perpetuitatis.
 Filium autem constituunt apprehensibilem patris.
 Quomodo tamen apprehendatur, tum prolatus Chri-
 stus edocuit. Spiritus vero Sancti propria, ut de doc-
 trinae studio omnes peraequati, (a) gratiarum actionem
 prosequi nosset, et veram inducerentur quietem (b).

CAPUT XII.

Itaque omnes forma et sapientia (1) peraequantur,
 facti omnes quod unusquisque : nemo aliud, (c) quia
 alteri omnes. Refunduntur in Nus (2), in Sermo-
 nes (3), in Homines (4), in Philetos (5). Aequae (6)
 feminae in Sigas (7), in Zoas, in Ecclesias, in Fortu-
 natas (8) : ut Ovidius Metamorphoseis suas delevisset,
 si hodie majorem cognovisset. Exinde relecti sunt, B
 et constabili sunt, et in requiem ex veritate (9) com-
 positi, magno cum gaudii fructu hymnis patrem con-
 cinunt. Diffundebatur et ipse latitia, utique bene
 cantantibus filiis et nepotibus. Quidni diffunderetur
 omni jocunditate, (d) Pleromate liberato? Quis nau-

clerus non etiam cum dedecore letatur? (e) Videmus
 quotidie nauticorum lascivias gaudiorum. Itaque ut
 nautae (f) ad symbolam (10) semper exultant; tale
 aliquid et Aëones; unum jam omnes, etiam forma,
 nedum sententia; convenientibus ipsis quoque novis
 fratribus (11) et magistris Christo et Spiritu Sancto,
 quod optimum atque pulcherrimum unusquisque (12)
 florebat, conferunt in medium. Vane opinor. Si enim
 unum erant omnes ex supradicta peraequatione, va-
 cabat symbolae ratio, quae ferme ex varietatis gratia
 constat. Unum omnes bonum conferebant, quod
 omnes erant. De modo forsitan fuerit ratio, aut de
 forma ipsius jam peraequationis. Igitur ex (g) aere
 collatio (13), quod viunt, in honorem et gloriam
 patris, pulcherrimum Pleromatis sidus fructumque
 perfectum compingunt, Jesum. Eum cognominant
 Soterem, et Christum, et Sermonem, de patriti-
 tis (14). Et Omnia jam, ut ex omnium desfloratione
 constructum, Graculum Aesopi (h), Pandoram Hesi-
 odi, Acci Patinam (15), Nestoris Cocetum, Miscellaneam

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Sententia Fran. Iren. sententia ^{ἰσοπέδ.}
- (2) Noas Iren. noas *vet. inter.* Nun Rhen. *Seml. Oberth.*
- Nov. Jun. Nov. Par.* quae addit sermones.
- (3) Sermones omitt. Rhen. *Seml. Oberth.*
- (4) Omnes in homines Rhen. *et ii'.*
- (5) In Christos Fran. hoc non hab. Iren.
- (6) Et quae Rhen. *et alii.*
- (7) In Alethias Fran.
- (8) In spiritus Fran. Nihil ejus generis habet Iren. *sive*
græc. sive latin.
- (9) Forte ex varietate, sicut postea ex varietatis gratia.
- Ad perfectum vet. int. Seml. τῶλας.*

- (10) Cymbalam Par. *vitiose ut patet ex Iren. Jun.*
- (11) Novis non hab. *Seml.*
- (12) Uniuscujusque Lat. unicuique *Mavult Jun. aut sic*
transponenda verba quod opt. atque pulch. florebat, unus-
quisque confer...
- (13) Collocatio Rhen. *Seml. Oberth.* collativo *nl.* colloca-
*tio *vet. exempl.**
- (14) Græce *πατρωνυμιας*, patronymice Iren.
- (15) Jun. *ita ordinat.* Pandoram Hesiodi, graculum Aeso-
pi; tragiri patinam ut de utroque Aesopi fabularum scriptore
et histrione sermo sit.

COMMENTARIUS.

manis ingenii minime comprehendi posse. Deinde C
 sequitur : Denotabo doctrinae perversitatem quod doce-
 bantur, etc. Jam enim sanam doctrinam perfida con-
 sequentia depravabant. RIC.

- (1) Gratiarum actionem prosequi nosset. Irenæus :
Eos omnes gratias agere docuit. ἰσχυριστῶν ἐπίδοξι. RIC.
- (h) Iren. adv. haeres. lib. I, cap. 4, § 5. — *Μετὰ δὲ τὸ*
ἀρρῆσαι ταύτην ἐκτὸς τοῦ πληρώματος τοῦ Λόγου, τὴν
τὴ Μητέρα αὐτῆς ἀποκατασταθῆναι τῇ ἰδίᾳ συζυγίᾳ, τὸ
Μενομένη πάλιν ἐστὶν προβάλισθαι συζυγίαν, κατὰ τριμύ-
θειαν τοῦ Πατρὸς ἵνα μὴ ὁμοίως τούτῃ πάθῃ τις τῶν Λόγων,
Χριστὸν καὶ Πνεῦμα Ἅγιον. εἰς πλῆξιν καὶ σπριγγίν τῶν πλη-
ρώματος, ὅρ' οὐ καταρτισθῆναι τοῦς Λόγους : τὴν μὲν γὰρ
Χριστὸν ἐιδάξαι αὐτοῦς συζυγίας ζύστι, ἀγεννήτου κατὰλη-
ψιν γενέσθαι ἱκανούς, εἶναι, ἀγαρηύσαι τε ἐὶ αὐτοῖς τὴν
τοῦ Πατρὸς ἐπίγνωσιν. ὅτι τὴ ἀγρήτος ἐστὶ, καὶ ἀκατάληπ-
τος, καὶ οὐκ ἐστὶν οὔτε ἰδῆν, οὔτε ἄκουσαι αὐτὴν, ἢ διὰ μό-
νου τοῦ Μεννομένου γενέσθαι. Καὶ τὸ μὲν αἰτεῖν τῆς αἰώ-
νου διαμνησ τοῖς λοιποῖς τὸ πρῶτον καταληπτὸν ὑπάρχειν
τοῦ Πατρὸς, τῆς δὲ γενέσεως αὐτοῦ, καὶ μετρώσεως, τὸ κατα-
ληπτὸν αὐτοῦ, ὃ δὴ ἰσὸς ἐστὶ. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἄρτι προ-
ελεθῆς Χριστὸς ἐν αὐτοῖς ἐδημιούρησεν.

hensibile Patris esse : generationis autem et formationis,
 comprehensibile ejus, quod quidem filius est. Et haec quidem,
 qui nunc emissus erat, Christus in eis operatus
 est.

§ 6. Spiritus vero Sanctus adaequatos eos omnes,
 gratias agere docuit et veram requiem induxit. EDD.

CAP. XII. — (c) Quia alteri omnes. Haec et se-
 quentia elidimus uti sunt in codice Pithæi. Omnes sunt
 alteri, non aliud, hoc est : omnes sunt Sermones,
 omnes Homines, omnes Phileti, omnes Sigæ, omnes
 Zoæ. Itaque primus est Philetus, secundus alter Phi-
 letus, tertius alter Philetus; et sic de cæteris. Sic
 enim omnes alteri, ideoque non aliud. RIC.

(d) Pleromate liberato. Nam Aëones Pleroma con-
 cusserant, Bytho negotium facessituri. Nunc vero
 ordinatis et compositis, ac per Christum et Spiritum
 sanctum institutis Aëonibus, nullum amplius pericu-
 lum erat Pleromati. Effectum enim constabat, propter
 quod venerat, nempe solidata res, et pleroma muni-
 tum atque confirmatum, ne qua similis concussio
 rursus incurreret. RHEN.

(e) Videmus quotidie nauticorum. Ex hoc loco vides
 Tertullianum maris fuisse aecolam, ut in Carthagi-
 niensi agro versantem. RHEN.

(f) Ad symbolam. Collationem symbola significat,
 quoties scilicet a singulis aliquid in commune con-
 fertur. Hinc asymbolus, qui nihil in medium con-
 fert. RHEN.

(g) Aere collatio. Quod in antiquis exemplaribus
 legitur, collocatio, mendosum esse satis arguit
 Irenæus cum ait, Unumquemque eo quod habebat in se
 optimum florentissimum conferentes, collationem fe-
 cisse. RIC.

(h) Graculum Aesopi. De hoc exstat apologus inter

§ 6. Τὸ δὲ ἐν Πνεύμα τὸ ἅγιον ἐξισωθῆναι αὐτοῖς πάν-
 τας ἰσχυριστῶν ἐδόξαζε καὶ τὴν ἀληθινὴν ἀνάτασιν ἤγειρατο.
 Interpretatio vetus. — § 5. Postea vero quæ se-
 parata sit extra Pleroma Aëonum, et mater ejus re-
 dintegrata suæ conjugationi, Monogenem iterum alteram
 emisisse conjugationem, secundum providentiam Pa-
 tris, Christum et Spiritum Sanctum, a quibus consum-
 matos esse dicunt Aëonas. Christum enim docuisse eos
 conjugationis naturam, imati comprehensionem cog-
 noscentes, sufficientes, sive idoneos esse : declarasse
 quoque in eis Patris agnitionem, quoniam incapabilis est
 et incomprehensibilis, et non est neque videre, neque
 audire eum nisi per solum Monogenem. Et causam
 quidem aeternæ perseverationis iis omnibus incompre-

Ptolomæi. *Quam propius* (1) fuit (a) de aliquibus Atticis curis (b) Pancarpon (2), vocari, a tam otiosis auctoribus nominum? Ut autem tantum sigillarum extrinsecus quoque inornarent (3), satellites ei angelos proferunt: par genus. Si inter se, potest fieri: si vero Soteri consubstantivos (ambigue enim positum inveni), quæ erit eminentia ejus inter satellites coequalis (c)?

CAPUT XIII.

Continet hic igitur ordo primam processionem patris et nascentium, et nubentium, et generantium. Eorum: Sophia ex desiderio patris, periculosissimum casum, Hori opportunissimum auxilium, Enthymeseos et conjunctæ Passionis expiatum, Christi et Spiritus Sancti pædagogatum, Æonum tutelarem reformatum, Soteris pavoninum ornatum, (d) angelorum comparatitium antistatum. Quod superest, inquis, vos valet et plaudite. Imo quod superest, inquam, vos audite et projicite. Cæterum, hæc intra cæctum Pleromatis decurrerit dicuntur; prima tragædiæ scena. Alia autem trans si parium cothurnatio est, extra Pleroma dico: et tamen si talis sub sinu patris intra ambitum Hori custodis, qualis extra jam in libero, ubi Deus non erat?

(1) *Quin propius al.*

(2) *Locus hic nire depravatus* de aliquibus hostias curis Pancarpon Nirapio. *Rhen. Seml.* De atticis curis carpram vocari *Fran. Par. Jun. ita restituit*: miscellaneam Ptolomæi philousi; quam propius fuit de atticis historiis Pancarpi, *pancarpiam* vocari, a tam, etc.

(3) *Inornarent Seml.*

(4) *Interpretabit Fran.*

(5) *Devestiva Seml. oberth.*

(6) *Jun. hunc locum ita distinguit*: miserabilis etiam de

CAPUT XIV.

Namque Enthymesi, sive jam Achamoth (c) (quod abhinc scriptum, hoc solo ininterpretabili (4) nomine) ut cum vitio individuae Passionis explosa est in loca luminis aliena, quod Pleromatis res est, in vacuum atque inane illud Epicuri, miserabilis etiam de loco est. Certe nec forma nec facies ulla, defectiva (5) scilicet et abortiva genitura (6). Dum ita rerum habet, flectitur a superioribus Christus (7), deducitur per Horon, aborsum ut illud informet de suis viribus solius substantiæ non etiam scientiæ forma. Et tamen cum aliquo peculio relinquatur (8) interim odor incorruptibilitatis, quo compos casus sui, potius desiderio supparetur. Hæc misericordia functus non sine Spiritus Sancti societate, recurrit Christus in Pleroma. Usus est rerum, ex liberalitatibus quoque nomina accedere. Enthymesis de actu fuit: Achamoth unde, adhuc quæritur; Sophia de Patre (9) manat; Spiritus Sanctus ex angelo apud (10) Christum (11), a quo derelicta statim senserat (12) desiderium. Itaque prosiluit et ipsa lumen ejus inquirere; quem si omnino non noverat, ut invisibiliter operatum, quomodo lumen ejus ignotum cum ipso requirebat? Tamen tentavit, et fortasse appre-

LECTIONES VARIANTES.

loco est certe, nec forma nec facie ille, devestiva scilicet et abortiva.

(7) *E super. Christus deducitur Fran.*

(8) *Cum aliquo peculio relinquatur iterato, odore, etc. Jun. interim odor incerr. Lat.*

(9) *Sophia de patre Rhen. Seml.*

(10) *Apud omni. codices.*

(11) *Christi Fran.*

(12) *Se statim senserit Rhen. Seml. Oberth.*

COMMENTARIUS:

cos qui Æsopo tribuntur, unde Græcis natum proverbium *Διαστ-λος κλιιδες*, hoc est, Æsopicus graculus, dici solitum in eos qui aliena pro suis stentant.

RHEX.

(a) *Quam propius fuit de aliquibus Atticis scurris Pancarpon vocari.* Sic edidimus, secuti vestigia cod. Pithæani, *de aliquibus hostia scurris.* Quæ sunt depravata quidem. Sed ex iis tamen sic verum tandem elicimus. *Quam propius fuit de aliquibus Atticis curis.* Curas Atticas dicit libros Græcorum, qui ob titulos hujusmodi ambitiosa festivitate conceptos merito sunt Pliniana ad Vespasianum præfatione derisi. Ric.

(b) *Pancarpon.* Vetus exemplar, *Pancarpannirapian* Septimius fontean scripserat, ΠΑΓΚΑΡΠΙΟΝ, ΗΤΟΙΑΝ. Etenim Atticas inter curas istos etiam titulos suisse notat Agellius, cap. ultimo, lib. XX, uti locus ille descriptus est in optimo codice Biblioth. Reg. *Est præterea qui Pratum. Est etiam qui Pancarpon. Est qui TO IAN.* Sunt item multi, etc. Ric.

(c) *Icen. adv. hæres. lib. I, cap. 1, § 6.* — Οὕτως τε μορφή, καὶ γνῶμη ἴσους κατασταθῆναι τοὺς Διῶνας λέγουσι, πάντας γεννημένους Νεῶς, καὶ πάσας Λόγους καὶ πάντας Ἀνθρώπους, καὶ πάντας Χριστοὺς, καὶ τὰς θηλείας ὁμοίως πάσας Ἀγγελίας, καὶ πάσας Ζωάς, καὶ Πνεύματα καὶ Ἐκκλησιαίς, στήριθῆναι δὲ ἐπὶ τούτῳ τὰ δια, καὶ ἀναπαυσάμενα πλῆθους μὲν τῆς μεγάλης χαρῆς ἔχουσιν ὑμνήσαι τὸν Πρωτότορα, πολλὰς εὐφρασίας μετασχόντα. Καὶ ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας ταύτης βουλὴ μίση, καὶ γνῶμη, τὸ πᾶν πληρομα τῶν Διῶνων συνουδοκούντος, τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ δὲ πατρὸς αὐτῶν συνεπιστημιζομένου, ἕνα ἕκαστον τῶν Διῶνων, ὅπερ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ κάλλιστον καὶ ἀνθρώπιον συνιτηκαμένους, καὶ ἐρανοσαμένους, καὶ ταῦτα ἁρμόδιως πλέξαντας, καὶ ἡμιελιά,

ἐπίσαντας, προβαλίσθαι προβλήματα εἰς τιμὴν καὶ τιμὰν τοῦ βυθίου τελειότατ ἢ κάλλους τε καὶ ἄστρον τοῦ πληρώματος πλείου καρπὸν τὸν Ἰησοῦν, ἐν καὶ Σοιτίρα, προσσηρευθῆναι, καὶ Χριστὸν καὶ Λόγον πατρωνυμικῶς, καὶ (κατὰ) πάντα, διὰ τὸ ὅτι πάντων εἶναι ἑομοειδῆς τε αὐτῶν εἰς τιμὴν τῶν αὐτῶν ὁμογενεῖς ἄγγελους συμπροθεθίσθαι. κ. τ. λ.

Interpretatio vetus. — § 6. *Et sic forma et sententia similes factos Æonas dicunt, universos factos Noas et Logos, et omnes Anthropos, et omnes Christos. Et feminas similiter omnes Aethias et Zous, et Spiritus et Ecclesias. Confirmata quoque in hoc omnia et requiescentia ad perfectum, cum magno gaudio discunt hymnizare Propatorem, magnæ exultationis participantem.* Et propter hoc beneficium, una voluntate et sententia universum Pleroma Æonum, consentiente Christo et Spiritu, unumquemque Æonum, quod habebat in se optimum et florentissimum conferentes, collationem fecisse; et hæc apte compingentis et diligenter in unum adoptantes, emisisse problema et in honorem et gloriam Bythi perfectissimum decorem quemdam et sidus pleromatis, perfectum fructum Jesum quem et Salvatorem, vocari et Christum et Logon, patronymice, ac Omnia, quoniam ab omnibus esset. Satellites quoque ei in honorem ipsorum, ejusdem generis angelos cum eo prolatos. Ebd.

CAP. XIII. — (d) *Angelorum comparatitium antistatum.* Antistatum Angelorum dicit, Angelos apparitores Soteris, ante ipsum stantes, sive apparentes ei ad obcunda ministeria. Comparatitium vero, quia genus eorum comparari poterat substantiæ Soteris. Ric.

(c) *Achamoth .. hoc solo ininterpretabili.* Audaciores

hendisset, si non idem Horos, qui matri ejus tam prospere venerat, nunc tam importune filiae occurrisset (a), ut etiam inclamarit in eam, *Jao*, quasi (b) *Porro Quirites*, (c) aut, *Fidem Caesaris*, (d) inde invenitur *Jao* in Scripturis. Ita depulsa quominus pergere, nec habens supervolare Crucem, id est Horon, quia nullum (e) Catulli Laureolum fuerit exercitata, ut destituta Passioni illi suae in trica multiplici atque per-

plexa (1), omni genere ejus coepit affligi: mœrore, quod non perpetrasset inceptum: metu, ne sicut luce, ita et vita orbaretur (2); consternatione, tum ignorantia. Nec ut mater ejus. Illa enim *Aeon*: et hæc pro conditione deterius: insurgente adhuc et alio fluctu (3) conversionis scilicet in Christum, a quo vivificata fuerat, et in hanc ipsam conversionem temperata (f).

LECTIONES VARIANTES.

(1) In trica multiplici per; lex *Fran.* ut destituta passionis illi suae in trechea multiplici *Jun.*

(2) Tum consternatione *addit Jun.*
(3) *Add* scilicet *Fran.* quod delet *Jun.*

COMMENTARIUS.

Tertulliano, nisi hebraice lingue peritiores, recentes Patrum interpretes qui hujus vocabuli originem ab hebraicis fontibus deduxere. Fenardentius enim recte, ut doctis videtur, illud derivatur a הכנה *Hochma*. *Sapientia*, ejus radix הכח *Hacham*, *sapiens* fuit: Achamoth vero, sive הכרת idem nomen est adhibitum in plurali numero per *εμπασιον*, ejus exemplum habes Prov. I, 20. Porro ex eo quod habeat in glossate extraneo Tertullianus, ceteroquin doctissimus, minime Semleroadsentiendum est, inde inferenti, nondum, tempore Tertulliani, accurate a Christianis indagatam fuisse rem valentinianam, ac proinde, quod pedibus manibusque insectatur Semlerus, de antiquitate librorum D. Irenæi dubitandum. Nemo non videt quam insolsum sit istiusmodi argumentum, in apice suffixum, vocula nempe hebraice lingue, quam constat nondum fuisse a barbaris idiomatibus sejunctam, nec Romanos inter et Græcos jure civitatis donatam, nec, nisi sero, præsertim Patribus latinæ Ecclesie excultam radicibus, intusque et cute notam. Edd. CAP. XIV — (a) *Ut etiam inclamarit in eam Jao.* *Ἰαώ. σοφισταν* et *ἰησοῦν* interpretatur Eusebius in fine libri IV *Demostr. Evang.*, Chrysostomus in *Matth.*, cap. I, τὸ ἰησοῦς δὲ οὐκ ἐστὶν ἰησοῦς ὡς τὸ ἰησοῦς λέγεται. Cyrillus: *Ἰαώ τὴν σοφισταν ἑβραϊστὶ λέγουσι.* Et fuisse nomen etiam profanis nomen indicat Appollinis Clarii versus:

Ἡράκλειον πάντων ὕπατον θεῶν ἔμην Ἰαώ. *RIG.*

(b) *Porro Quirites.* Sic bajuli inclamabant populum, ut quisque sibi caveret, ne cui imprudentes sarcinam impingerent. *RHEN.*

(c) *Aut fidem Caesaris.* Fortassis, inquit Tertullianus, hoc sibi vult incognitum illud vocabulum, quasi Horos ille custos Pleronatis videns enthymesin tanta temeritate irruere, dum lumen illud amissum-exquirat, cum in summo periculo non superasset aliud remedium, inclamaverit fidem Caesaris, que non solet implorari, nisi in aerei casu. *RHEN.*

(d) *Inde invenitur Jao in scripturis.* An sacris? Non satis memini quibus, nisi depravatam hoc fuerit de nomine Jao, aut Jehova. Certe sanctissimum aliquod nomen intelligi debere videtur, ejus majestas Achamoth vehementius erumpentem coercuerit. Quod autem apud Irenæum legitur: *Coercentem eam ne adversarius irrueret, dixisse Jao*; fallor, nisi hoc velit, *Coercentem eam ne ulterius in adversum tenderet, καλύπτει αὐτὴν τὴν εἰς τὸ ὑπερσθέν ἔρασι.* *RIG.*

(e) *Quia nullum Catulli Laureolum fuerit exercitata.* Phrasis tertullianica: *exercitata laureolam.* Atqui (inquit *Rheuan.*) Nævius poeta *Laureolum* fabulam, et Leontem in carcere scripsisse fertur. Post hunc *Catullus* Mimographus, qualis *Laberius* quoque fuit, duos *Mimos* composuit, quorum uni *Phasmati* nomen fuit, alteri *Laureolo*. Utriusque meminit *Juvenalis* satira 8, his versibus:

Consumptis opibus vocem, *Damasippe*, locasti
Sipario, clamosum ageres ut *Phasma Catulli*.
Laureolum velox etiam bene lentulus egit,
Judice me dignas vera cruce...

Sic *Laberius Mimus* quemdam, ut auctor est *Gell.* *Cophinum* inscripsit, alium *Alexandriam*, alium *Fullonem*. Ergo in *Laureolo* *Mimo* judex agebatur in crucem: idque apud populum fiete representabatur. At *Domitianus* sententiam quemdam capitalis noxæ convictum ac damnatum serio jussit in crucem suffigi, atque ab ura postea discerpi, spectaculum rei veræ populo exhibens. De quo facto perquam elegans *Epigramma* apud *Martial.* exstat, lib. I. Id est hujusmodi.

Qualiter in Scythica religatus rupe *Prometheus*
Assiduum vivo pectore pavit avem;
Nuda *Calydonio* sic pectora præbuit urso,
Non falsa pendens in cruce, *Laureolus*.
Vivebant laceri membris stillantibus artus,
Inque omni nusquam corpore corpus erat.
Denique supplicium dederat necis ille paternæ,
Vel domini jugulum foderat ense nocens:
Templa vel arcano demens soliaverat auro,
Subdiderat sevas vel tibi *Roma* faces:
Vicerat antiqua sceleratus crimina fama,
In quo, quæ fuerat fabula, pœna fuit.

Laureoli Mimi Romæ representati *Suetonius* mentionem facit in *C. Caligula*, *Laureolum Mimum* vocans: sic enim in quibusdam codicibus legitur. Et cum in *Laureolo* *Mimo*, inquit, in quo actor propriens se ruina, sive potius prorepens e ruina, saguinem vomuit, ut plures secundarum certatim experimentum artis darent, cruore scena abundavit. *Josephus*, *Antiquitatum* lib. XIX, *C. Caligula* et mortem describens, velut explicat argumentum *Laureoli Mimi*, dum inquit: In illo siquidem spectaculo, duo ei auguria provenerunt. *Mimus* namque est introductus, quo actum est, ut judex deprehensus crucifigeretur. Et *Pantomimus* fabulam saltavit *Cynira*, in qua et ipse occisus, et ejus filia *Myrrha* videbatur, atque sanguis *Mimica* arte diffusus, et circa judicem crucifixum, et circa *Cyniram* atque *Myrrham*. Porro *Tertulliani*, qui omnis antiquitatis peritissimus fuit, sensus hic est: *Enthymesin* non fuisse exercitatum in scena, in agenda fabula illa quam *Catullus* *Mimographus* *Laureolum* inscripsit, in qua judex in cruce agebatur. Alioqui si illam scenariorum histrionum in representanda in crucem acti præsidis fabula dexteritatem habuisset, fortassis crucem supervolasset, id est, *Horon*. *PAM.*

(f) *Temperata.* Totum *Irenæi* 3 caput brevissima tantum epitome contraxit *Tertullianus* in suo capite 13. Fusius et presso vestigio *Irenæum* sequitur in hoc 14 capite; nonnulla quidem, cavillantis more et jocantis, addit; nonnulla vero, pro libitu dividit, transfert vel omittit; aperte tamen, ut antea, ipsomet confitente *Semlero*, græca *Irenæi* præ oculis habuisse ostendit.

Iren. contra hæres. cap. 4, § 4.—Τὴν Ἐνδύμνησιν τῆς ζωῆς Σοφίας, ἣν καὶ Ἀχαμῶθ καλοῦσιν, ἀπορριθίσαν τοῦ Πληρώματος, σὺν τῷ πάθει, λέγουσιν ἐν σκιαῖς, καὶ κενόματος τόποις ἐκθερᾶσθαι κατὰ ἀνάγκην, ἔξω γὰρ φωτὸς ἐγένετο, καὶ Πληρώματος ἀμορρος, καὶ ἀπειθεῖς, ὡς περ ἐκ τρωμα, διὰ τὸ μηδὲν κατελιθῆναι. Οὐκ ἐτερονόμα τε αὐτὴν

CAPUT XV.

Age nunc discant Pythagorici, agnoscant Stoici, Plato ipse, unde materia (1), quam innatam volunt, et originem, et substantiam traxerit in omnem hanc struem mundi, quod nec Mercurius ille Trismegistus magister omnium Physicorum recogitavit. Audisti Conversionem, genus aliud Passionis; ex hac omnis anima hujus mundi (2) dicitur constituisse, etiam ipsius Demourgi, id est Dei nostri. Audisti mœrorem et timorem; ex his initiata sunt cœtera. Nam ex lacrymis

LECTIONES

(1) Materiam Rhen. Seml.

(2) Hujusmodi Rhen. et pauci contra cæter.

COMMENTARIUS.

τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦ Σταυροῦ ἐπεκταθέντα, τῇ ἰδίᾳ δύναμει μορφῶσαι μόρφωσιν τῆς κατ' οὐσίαν μόνον, ἀλλ' οὐ τὴν κατὰ γινώσκιν. Καὶ πράξαντα τοῦτο, ἀνθρώποις, συσταθέντα αὐτοῦ τὴν δύναμιν, καὶ καταλείπειν (ῥύτιν), ὅπως ἀισθημένη τοῦ περι αὐτὴν πάθους διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ πικρῆματος, ἀρχὴ τῶν διασπάρτων, ἔχουσα τινα ὀσμὴν ἀρ' ἀριστίας, ἐγκραταίωθῆσαι τοῖς ἀμροτέροις ὀσμῶσι καλεῖσθαι Σοφίαν τε πατριωρικῶς (ὁ γὰρ πατὴρ αὐτῆς Σοφία κληΐεται), καὶ πνεῦμα ἅγιον, ἀπὸ τοῦ περι τὸν Χριστὸν πνεύματος· μορφοθεῖσάν τε αὐτὴν, καὶ ἐμμορφο γενηθεῖσαν, παρρητικῶς δὲ κινηθεῖσαν ἀρ' ἀριστίας αὐτῆ συνύτου; Ἀβύσσου, τοῦτ' ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ ζήτησιν ὁρῆσαι τοῦ καταλείποντος αὐτὴν ῥυτίδος, καὶ μὴ δυναθῆναι καταλείπειν αὐτὴ διὰ τὸ κλυδωνῆσαι ἐπὶ τοῦ ὄρου. Καὶ ἐπιπέσει τὴν ὄρον κλύουσα αὐτὴν τῆς εἰς τοῦμπροσθεν ὁρμῆς εἰπεῖν ἰαῶ. Ὅθεν τὸ ἰαῶ ἔργον γεννηθεῖσαι ῥυτίδος· μὴ δυναθῆναι δὲ διοδεύσαι τὸν ὄρον διὰ τὸ συνεπιπέσει τῶ πάθει, καὶ μὴ ἀπολειφθεῖσαι ἔξω, παντὶ μέρει τοῦ πάθους ὑποπέσειν πολυμεροῦς, καὶ ποικιλοειδούς ὑπάρχουσας, καὶ πλεῖν, ἰσπῆν μὲν, ὅτι οὐ κατέλαβεν ῥυτίδος δὲ, μὴ καθάπερ αὐτὴν τὸ ῥυτίδος, εὐὼς καὶ τὸ ζῆν ἐπιίτη, ἀπορῆναι τε ἐπὶ τούτοις. Ἐν ἀριστίας δὲ τὰ πάντα καὶ οὐ καθέλιπε ἢ μίτηρ αὐτῆς ἢ πρώτη Σοφία καὶ Ἰαῶ, ἐκείνουσι ἐν τοῖς πάθει εἶχε, ἀλλὰ ἰσπῆναι. Ἐπιπεθεῖσθαι δ' αὐτῆ καὶ ἑτέραν διάθεσιν, τὴν τῆς ἐπισπάρτης ἐπὶ τὸν ζωοποιουσαντα. κ. τ. λ.

Interpretatio vetus.—§1. Enthymesi illius superioris Sophiæ, quam et Achamoth vocant, separatam a superiore Pleromate, cum passione dicunt, in umbra vacuitatis locis defuisse per necessitatem; extra enim lumen facta est et extra Pleroma, informis et sine specie, quasi abortus, ideo quia nihil apprehendit. Misertum autem ejus superiorem Christum et per crucem extensum, sua virtute formasse formam, quæ esset secundum substantiam tantum, sed non secundum agnitionem; et hæc operatum recurrere, subtrahentem suam virtutem et reliquisse illam: uti sentiens passionem, quæ erga illam esset per separationem pleromatis, concupiscat eorum, quæ meliora essent, habens aliquam odorationem immortalitatis relictam in semetipsa a Christo et Spiritu Sancto. Quapropter et ipsam duobus nominibus vocari, Sophiam paternaliter (Pater enim ejus Sophia vocatur), et Spiritum Sanctum, ab eo qui est erga Christum spiritus. Formam autem eam et sensatam factam, statim autem evacuatam ab eo qui invisibiliter cum ea erat verbo, hoc est, Christo, in exquisitionem egressam ejus luminis, quod se dereliquisset et non potuisse apprehendere illud, quoniam coerceretur ab Iloro. Et sic Iloron coercentem eam, ne antequam irrueret, dixisset Ilor: unde et Ilor nomen factum dicunt. Et cum non posset pertransire Iloron, quoniam complexa fuerat passionem, et sola fuisset derelicta foris, omni parti passionis succubuisse, multifariæ et variæ existentis: et passim eam tristitiam, quoniam non apprehendit; timorem autem ne quemadmodum eam lumen, sic et vita relinqueret, consternationem autem super hæc: ignorantia autem omnia. Et non quemadmodum mater ejus prima Sophia Eon, demutationem in passionibus habuit, sed contrivitatem. Super hæc autem evenisse ei et alteram affectionem conversionis ad eum, qui vivificavit. EDD.

A ejus universa aquarum natura manavit. Hic testandum, quem exitum duxerit, quantis lacrymarum generibus inundavit. Habuit et falsas, habuit et amaras, et dulces, et calidas, et frigidas guttas, et (a) bituminosas, et ferruginas, et sulphurantes, utique et venenatas, ut et Nonacris inde sudaverit quæ Alexandrum occidit, et Lycestarum inde defluerit quæ ebrios efficit, (b) et Salmacis inde se solverit quæ masculos molles (3). (c) Cœlestes imbres pipiavit (d) Achamoth (e); et nos in cisternis etiam alienos luctus et

VARIANTES.

(5) Mollescit Par. molles facit Fran. mollescit Rh. Sem.

CAP. XV. — (a) Bituminosas et ferruginas. Ridet hæc nugæ Irenæus, et credibile esse ait, Achamoth in tanta consternatione non flevisse tantum, sed et sudasse. Naque fluxisse aquas, ex lacrymis quidem salsas; at ex sudore dulces. Quin et vesicam ejus pavore nimio solutam mixsisse acidas, bituminosas, etc.

RIG.

(b) Et salmacis inde se solverit, quæ masculos molles. Verissima est hæc antiqui exemplaris scriptura. Etenim præcessit verbum, efficit, quod hic debeat tacendo repeti. Lycestarum fons ebrios efficit, Salmacis masculos molles. RIG. — Et salmacis inde se solverit, quæ masculos molles. Atqui ob hunc (inquit Rhenan.) effectum Ovidius obscenam vocat his carminibus, l. XV Metamorphl.

Quodque magis nigrum, sunt qui non corpora tantum, Verum animos etiam valeant mutare liquores. Cui non audita est obscenæ Salmacis unda, Æthiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit, Aut furit, aut potitur mirum gravitate soporem.

Hujus rei causam reddens Seneca: Similem (inquit) habet vinu mero, sed vehementiorem. Nam quemadmodum ebrietas, donec exsiccat, dementia est, et nimia gravitate defertur in somnum; sic aquæ hujus sulphureæ vis habet quoddam acrius ex acre noxia virus, quod mentem aut furore movet, aut sopore opprimit. Cæterum unde Salmacis dicta sit molles et impudicos reddere, qui ex ea biberint, quod hic Tertull. vocat, masculos molles facere, docet M. Vitruvii Architecturæ lib. II. Is, inquit (de Salmacis fonte loquitur), falsa opinione putatur venereo morbo implicare eos, qui ex eo biberint. Sed hæc opinio quare per orbem terrarum falso rumore sit propagata, non pigebit exponere. Non enim quod dicitur molles et impudicos ex ea aqua fieri, id potest, esse; sed est ejus fontis potestas perlucida, saporem egregium. Cum autem Melus et Areamias ab Argis et Træzene coloniam communem eo loci deduxerunt, Barbaros Carus et Lelegias ejecerunt. Hi autem ad montes fugati se congregantes discurrebant, et ibi latrociniâ facientes crudeliter eos vastabant. Postea de colonis natis ad eum fontem propter bonitatem aquæ, quæstus causa, tabernam omnibus copiis instruxit, eamque exercendo eos Barbaros allectabat. Ita singillatim discurrentes, et ad cætus convenientes, e duro seroque more commutati in Græcorum consuetudinem et suavitate sua voluptate reducuntur. Ergo ea aqua non impudico morbo vitio, sed humanitatis dulcedine mollitis animis Barbarorum, eam sanam est adepti, hæc Vitruvius. Ubi interim id quod adjicitur ex Ovidio et Seneca, de aquis Sulphureis, quæ furore aut sopore opprimunt, non ad Salmacin pertinet, sed ad quosdam Æthiopiæ lacus. PAX.

(c) Cœlestes imbres pipiavit Achamoth, et nos in cisternis, etc. Achamoth ipsa spiritalis ploravit imbres cœlestes, et nos in cisternis, hoc est, in carne nostra, quæ sane limus et terra est, luctus non solum nostros colibere curamus, verum et alienos. Tanta est cunctis quotidie crassa plorandi; nec tamen ploramus, sed alio; a ploratu dehortamur. RIG.

(d) Pipiavit. Scribit Festus (inquit Rhenan.) pipi-

lacrymas servare curamus. Proinde ex consternatione et pavore corporalia elementa ducta sunt. Et tamen in tanta circumstantia solitudinis, (a) in tanto circumsepto (1) destitutionis, ridebat interim, qua conspecti Christi recordans, eo de gaudio risus lumen (2) effulsit. Cujus hoc providentiæ beneficium, quale (3) illam ridere cogebat, idcirco ne semper nos in tenebris moraremur? Nec obstupescas, qui lætitiæ ejus tam splendidum elementum radiaverit mundo, cum mœstitiâ quoque ejus tam necessarium instrumentum defluerit (4) sæculo? O risum illuminatorem! o fletum rigatorem! Et tamen poterat remedio jam agere cum illius loci horrore. Omnem enim obscuritatem ejus discussisset, quoties ridere voluisset, vel ne cogeretur desertores suos applicare (b) (5).

CAPUT XVI.

Convertitur enim ad preces et ipsa more materno. Sed Christus, quem jam pigebat rursus (6) extra Pleroma proficisci, vicarium præfecit (7) Paracletum. Soterem (hic erit Jesus, largito ei patre universorum Æonum summam potestatem (c), subjiciendis eis (8)

omnibus; uti in ipso secundum Apostolum omni conderentur) (9) ad eam emittit (10) (d) cum officio atque comitatu coætancorum angelorum; (e) credas et cum duodecim fascibus. Ibi demum (11) adventu pompatico ejus concussa Achamoth, protinus velamentum sibi obduxit, ex officio primo venerationis et verecundiæ: dehinc contemplatur eum, (f) fructiferumque (12) suggestum. Quibus inde conceperat viribus occurrit illi, Κύρις! Χάρις! Hic opinor susceptam ille confirmat, atque conformat (13) agnitione jam (14), et ab omnibus (g) injuriis Passionis expungit, non eadem (15) negligentia in exterminium (16) discretis, que acciderat in casibus matris. Sedenim exercitata vitia, et usu (h) viriosa (17) confudit: atque ita massaliter solidata, delixit (18) seorsum in materiâ corporalem (19) paraturam, commutans ex incorporali passione indita habilitatem atque naturam (20), qua pervenire mox posset in remulas æquiparantias corpulentiarum, ut duplex substantiarum conditio ordinaretur: de vitiis, pessima; de conversione, passionalis. Hæc erit materia quæ nos commisit cum Hermogene, cæterisque

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Circumspectu *Rhen. Seml. Oberth.* circumspecto *Fr.*
 (2) Eo de gaudii risu lumen *Jun.* Eodem gaudio risu lumen *Rhen. Seml.*
 (3) Quæ *Rhen. et alii.*
 (4) Defuerit in *miss.* defuderit *conj. Rig.*
 (5) Supplicare *Rhen. Seml. Oberth.*
 (6) Rursus rejicitur a *Jun.*
 (7) Præfecit *Rhen. Seml.* præficiens *Jun.*
 (8) Ei melius legit *Massuet.*
 (9) Confoedereatur *Rhen. Seml.* melius conderentur ex *græco* *κτισθῆς.*
 (10) Adeoque mittit *Jun.*
 (11) Ibidem *Rhen. Seml.*
 (12) ita *Fran. par.* Contemplata eum fructiferumque *C Jun. Rig.*

- (13) Confirmat atque confirmat. *Rhen. et alii,* conformat melius ex *Iren.* *μωρῶσαι κατὰ τὴν μωρῶσιν.*
 (14) Agnitione eam *Jun.*
 (15) Non ea demum *Jun.*
 (16) Exterminium ad *ἀφανισθῆναι. D. Iren.* pertinet.
 (17) Vitiosa *Fran. Paris.* vitiosa san: lectio rejicitur a *græco*: *κατὰ θνητὰ, vitiosa.*
 (18) Delixit *Lat.*
 (19) Male legit *Tertull.* in *Iren.* *ὡς σωματων προ ὡς ἀσωμάτων,* incorporalem *debebat scribere.*
 (20) Hæc *Jun.* ita distinguit atque ita — corporalem paraturam commutans ex incorporali passione indita habilitate. *Lat. conjecturæ* delixit seorsum et iudidit hilaritatem *Jun.* non probantur.

COMMENTARIUS.

tionem esse clamorem plorantis, lingua Oscorum. Pipiavit ergo caelestes imbres Achamoth, id est: pipiando et plorando emisit. Factitium verbum est a sono plorantium pi, pi. Similiter dixit Auctor lib. de Monoz. infantes pipiantes. PAM.

(a) In tanto circumsepto destitutionis. An verius, In tanto circumsepto destitutionis? Ludit in antichetis, et hic proxime dixit: In tanta circumstantia solitudinis.

RIG.

(b) Applicare. Quo ulterius in γλώσσης descriptione progreditur Tertullianus, eo liberius, effusioribusque habentis vagatur, ac petulantius Valentini hariolationes exagitat. Nec ita jocando duem deserit Irenæum, qui asperum, ut decet judicis tot nœnias infamantis, supercilium interdum ponens, lepide dilavium novum ex Sophia lacrymis ac sudoribus in orbem immisum deridet. Pauca igitur singillatim conferantur.

Iren. adv. hæres. cap. 4, § 2.—Ταύτην σύττασιν καὶ οὐσίαν τῆς ὕλης γενεῖσθαι λέγουσιν, ἐξ ἧς δὲ ὁ κόσμος συνέστηκεν. Ἐκ μὲν γὰρ τῆς ἐπιστροφῆς τῆν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ δημιουργοῦ πᾶσαν ψυχὴν τὴν γένεσιν εἰληφέναι, ἐκ δὲ τοῦ φόβου καὶ τῆς λύπης τὰ λοιπὰ τῶν ἀρχῶν ἐσχημέναι. Ἄπο δὲ τῶν θαυράτων αὐτῆς γινώσκονται πᾶσαν ἐνοχρον οὐσίαν ἄπο δὲ τοῦ γλωστος, τὴν φωνεῖν. Ἄπο δὲ τῆς λύπης καὶ ἐπιληψίας, τὰ σωματικὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα. Ποτὲ μὲν γὰρ ἐκλασε καὶ Ἰουπέτο, ὡς λέγουσι, διὰ τὸ καταλελειφθῆαι μόνην ἢ τὴν σκότει καὶ τῶ κενώματι ποτὲ δὲ εἰς ἐνοχρον θεουσα τοῦ καταλιπότος αὐτὴν φωνῆς, διεγείτο καὶ ἐγγίλα κ. τ. λ.

Interpretatio vetus. — § 2. Eam collectionem et substantiam fuisse materiæ dicunt, ex qua hic mundus constat. De conversione enim mundi et Demiurgi omnium animam genesin accepisse: de timore autem et tristitia, reliqua initium habuisse. A lacrymis enim ejus

factam universam humidam substantiam: a risu autem lucidam, a tristitia autem et pavore, corporalia mundi elementa. Aliquando enim plorabat et tristis erat, quomodo dicunt, quod derelicta sola esset in tenebris et vacuo: aliquando autem in cogitationem veniens ejus, quod dereliquerat eam lumen, diffundebatur et ridebat, etc. EDD.

CAP. XVI. — (c) Potestatem. Græbius, D. Massuet, Semlerusque notarunt a Tertulliano minus recte verba Irenæi eo loci fuisse accepta, quasi Jesu Paracletō supremam potestatem omnium, etiam Æonum, non autem ab Æonibus data fuerit. EDD.

(d) Cum officio. Jureconsulibus officium cæteris ipse est eorum qui magistratui inserviunt: unde apud eosdem, officium deponere, et officio tradere; in quem sensum et hic usurpat Tertullianus. RHEX.

(e) Credas et cum duodecim fascibus. In exemplaribus manu descriptis mendose legitur *scibus*. Nos reposuimus *fascibus*. Hujusmodi namque pompa consules romani incedebant. Duodecim fascis et totidem scortas cum licetoribus L. Jun. Bruto et L. Tarquinio Collatino primis eoss. post exactos reges sunt additi: ita tamen ut penes unum tantum essent, qui propterea major consul vocabatur. RHEX.

(f) Fructiferumque suggestum. Irenæus, *Universam fructificationem, sive δλητῆ καρπορορία αὐτοῦ.* Tertulliani verbis nequitiæ probro conspargitur Achamoth. RIG.

(g) Injuriis passionis in exterminium discretis. Irenæus, *Curationem passionum fecisse ejus, separantem eas ab ea.* Quod Septimius dicit, *In exterminium discernere*, Latinus Irenæus dixerat, *Exterminare*: Græcus, *ἀφανισθῆναι.* RIG.

(h) Viriosa. Eodem sensu libro de Anima, de vite

qui Deum ex materia, non ex nihilo operatum cuncta, A

conversione : tertium spiritale, quod ex imaginatione (c).

CAPUT XVII.

Ab hinc Achamoth expedita tandem de malis omnibus, ecce jam proficit, et in opera majora frugescit. Præ gaudio enim tanti ex infelicitate successus concalescens, simulque contemplatione ipsa angelicorum luminum, ut ita dixerim, subfermentata, pudet, sed aliter exprimere non est, (b) quodammodo subavit (1) intra se ipsa in illos, et conceptu statim intumuit spiritali (2), ad imaginem ipsam, quam vis lætantis et lætitia prurientis intentionis imberbat, et sibi intimarat. Peperit denique, et facta (3) exinde trinitas generum (4) est, ex trinitate caussarum. Unum materiale, quod ex passione : aliud animale, quod ex

CAPUT XVIII.

Hac auctoritate (d) trium scilicet liberorum agendis rebus exercitior (5) facta, formare singula genera constituit. Sed spiritale quidem non ita potuit attingere (6), ut et ipsa spiritalis. Fere enim paria et consubstantiva, in alterutrum valere societas naturæ negavit. Eo animo, (7) unum ad animale convertit; prolatis Soteris disciplinis. Et primum (quod cum magno horrore blasphemæ et pronuntiandum, et legendum est et audiendum) Deum fingit (8) lunc nostrum et omnium, præter hæreticorum, patrem, et (9) Demiurgum, et regem universorum quæ post illum. Ab illo enim omnia (10), si tamen ab illo, et non

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Substruit *Seml.* cubavit *Par.* subavit *Fran.* subavit *B* intra se ipsa *Lat. Jun. Rhen.* subsuriit *Rig.*
- (2) Spirituali *Rhen. Seml.*
- (3) Est abest *Par.* ponitur alibi aliis.
- (4) Trinitas generis mavult *Jun.*
- (5) Legi posset exercitior *Jun.*

- (6) Effingere *Lat. idque melius videtur Jun.*
- (7) Si unum *Rhen. Seml.* unum ad animale *Jun.*
- (8) Deum fingi adduc *Rhen. Seml.*
- (9) Deum demiurgum *Rhen. Seml.*
- (10) Ab illo enim, si... *Seml. omisit omnia, forsam lapsu typographico.*

COMMENTARIUS.

dixit, Ambibit viriosius, hoc est, fortius, et vi majore.

RIG.
 (a) Præsumunt. Iren. advers. hæres. cap. 4, § 5 —
 Ἐπὶ ἰκυσίαν τραπήνην τοῦ καταλιπόντος αὐτὴν φώτους, τοῦτ' ἔστι τοῦ Χριστοῦ, λέγουσιν· ὅς ἀνελθὼν μὲν εἰς τὸ Πleroma, αὐτὸς μὲν, εἰκὼς ὅτι ἄκησεν ἐκ δευτέρου κατελθεῖν, τὴν Παράκλητον δὲ ἐξέπεμφεν πρὸς αὐτὴν, τοῦτ' ἔστι τὴν Σωτήρα. ἐυδόντος αὐτῷ πάσαι τὴν δύναμιν τοῦ Πατρὸς, καὶ πᾶν ὅπ' ἔξουσίαν παραδόντος, καὶ τῶν Λιόνων δέοντες, ὅπως ἐν αὐτῷ τὰ πάντα κτισθῆ, τὰ ἐρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, Θρόνοι, Θεότητες, κυριότητες. Εκπέμπεται δὲ πρὸς αὐτὴν, μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν αὐτοῦ τῶν Ἀγγέλων. Τὴν δὲ Ἀχαμόθ ἐτραπέισαν αὐτὴν, λέγουσι πρῶτον μὲν κάλυμμα ἐπιτίθειν δι' αἰδῶ, μετέπειτα δὲ ἰδοῦσαν αὐτὴν σὺν ὅλῃ τῇ καρποφορίᾳ αὐτοῦ, προσδραμεῖν αὐτῷ, δύναμιν λαβοῦσαν ἐκ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Κἀκείνου μέρρωσαι αὐτὴν μέρρωσιν τὴν κατὰ γῆσιν, καὶ ἴσασιν τῶν κακῶν ποιήσασθαι αὐτῆς, χορτάσαντα δὲ αὐτὰ αὐτῆς, μὴ ἄμνησοντα δὲ αὐτῶν, οὐ γὰρ ἦν δύναται ἀφανισθῆναι, ὡς τὰ τῆς προτέρας, διὰ τὸ ἐκτικὰ ἤδη καὶ ῥυστὰ εἶναι. Ἀλλ' ἄποκρίναντα χωρὶς συγχέει καὶ πῆξαι, καὶ ἐξ ἁπλοῦς τοῦ πάθους εἰς ἀσίμωτον τὴν ὕλην μεταβαλεῖν αὐτὰ· εἰδ' οὕτως ἐπιτηδεύτητα, καὶ φῶτον ἐμπεποιημένα αὐτοῖς, ὥστε εἰς συγχέματα, καὶ σήματα ἔλθειν, πρὸς τὸ γενέσθαι ἐξουσίας, τὴν φαύλην τῶν παθῶν, τὴν τε τῆς ἐπιστορῆς ἐμπαλῆ· καὶ διὰ τοῦτο δύναται τὸν σωτήρα δεδημιουργημένα φάσκουσι. κ. τ. λ.

D
 Interpretatio vetus. — § 5. Cum igitur peragrasset omnem passionem mater... ad obsecrationem conversa est ejus luminis, quod dereliquerat eam, hoc est, Christi, dicitur: qui regressus in Pleroma, ipse quidem, ut datur intelligi, pigritatus est secundo descendere. Paracletum autem misit ad eam, hoc est, Salvatorem, præstante ei virtutem omnem Patre et omnia sub potestate tradente : et Æonibus autem similiter, uti in eo omnia conderentur, visibilia et invisibilia, Throni, Divinitates. Dominationes, mittitur autem ad eam cum coætaneis suis angelis, Hanc autem Achamoth revertit eum, dicunt primo quidem cooperationem imposuisse propter reverentiam : deinde autem cum vidisset eum cum universa fructificatione sua accurrisse ei, virtute accepta de visu ejus. Et illum formasse eam, formationem, quæ est secundum agnitionem et curationem passionum fecisse ejus, separantem eas ab ea et non eum neglexisse. Nec enim erat possibile eas exterminari, quemadmodum prioris, eo quod jam habilia et possibilia essent; sed segregantem separatim commiscuisse et coagulasse et de

incorporali passione in incorporalem materiam transulisse. Et sic aptabilitatem et naturam fecisse in eis, ut in congregationes et corpora venirent; uti fierent duæ substantiæ, una quidem mala ex passionibus, altera autem conversionis, passibilis; et propter hoc virtute Salvatorem fabricasse dicant. EDD.

C
 CAP. XVII. — (b) Quodammodo subavit intra et ipsa in illos. Sic edidit Rhenanus. At in exemplaribus antiquis legitur, Substruit. Unde verior emendatio videtur : Et quodammodo substruit et ipsa in illos. RIG.

(c) Imaginatione. Iren. adv. hæres. cap. 4, § 5.— Τὴν τε Ἀχαμόθ ἐκτὸς πάθους γινωσκίην, καὶ συλλαβοῦσαν τῇ χαρῇ τῶν ἐν αὐτῷ φώτων τὴν θεωρίαν, τυπώσας τῶν ἀγγέλων τῶν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐμπεποιήσασαν αὐτοῦς, κελευθήσασιν καρποῦς κατὰ τὴν εἰκόνα διδάσκουσι κήρυμα πνευματικῶν καὶ ὁμοίωσιν, κ. τ. λ.....

Cap. 5, § 4. Τριῶν μὲν οὖν ἤδη τούτων ὑποκειμένων, κατ' αὐτοῦς, τοῦ μὲν ἐκ τοῦ πάθους, δ' ἦν ὕλη· τοῦ δὲ ἐκ τῆς ἐπιστορῆς δ' ἦν τὸ ψυχικόν· τοῦ δὲ δ' ἀτεκνήσει, τοῦτ' ἔστι τὸ πνευματικόν οὕτως ἐτέρα πῃ ἐπὶ τῶν μέρρωσιν αὐτῶν.

Interpretatio vetus.—Cap. 4, § 5. Hanc autem Achamoth extra passionem factam concepisse de gratulatione eorum, quæ cum eo sunt, luminum visionem, id est Angelorum qui erant cum eo, et delectatam in conspectu eorum peperisse fructus secundum illius imaginem docent, partum spiritualem secundum similitudinem factum satellium salvatoris.—Cap. 5, § 4: Tria igitur hæc cum subsistant, secundum eos, unum quidem expressione, quod erat materia, alterum vero de conversione, quod erat animale : alterum vero quod enixa est, quod est spirituale, sic conversa est in formationem ipsorum. EDD.

CAP. XVIII. — (d) Trium scilicet liberorum. De jure trium liberorum multa sunt passim in constitutionibus veterum imp. Vetus interpres, hoc est expositor codicis Theod. qui mutilus exstat, cap. de legitimis hæred. lib. V, docet matrem habere jus trium liberorum, si ingenua tres partus vivos, et libertina quatuor ediderit. Hoc privilegium etiam illis qui nullos sustulerant liberos, interduci principum favore concedebatur. Jus trium liberorum Suetonio Tranquillo parum felix matrimonium experto tribuit Trajanus Cæsar, id rarissime facere solitus, nec numerum excedens, quem apud amplissimum senatum, sibi suffecturum dixerat. Porro multum valebat jus trium liberorum ad hæreditates adeundas. RHEN.

ab ipsa potius Achamoth, a qua occulto nihil sentiens A
ejus, et velut (a) sigillario (1) extrinsecus ductu, in
omnem operationem movebatur. Denique ex hac per-
sonarum in operibus ambiguitate, nomen illi Metro-
patoris miscuerunt, distinctis appellationibus caeteris
secundum status et situs operum : ut animalium qui-
dem substantiarum quas ad dexteram commendant,
patrem nuncupent : materialium (2) vero quas ad
levam delegant, Demiurgum nominent : Regem autem
communiter in universitatem (b).

CAPUT XIX.

Sed nec nominum proprietas competit proprietati
operum, de quibus nomina omnia, cum deberet illa
haec omnia vocitari, a qua res agebantur, nisi quod
jam nec ab illa. Cum enim dicant Achamoth in hono-
rem Aeonum imagines commentatam, rursus hoc in B
Soterem auctorem detorquent, qui per illam sit ope-
ratus : ut ipsam quidem, imaginem patris invisibilis
et incogniti daret; incognitam scilicet et invisibilem
Demiurgo, eundem autem Demiurgum Num filium
effingeret, Archangeli vero Demiurgi opus, reliquos
Aeonas exprimerent. Cum imagines audio tantas trium,
quaero, non vis nunc ut imagines rideam perversissimi

pictoris illorum? Fœminam Achamoth, imaginem pa-
tris? et ignarum matris Demiurgum, multo magis
patris (3)? Imaginem Nus ignorantis patrem? et an-
gelos famulos simulacra dominorum? (c) Hoc est
mulum de asino pingere, et Ptolomæum describere
de Valentino (d).

CAPUT XX.

Igitur Demiurgus extra Pleromatis limites consti-
tutus, in ignominiosa aeterni exilii vastitate novam
provinciam condidit, hunc mundum : repurgata con-
fusione, et distincta diversitate duplicis substantiae
illius, (e) de strue (4) animalium et materialium. Ex
incorporalibus corpora aedificat, gravia, levia, subli-
mantia atque vergentia, caelestia atque terrena; tum
ipsam caelorum septemplex scenam solio desuper
suo finit; unde et sabbatum dictum (5), ab hebdomade
sedis suae; et Ogdoas mater Achamoth, ab argumento
Ogdoadis primogenitalis (6). (f) Caelos autem noceros (7)
deputant, et interdum angelos eos faciunt, sicut et
ipsum Demiurgum : sicut et Paradisum, archangelum
quartum, quoniam (8) et hunc supra caelum tertium
pingunt, ex cujus virtute sumpserit Adam, diversatus
illic (9) inter nubeculas (10) et arbusculas. (g) Satis

LECTIONES VARIANTES.

(1) Sigillario *Jun.*(2) Maternorum *Rhen. Seml. forte materiorum Jun.*(3) Multo magis patris uncinis includit *Jun.*(4) Detrusæ *Par. destrusæ Rhen. Seml.*(5) Est *Habent al. Et sabbatum dictus Jun.*(6) Primogenitalis *Fran. primigenium Par.*(7) Noceros *Rhen. Seml.*(8) *Alii quomodo.*(9) Deversatus illuc *al.*(10) Nuculos *Jun.*

COMMENTARIUS.

(a) *Sigillario extrinsecus ductu.* Sic habent veteres
quidem libri sed falso. Omnino legendum, *sigillario
ductu.* Sic libro de Anima, *Sigillario motu superficiem
intus agitante.* Glossæ veteres, *Sigillari, Neurospasmoi.*
Marcus Antoninus, initio lib. VII, dixit *σικιλλάρια
νευροσπαστούμενα.* RIC.

(b) *Universitatem.* In hoc capite, ut in precedenti
simul et sequenti, Tertullianus, ad moderatum et grave
genus argumenti reversus, jocisquæ paulisper rennutia-
tis, non solum datam ab Irenæo Γνωσιως descriptionem
reserit admissum et in suam ipsius loquelam, scri-
bendique propriam institutionem refricat, sed et
evolvit luculenter et uberius enarrat.

Iren. adv. hæres. cap. 5, § 1. ἀλλὰ τὸ μὲν
πνευματικὸν μὴδὲ δύνησθαι αὐτῇ μωρῶσαι, ἐπειδὴ ἕμοσού-
σιν ὑπὲρ αὐτῆς. Τετράρ' αἱ δὲ ἐπὶ τῆν μὲρρωσιν τὴν γεν-
μίνην ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῆς ψυχικῆς οὐσίας, προβαλεῖν τε
τὰ πρὸς τοῦ Σωτῆρος μάλ' ματὰ. Καὶ πρῶτον μαμρρωκέναι
αὐτῆν ἐκ τῆς ψυχικῆς οὐσίας λέγουσι τὸν πατέρα καὶ βασι-
λία πάντων τῶν τε ὁμοούσιων αὐτῶν... λέλη' ὄτων κενούμενων
ὑπὸ τῆς μητρὸς, ὅθεν καὶ Μητροτάτορα... καὶ Δημιουργὸν
αὐτὸν καὶ Πατέρα καλοῦσι τῶν μὲν δεξιῶν πατέρα λέγοντες
αὐτὸν τοῦτ' ἐστὶ τῶν ψυχικῶν τῶν δὲ ἀριστερῶν τοῦτ' ἐστὶ
τῶν ὁμοούσιων Δημιουργόν, συμπάντων δὲ βασιλία

Interpretatio vetus. — § 1. Sed spiritalitate quidem non
potuisse eam formare (docent) quoniam ejusdem substan-
tiæ ei erat (notemus illud vocabulum ὁμοούσιων quod
Tertullianus nove et fortiter expressit scribendo : consub-
stantiva) conversam autem in formationem ejus, quæ
facta erat de conversione ejus, animalis substantiæ, et
emisisse quoque a salvatore doctrinas. Et primo qui-
dem formasse eam de animali substantia dicunt Deum
Patrem et Salvatorem et Regem omnium ejusdem sub-
stantiæ ei.... Ea enim quæ post eum sunt, eum dicunt
formasse latentem motum a matre sua : unde et Metro-
patorum... et Demiurgum et Patrem vocant. Dextrorum
quidem, Patrem dicentes eum, id est, psychicorum; sinis-
trorum vero, id est, hyllicorum, Demiurgum omnium

autem regem. EDD.

CAP. XIX. — (c) *Hoc est mulum de asino pingere.*
Vice proverbii usurpat, Mulum de asino pingere, id
est ad exemplar ineptiarum, similitum ineptiarum
exemplum representare, aut ad mendacia nova men-
dacia confingere. Nam subjicit, et *Ptolomæum descri-
bere de Valentino.* Portentosas istas nugas prior Va-
lentinus commentus est, Ptolomæus aliquid de suo
adjecit ab auctore nonnihil varians. Ergo Valentino
hæresco : istius auctori, nomen Asini competit, ut nulli
Ptolomæo discipulo. Ex asino et equa mulus gignitur
mense 12, ait Plin. lib. VIII. RHEN.

(d) *Valentino.* Iren. adv. hæres. cap. 5, § 2.—Τὴν
γὰρ ἐν ὕμνησι ταύτην βουληθείσαν εἰς τμήν τῶν Λιόνων τὰ
πάντα ποιῆσαι, εἰκότως λέγουσι ποιοκέναι αὐτῶν, μᾶλλον
δὲ τὴν Σωτῆρα δὲ αὐτῆς καὶ αὐτὴν μὲν ἐν εἰκόνι τοῦ ἁγίου
Πατρὸς τετραρηκέναι, μὴ γινωσκόμενην ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ
τοῦτον δὲ τοῦ Μουγενεῖος υἱοῦ, τῶν δὲ λοιπῶν Λιόνων τοῦ
ὑπὸ τοῦτων γεγονότας ἄρχαγγέλους τε καὶ ἄγγέλους.

Interpretatio vetus — § 2. Hanc enim Enthymesin vo-
lentem in Aeonum honorem omnia facere, imaginis
dicunt fecisse ipsorum, magis autem salvatorem per
ipsam. Et ipsam quidem in imagine invisibilis patris
conservasse incognitam a Demiurgo : hunc autem unige-
niti filii : reliquorum vero Aeonum eos, qui ab hoc facti
sunt angeli et archangeli. EDD.

CAP. XX. — (e) *De strue animalium et materialium.*
Sic emendavimus, etsi veteres libri constanter, *de-
strusæ.* Struem dicit animalium et materialium, quod
Irenæus, duas substantias confusas, hyllicorum et
psychicorum. RIC.

(f) *Caelos autem noceros deputant.* Irenæus Latinus,
Intellectuales, græcus, Νοητούς. RIC.

(g) *Satis meminerat Ptolomæus.* Videtur Ptolomæus
Valentini sectator, id commentus esse de Paradiso,
Archangelo quarto supra caelum tertium extenso.
Vocat autem puerilia discibula, fabulas pueriles, quæ
solent pueris a nutricibus recitari aut amculis. RUGX.

meminerat Ptolomæus puerilium dicibulorum, in mari A
poma nasci, et in arbore pisces : sic et in cœlestibus
nuceta (a) præsumpsit. Operatur Demiurgus ignorans,
et ideo fortasse non scit (b) arbores in sola terra institui
oportere. Ilane mater sciebat. Quidni suggerebat?
quæ et effectum suum ministrabat. Sed tantum fasti-
gium filio extruens per ea opera quæ illum et patrem,
et deum, et regem, ante Valentinianorum ingenia
testantur, cur sibi quoque ista noluit esse nota, postea
queram (c).

CAPUT XXI.

Interim tenendum, Sophiam cognominari et Ter-
ram et Matrem, quasi Matrem terram, et quod magis
rideas, etiam Spiritum Sanctum. Ita omnem illi hono-
rem contulerunt fœminæ, puto et barbam, ne
dixerim cætera. Alioquin Demiurgus adeo rerum non
erat compos, (d) de animalibus scilicet censu (1) inva-

letudinis spiritalia accedere, ut se solum, ratus, con-
cionaretur : *Ego Deus, et absque me non est* (Esa. XLV,
6) : certe tamen non fuisse se retro sciebat. Ergo et
factum intelligebat, et factitatore facti esse quem-
cumque. Quomodo ergo solus sibi videbatur, etsi non
certus, saltem suspectus de aliquo factitatore (e)?

CAPUT XXII.

Tolerabilior infamia est apud illos in diabolum, vel
quia origo sordidior capit; ex nequitia enim mœro-
ris illius deputatur, ex qua angelorum et dæmonum
et omnium spiritalium malitiarum genituras notant
Et tamen diabolum quoque opus demiurgi affirmant,
et munditenentem (2) appellant, et superiorum magis
gnarum defendunt, ut spiritalem natura, quam de-
miurgum, ut animale. Meretur ab illis prælatio-
nem, cui omnes hæreses procurantur (f).

LECTIONES VARIANTES.

(1) *Legendum omnino, de animalium censu Seml.*

(2) *Mundi-tenentem cosmocratora Iren.*

COMMENTARIUS.

(a) *Nuceta.* Nucetum locus est nucibus arboribus
consitus, a nucce; ut Iuvenum a lauro. Quercetum a
quercu. RUEN.

(b) *Et ideo fortasse non scit.* Jocus est in Demiur-
gum, quem Valentiniani fabulantur putasse omnia a
semetipso fecisse, cum ea fecisset Achamoth. Cælum
enim fecisse nescientem cælum, et hominem plas-
masse ignorantem hominem; terram autem ostendit
non scientem terram, et in omnibus sic dicunt
ignorasse eum figuras eorum quæ faciebat, et ipsam
etiam ignorasse matrem, ac semetipsum putasse om-
nia esse. RUEN.

(c) *Queram.* Iren. adv. hæres. cap. 5, § 2.—Πατέρα
οὐν κτὶ Θεὸν λέγουσι αὐτὸν γενέσθαι τοῦ ἐκτός τοῦ Πληρώ-
ματος ποιητὴν ὄντα πάντων ψυχικῶν τε καὶ ὑλικῶν. Διακρί-
ναντα γὰρ τὰς δύο οὐδίας συγκεχυμένας, καὶ ἐξ ὑπωμάτων
σωματοποιοῦντα, δεδημιουργήσθαι τὰ τε οὐράνια καὶ τὰ
γῆιν, καὶ γινώσκων ὑλικῶν καὶ ψυχικῶν, δεξιῶν καὶ ἀριστε-
ρῶν δημιουργῶν, κούρων καὶ βαρῶν ἀωρερῶν, καὶ καταστρωῶν.
Ἐπὶ δὲ οὐρανούς τε κατασκευάζοντι, ὡν ἑκάστη τὴν δημιουργῶν
εἶναι λέγουσι. Καὶ διὰ τοῦτο Ἐβδομάδα καλοῦσιν αὐτὸν, τὴν γὰρ
μητέρα τὴν Ἀχαμῶθ, Ὀγδοάδα, ὑποσώζουσαν τὸν ἀριθμὸν τοῦ
ἄρχηγῶν, καὶ πρώτης τοῦ πληρώματος Ὀγδοάδης· τὴν δὲ
ἑπὶ οὐρανούς τε οὐκ εἶναι νεητούς φασιν, ἀγγέλους δὲ αὐτούς
ὑποθέσθαι, καὶ τὴν δημιουργῶν δὲ καὶ αὐτὸν Ἀγγέλων Θεῶν
εἰκότα· ὡς καὶ τὴν παράδεισον ὑπὲρ τρίτον οὐρανὸν ὄντα,
τίταρον Ἀγγέλων λέγουσι ὑπάρχειν, καὶ ἀπὸ τοῦτου τὴν
εἰληρέσιν τὸν Ἄδὰμ δικαίτην εἶναι ἐν αὐτῷ.

Interpretatio vetus. — § 2. *Itaque patrem eum, ac
Deum eorum quæ extra Pleroma sunt, exitisse dicunt,
ut p' e omnium tam psychicorum quam hylcorum effec-
torem distinctis duabus illis essentiis ante confusis, atque
ex incorporeis in corporeis immutatis, tam cælestia
quam terrestria condidisse et hylcorum et psychico-
rum, et dextrorum et sinistrorum fabricatorem,
levium et gravium, sursum advolantium et deorsum de-
vergentium. Septem quoque cælos fecisse, super quos
Demiurgum esse dicunt. E propter sic hebitomadum
vocant eum, matrem autem Achamoth, servantem nume-
rum primogeniæ et primariæ Pleromatis ogdoadis. Sep-
tem autem cælos quos intellectuales esse dicunt, an-
gelos autem eos tradunt et Demiurgum et ipsum
angelum, Deo autem similem, quemadmodum et Pa-
radisum supra tertium cælum existentem virtute archan-
gelum quartum dicunt esse, et ab hoc aliquid accepisse
Adam conversatum in eo.* EDD.

CAP. XXI —(d) *De animabus scilicet, censu invalidi-
dinis spiritalia agnoscere.* Supra notavit horrendam Val-
entinianorum blasphemiam, quod Demiurgum dicentem
animalis esse substantiam. Nunc igitur fatuas sententiae
illorum consequens ridens, ait, Demiurgum, ab ea substantia
materiali, censu invaliditudo, traxisse aliquid
invalidi; sui se autem invaliditudo accedere spiritalia,
hoc est, Esse propterea invalidi iam accedere spiritalia,
ad spiritalia accedere non valere, non posse. Irenæus
Græce dixit, διὰ τοῦτο ἀτινότερα αὐτὸν ὑπάρχοντα πρὸς τὸ
γινώσκειν τινὰ πνευματικά. Ex quibus Latino-barbara sic
legenda videntur. *Et propter hoc subteriore eum
existentem perscire quæ sunt spiritalia.* RIC.

(e) *Factitatore.* Iren. contra Hæres. cap. 5, § 2.
... τὴν δὲ τὴν μητέρα καὶ Ὀγδοάδα καλοῦσι, καὶ
Σοφίαν, καὶ Γίν... καὶ ἅγιον Πνεῦμα...

§ 4. ... διὰ τοῦτο ἀτινότερα αὐτὸν ὑπάρχοντα πρὸς τὸ
γινώσκειν τινὰ πνευματικά, αὐτὸν νενομικῶναι μόνον εἶναι
Θεῶν, καὶ διὰ τῶν Προφητῶν εἰρηκίαι· Ἐγὼ Θεός, πλην ἐμοῦ
οὐδὲς.

*Hanc autem matrem et Ogdoadem vocant et sophiam
et terram... et Spiritum Sanctum... et propter hoc su-
periore eum existentem præscribere quæ sunt spiritalia
et se putasse solum Deum, et per prophetas dixisse:
Ego Deus et præter me nemo.* — Sensim ad jocos va-
pulantiam Γνωσιν Noster dilabitur, nec, ut opinatur Sem-
ler, misera sunt quæ Irenæo, refutandi causa, ad-
dit, nec insula quibus inanem et turpem phitosophiam
irridet. Eo enim insaniæ devenerant Gnostici, ut fœ-
dissimum mulieri cultum exhiberent omnemque illi
honorem conferrent, puto et barbam, ait Septimius, ne
dixerim cætera... EDD.

CAP. XXII. — (f) *Procurantur.* Iren. cont. hæres.
cap. 5, § 4.—Ἐκ δὲ τῆς ὑπέρας τὰ πνευματικά τῆς πανκρίας
διδάσκουσι γενέσθαι· θεὸν τὸν Διάβολον τὴν γίνεσθαι ἐσχηλί-
ναι, ὃν καὶ Κοσμοκράτορα καλοῦσι, καὶ τὰ δαιμόνια, καὶ
τοὺς Ἀγγέλους, καὶ πᾶν τὸν πνευματικὴν τῆς πανκρίας
ὑπόστασιν... τὸν δὲ Κοσμοκράτορα γινώσκων τὰ ὑπὲρ εὐ-
τὸν ὅτι πνεῦμά ἐστι τῆς πανκρίας. Τὸν δὲ δημιουργῶν ἀπὸ
ψυχικῶν ὑπάρχοντα.

Interpretatio vetus. — § 4. *De tristitia autem spiritalia
malitia docent facta. Unde et Diabolus genesis habuisse
(quem et Cosmocratorem vocant) et demonia et omnem
spiritalium malitiæ substantiam S..., et Cosmocratorem
intelligere ea quæ sunt supra eum, quoniam sit spiritalis
malitia. Demiurgum vero ignorare, cum sit animalis.*

CAPUT XXIII.

Singularium autem potestatum arces his finibus collocant. In summis summitatibus presidet triceniarius Pleroma, Horo signante lineam extremam. Inferius illum metatur medietatem Achamoth, filium calcans: subest enim demiurgus in hebdomado sua, magis diabolus, in isto nobiscum communi mundo cœlementato et concorporificato, ut supra editum est, ex Sophiæ utilissimis casibus, qua nec acrem haberet reciprocandi spiritus spatium, teneram omnium corporum vestem, colorum omnium indicem (1), organum temporum, si non et istum Sophiæ mœstitia colasset; sicut animalia metus, sicut conversio ejus, ipsum demiurgum. His omnibus elementis atque corporibus ignis inflabellatus est: cujus originalem Sophiæ passionem, quia nondum ediderunt, ego interim argumentabor motiunculis ejus excussum. Credas enim illam in tantis vexationibus etiam fabricitasse (a).

CAPUT XXIV.

Cum talia de Deo vel de deis, qualia de homine figmenta! Molitus enim (2) mundum demiurgus, ad hominem manus confert, et substantiam non ei capit, non ex ista, inquit, arida quam nos unicam novimus terram (b) quasi non etsi arida postmodum, adhuc tamen (3) tunc aquis ante segregatis, superstito limo siccaverit, sed ex invisibili corpore materiæ illius, scilicet philosophicæ, de fluxili et fusi ejus: quod unde fuerit, haud queo æstimare, quia

- (1) Judicem *Scnl.*
- (2) Ergo *Jm.*
- (3) Tantum quod *Lat.*
- (4) Materiali *Scnl.*

LECTIONES VARIANTES.

- C (3) Animam *add. Pam. Scnl. Oberth. Forte anima Jm.*
- (6) Comisit *Jm.*
- (7) Jesus *addit Scnl. Ipsius Jm.*

COMMENTARIUS.

CAP. XXIII. — (a) *Fabricitasse.* Iren. contra hæres. cap. 5, § 4. ... Οὐκ ἔστιν δὲ τὴν μητέρα αὐτῶν τῆς τῶν ὑπερουράνιων τόπων τοῦτ' ἵσταν ἐν τῇ μεσοτήτῃ τῶν Δημιουργῶν ὅτι εἰς τὸν ὑπερουράνιον τόπον, τοῦτ' ἵσταν ἐν τῇ ἐβδομάδι τὸν δὲ παντοκράτορα ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς κόσμῳ.

Interpretatio vetus. — § 4. *Habitare Matrem quidem ipsorum in eo qui sit celestis locus, hoc est in medietate, Demiurgum vero in eo qui sit in cælo locus, hoc est, hebdomade: Cosmocreatorem vero in eo, qui sit secundum nos, mundo.* EDD.

CAP. XXIV. — (b) *Quasi non etsi arida postmodum.* Ipse libro de Baptismo, hominis figulandi opus sic explicat: *De terra materia convenit; non tamen habilis, nisi humecta et succida, quam scilicet ante quartum diem segregatæ aquæ in stationem suam superstito humore limo temperarant.* RIC.

(c) *Pelliceam tunicam.* S. Hieronymus confutans errores Joan. Hierosolymitani, in eo arguit, quod per pelliceas tunicas corpora humana interpretaretur, quibus nimirum primi parentes nuditate suam velaverunt, statimque rei facti sunt. LE PR.

CAP. XXIV. — (d) *Sensui.* Iren. contra hæres. loc. cit. § 5. — Δημιουργήσαντα δὲ τὸν κόσμον πεποιθῆναι καὶ τὸν ἀνθρώπον τὸν χεῖρον· οὐκ ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς ξηρᾶς γῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἄοράτου οὐσίας, ἀπὸ τοῦ πνευμένου καὶ ἕνυστου τῆς ὕλης λαβόντα, καὶ τῆς τοῦτον ἐμπύσεως τὸν ψυχικὸν διορίζοντα. Καὶ τοῦτον εἶναι τὸν καθ' εἰκόνα καὶ ὁμοιωσιν γενόμενα. ... ὅστιρον δὲ περιεθεῖσθαι λέγουσιν αὐτῶ τὸν ἐργαστήριον χεῖρα· τοῦτο δὲ τὸ αἰσθητὸν σαρκίον εἶναι λέγουσι.

Interpretatio vetus. — *Cum fabricasset igitur mundum fecit et hominem choicum, non autem ab hac arida terra, sed ab invisibili substantia et ab effusibili et*

A nusquam est. Si enim fusile et fluxile liquoris est qualitas, liquor autem omnis de Sophiæ fletibus fluxit sequitur ut limum ex pituitis et gramis Sophiæ constituisse credamus, quæ lacrymarum proinde sunt fæces, sicut aquarum quod desidet, limus est. Figulat ita hominem demiurgus, et de afflatu suo animat: sic erit et choicus et animalis, ad imaginem et similitudinem factus: quadruplex res: ut imago quidem choicus deputetur, materialis (4) scilicet; etsi non ex materia demiurgus: similitudo autem animalis; hoc enim et demiurgus. Habes duos. Interim carnalem superficiem postea aiunt choico supertextam, et hanc esse (c) pelliceam tunicam obnoxiam sensui (d).

CAPUT XXV.

B Inerat autem in Achamoth (e) ex substantia Sophiæ matris, peculium quoddam seminis spiritualis: sicut et ipsa Achamoth in filio demiurgo sequestraverat, ne hoc quidem gnaro. Accipe industriam clandestinæ providentiæ hujus. (f) Ad hoc enim et deposuerat et occultaverat, ut cum demiurgus animam mox de suo afflatu in Adam communicaret, pariter et semen illud spiritale quasi per canalem (5) derivaretur in choicum: atque ita (g) fœturatum in corpore materiali, velut in utero, et adultum illic, idoneum inveniretur (h) suscipiendo quandoque Sermoni perfecto Ita que cum demiurgus traducem animæ suæ committit (6) in Adam, (i) latuit homo spiritualis statu (7) insertus, et pariter corpori inductus, quia non magis

fluida materia accipientem; et in hunc insufflasse psychicum definiunt. Et hunc esse secundum imaginem et similitudinem factum. ... Post deinde circumdatam (substantiam ejus) dicunt ei dermatinam tunicam: hanc autem sensibilem carnem esse volunt. EDD.

CAP. XXV. — (c) *Ex substantia Sophiæ matris.* Vergit illud ad errorem de anima; hujus autem opinionis dogma plenius recenset et explicat lib. de Anima cap. 41. LE PR.

(f) *Ad hoc enim et deposuerat et occultaverat.* Idem prodit Irenæus his verbis. Partum vero matris ipsorum, inquit, quæ est Achamoth, quem secundum inspectionem eorum angelorum qui sunt erga Salvatorem, generavit, existentem ejusdem substantiæ matris suæ spiritualis, et ipsum enim ignorasse Demiurgum dicunt, et latenter depositum esse in eum nesciente eo: uti per eum in eam qua ab eo esset animam seminatam, et in materiale hoc corpus, gestatum quoque velut in utero; in his et amplificatum, paratum fiat ad susceptionem perfectæ rationis. RHEN.

(g) *Fœturatum in corpore materiali velut in utero.* Irenæus, *Gestatum quoque velut in utero, Κωσφορηθέν, Ric.*

(h) *Suscipiendo quandoque sermoni perfecto.* Irenæus, *Ad susceptionem perfectæ rationis. Ric.*

(i) *Latuit homo spiritualis.* Irenæus, Latuit igitur, inquit, quemadmodum dicunt Demiurgum, conseminatus in sufflatione ejus a Sophia, spiritualis homo, innarrabilij virtute et providentiæ. Atque hoc ultimum est quod Tertullianus mox dicit, Accipe industriam, inquit, clandestinæ providentiæ hujus. RHEN.

semen noverat matris demiurgus, quam ipsam. Hoc semen Ecclesiam dicunt, (a) Ecclesiae supernae speculum (1), et hominis censum : proinde cum ab Achamoth deputantes, quemadmodum animalem a demiurgo : choicum, substantia ἀρχή: carnem, materia (2). Habes novum, id est quadruplum Geryonem (b).

CAPUT XXVI.

Sic et exitum singulis dividunt. Materiali quidem, id est carnali, quem et sinistrum vocant, indubitatum interitum; animali vero, quem et dextrum appellant, dubitatum eventum, utpote inter materialem spiritalemque nutanti, et illac debito qua plurimum adnuerit. Ceterum spiritalem emitti in animalis comparationem, (c) et erudiri cum eo et exerceri in conversationibus possit (3). Indiguisse enim anima-

lem etiam sensibilibus disciplinarum; in hoc et paraturam mundi prospectam; in hoc et Sotereum animalem (4) in mundo representatum, in salutem scilicet animalis. Alia adhuc compositione monstruosum, voluit illum (d) proficias (5) earum substantiarum induisse, quarum summam saluti esset redacturus; ut spiritalem quidem suscepit ab Achamoth, animalem vero, quem mox a demiurgo induit (6), Christum: ceterum corporalem, ex animali substantia, sed miro et inenarrabili rationis ingenio constructum (7), administrationis causa (8) vim (9) contulisse (e), quo congressui, et conspectui, et contactui (10), et (f) defunctui (g) ingratis subjaceret. Materiale autem nihil in illo fuisse, utpote salutis alienum, quasi aliis? fuerit necessarius, quam egentibus salute. Et totum hoc, ut carnis nostrae habitum alienando a Christo, a spe etiam salutis expellant (h).

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Exemplum Iren.
- (2) Choicum, substantia carue, a materia Jun.
- (3) Potuit Rhen.
- (4) Animalem ejciant Jun. Seml. Obert.
- (5) Prospicientias Fran. Par. Proficias Ciacc. Primitias Pam. ἀπορίας, ἀκροθίνια.
- (6) Quam... induerit Jun.

- (7) Constructam Pam.
- (8) Causa abest a Fran. Par. causam Seml. Obert. Porro forte via Jun.
- (9) Vi Rhen. Seml. Obert. Pam. Rig. volebat circumtulisse Seml. administrationis causa ei contulisse.
- (10) Contractui Seml.

COMMENTARIUS.

(a) Ecclesiae supernae speculum. Iren. Exemplum superioris Ecclesiae. Rig.

(b) Geryonem. Iren. contra haeres. Ibid. § 6. — Τὸ δὲ κύημα τις μητρὸς αὐτῆς τῆς Ἀχαμῶθ, ὅ... ἀπὸ κύησιν ἐμοῦσιον τῆ μητρὶ πνευματικῶν καὶ αὐτὸν ἡγεμονικῶν τὸν Δημιουργὸν λέγουσι· καὶ κληθῆναι κατατεθεισῶν εἰς αὐτὸν, μὴ εἰδὸτος αὐτοῦ, ἵνα δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ ψυχὴν σπάρῃ, καὶ εἰς τὸ ὑλικὸν τοῦτον σῶμα, κυοφοροθῆν, ἐν τούτοις καὶ ἀξήγητον, ἐτοιμὸν γίνεσθαι εἰς ὑποδοχὴν τοῦ τελείου. Ἐλαθὶν οὖν, ὡς φασὶ, τὸν Δημιουργὸν ἢ συγκατασπαρίξ τῆ ἐμρυσίματι αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Σοφίας πνευματικῆς ἀνθρώπων ἀβήρητον πρηνίαν. Ὡς γὰρ τὴν μητρίν ἡγεμονικῶν, οὕτω καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς· ὃ δὲ καὶ αὐτὸ Ἐκκλησίαν εἶναι λέγουσιν, ἀντίστοιχον τῆς ἅω Ἐκκλησίας. Καὶ τότε εἶναι ἐν αὐτοῖς ἀξιοῦσιν, ὥστε ἔχειν αὐτοῦ τὴν μὲν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, τὸ δὲ σῶμα ἀπὸ τοῦ χοῦς, καὶ τὸ σαρκικὸν ἀπὸ τῆς ὕλης.

Interpretatio vetus.— § 6. Partum vero matris ipsorum quae est Achamoth, quem generavit existentem, ejusdem substantiae matri suae, spiritalem et ipsum, ignorasse Demiurgum dicunt: et latent depositum esse in eum, nesciente eo, uti per eum in eam, quae ab eo esset animam seminatam et in materiale hoc corpus, gestatum quomque velut in utero in iis et amplificatum, paratum fiat ad susceptionem perfectae rationis. Lutuit igitur, quemadmodum dicunt, Demiurgum conseminatus insufflationi ejus a Sophia spiritualis homo, inenarrabili virtute et providentia. Quemadmodum enim matrem suam ignoravit, sic et semen ejus, quod etiam ipsum Ecclesiam esse dicunt, exemplum superioris Ecclesiae: et huic esse in semetipsis hominem voluit, uti habeant animam quidem a Demiurgo, corpus autem a limo et carneum a materia, spiritalem vero hominem a matre Achamoth. Edd.

CAP. XXVI. — (c) Et erudiri cum eo, et exerceri in conversationibus possit. Iren vus, Ut formetur coeruditum ei in conversatione. Qui locus apertissime declarat Irenaei Latina quae nunc habemus in manibus, ipsisima esse quae vidit Septimius. Rig.

(d) Proficias earum substantiarum induisse. Mendose in cod. Pithœno legitur, Prospicias, et, Invidisse. Proscias dicit, quod Irenæus Primitias. Ἀπαρχάς Glossae veteres, Proficiae, ἀκροθίνια, αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί. Festus, Proficium, prosecutum. Rig.

(e) Contulisse. In codice Pithœi legitur, in contulisse: unde arbitror emendandum, circumtulisse, ut sit quod

ab Irenæo dicitur, circumdatum corpus. Rig.

(f) Defunctui. Passioni, morti. Sic reddidit Irenæi Passibile. Rig.

(g) Ingratis. Ingratis, Etiam nolens. Rig.

(h) Huc usque Tertullianus, Irenæum pone secutus, jam liberius progreditur, multa quae partim tacet, partim sequentibus capitibus obvolvitur, ac multa superaddit, quae descriptam ab Irenæo Gnosticorum delineationem perficiunt, eximiaque nobis representant quae Tertullianus habuit praeculis et nunc desiderantur Justinii Philosophi et Miltiadae Ecclesiarum Sophistae adversus Valentini nos scripta. Ceterum sole clarius est, latente Semlero, Tertullianum in hoc cap. 26 ex graecis copiosioribus reddidisse parcius.

Iren. adv. haeretic. Ibid. cap. 6, § 4. — Τριῶν οὖν ὄντων, τὸ μὲν ὑλικὸν, ὃ καὶ ἀριστιότιον καλεῖται, κατὰ ἀνάγκην ἀπόλλυσθαι λέγουσιν, ἅτε μηδεμίαν ἐπιδοτέσθαι πρὸς ἀβραμάριας δυνάμεινον· τὸ δὲ ψυχικὸν, ὃ καὶ θεῖον προσπαροῦσιν, ἅτε μῖσιν ἐν τοῦ τε πνευματικῶ, καὶ ὑλικῶ, ἐκίσει χωρῖον, ὅπου ἂν καὶ τὴν πρόσκλησιν ποιήσεται· τὸ δὲ πνευματικὸν ἐκπεπήμεναι, ὅπως ἐνθάδε τῆ ψυχικῆς συζητῆς μαρρωθῆ, συμπαιδευθῆν αὐτῶ ἐν τῇ ἀναστορῆ. ἔδει γὰρ τῶν ψυχικῶν καὶ ἀσθητῶν παιδευμάτων· ὅτι ἂν καὶ κύριον κατασκευάσθαι λέγουσι, καὶ τὸν Σωτῆρα δὲ ἐπὶ τούτοις παραγγυνοῦναι τὸ ψυχικόν, ἐπὶ καὶ ἀντιζηῦσιον ἔστιν, ὅπως αὐτὸ σώσῃ· ἂν γὰρ ἡμιλλῆ σώξοιεν, τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν πηληρίσαι γάσκειν· ἀπὸ μὲν τῆς Ἀχαμῶθ τὸ πνευματικόν, ἀπὸ δὲ τοῦ Δημιουργοῦ ἐνδοῦσθαι καὶ τὴν ψυχικὴν Χριστῶν, ἀπὸ δὲ τῆς οἰκονομίας πρὸςθεῖσθαι σῶμα ψυχικὸν ἔχειν ὁσίαν, κατασκευασμένην δὲ ἀβήρητον τέχνη, πρὸς τὸ καὶ ἀβραμάρια καὶ ἀψηλάρητον, καὶ ἀπὸ τῶν γεννηθῆναι· καὶ ὑλικὸν δὲ οὐδ' ὅτι οὖν εἰληθῆναι λέγουσιν αὐτὸν· μετ' γὰρ εἶναι τὴν ὕλην ὀκτικὴν σωτηρίας.

Cap. 7, § 2. Εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες, προβαλίσθαι αὐτῶν καὶ Χριστῶν ἰδὸν ἰδίον, ἀλλὰ ψυχικόν, πρὸς τοῦτον διὰ προφῆτων λελαθῆναι. Εἶναι δὲ τούτων διὰ Μαρίας θεοδοῦσαστα κατὰ τὸν ὕδωρ διὰ σωλῆνος ὁδοῦναι. Καὶ εἰς τοῦτον ἐπὶ τῷ βαπτισμῶτι καταλθεῖν ἑαίνον τῶν ἀπὸ τοῦ πληρώματος ἐκ πάντων Σωτῆρα, ἐν εἶδει περισσεῶς. Γεννηθῆναι δὲ ἐν ἀσθῆ καὶ τὸ αὐτὸ τῆς Ἀχαμῶθ σπέρμα πνευματικόν. Τὸν οὖν κῆριν ἡμῶν ἐκ τισσάρων τούτων σύνθετον γεννηθῆναι γάσκειν, ὅπως εἰληθῆναι τὸν τυπὸν τῆς ἀρχηγῆναι καὶ πρῶτης τετρακτῆς ἐκ τοῦ πνευματικῶ, ὃ τὴν ἀπὸ τῆς Ἀχαμῶθ, καὶ ἐκ τοῦ ψυχικῶ, ὃ τὴν ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ ἐκ τῆς οἰκονομίας, ἢ τὴν κατασκευασμένην ἀβήρητον τέχνη καὶ ἐκ τοῦ Σωτῆρα, ἔδει

CAPUT XXVII.

Nunc reddo de Christo : (a) in quem tanta licentia Jesum inserunt quidam, quanta spiritale semen animali cum inflatu infuleiunt, fertili nescio quæ comenti, et hominum et deorum suorum. Esse enim (1) Demiurgo suum Christum filium naturalem. Denique animale prolatum ab ipso, promulgatum Prophetis; in Præpositionum quæstionibus positum, id est per virginem, non ex virgine editum quia delatus in virginem transmeatorio potius quam generatorio more processerit; per ipsam, non ex ipsa; non matrem eam, sed viam passus. Super hunc itaque Christum (b) devolasse tunc in baptismatis sacramento Soterem (2) per effigiem columbæ. Fuisse autem et in Christo etiam ex Achamoth spiritalis seminis condimentum, ne marcesceret scilicet reliqua farsura. Nam in figuram principalis Tetradi, quatuor eum substantiis stipant, spiritali Achamothiana, animali Demiurgina, corporali inenarrativa (3), et illa sote-

A riciana, id est columbina. Et Soter quidem permansit in Christo, impassibilis, inaccessibilis (4), inapprehensibilis. Denique cum ad apprehensiones venit (5), discessit ab illo in cognitione Pilati. Proinde nec matris semen admisit injurias, æque insubditivum, et ne ipsi quidem Demiurgo compertum. Patitur (c) vero animalis et carnis Christum, in delineationem (6) superioris Christi, qui ad Achamoth formandam substantivali non agnitionali forma, Cruci, id est Horo fuerat inmixtus. (d) Ita omnia in imagines urgent, plane et ipsi imaginarii Christiani (e).

CAPUT XXVIII.

Interea Demiurgus omnium adhuc nescius, etsi aliquid et ipse per Prophetas concionabitur, ne hujus quidem operis sui intelligens (dividunt enim et prophetiale (f) patrocinium (7) in Achamoth, in semen, in Demiurgum) : ubi adventum Soteris accepit, (g) propere et ovanter accurrit (8), cum omnibus viribus suis, Centurio de Evangelio. Et de omnibus in-

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Etiam *Rhen. Scnl. Obert.*
- (2) *Jea vel Iem in Mss. Jesum Par.*
- (3) *Ine enarrativa Rhen. Sentl. Oberth. Jesuaciana Pam. Frmi. Par.*
- (4) *Invisibilis leg. Jui. ex Iren.*

- (5) *Veniretur Jui.*
- (6) *Delineationem Jui.*
- (7) *Præconium Jui.*
- (8) *Occurrit al.*

COMMENTARIUS.

απειλοῦσα εἰς αὐτὸν πιστερεῖα.

Interpretatio vetus. — Cap. 6, § 4. Cum sint igitur tria, alterum (materiale, quod etiam sinistrum vocant) ex necessitate perire dicunt, quippe cum nullam spirationem incorruptæ recipere possit; animale vero, (quod etiam dextrum appeblant) cum sit medium spiritalis et materialis, illuc redigi, quocumque declinaverit : spiritale vero emissum esse, uti hic animali conjunctum formetur, coeruditum ei in conversatione. Opus erat enim animali sensibilibus disciplinis. Ob quam causam et mundum fabricatum dicunt, et salvatorem ad hoc venisse animale, quia suæ potestatis est, ut id salvet. Quæ enim salvatoris erat, eorum primitias eum suscepisse dicunt : ab Achamoth quidem spiritale, a Demiurgo autem indutum Psychicum (id est, animale) Christum a dispositione autem circumdatum corpus, animale habens substantiam, pararum vero inenarrabili arte, ut et visibile et palpabile, et passibile fieret. Et hylicum autem nihil omnino suscepit : non enim esse hylicum capace salutis.

Cap. 7, § 2. — Sunt autem qui dicunt emisisse eum et Christum filium suum sed et animale et de hoc per prophetas locutum esse. Esse autem hunc qui per Mariam transierit, quemadmodum aqua per tubum transit, et in hunc in baptismate descendisse illum, qui esset de Pteromate ex omnibus, Salvatorem in figura columbæ : fuisse autem in eo et illud quod est ab Achamoth, semen spiritale. Dominum igitur nostrum ex quatuor iis compositum fuisse dicunt, servantem typum primogenite et primæ quaternationis de spiritali, quod erat ab Achamoth : et de animali, quod erat de Demiurgo, et de dispositione, quod erat factum inenarrabili arte, et de Salvatore, quod erat illa, quæ descendit in eum, columba. EDD.

CAP. XXVII. — (a) In quem tanta licentia Jesum. Nos ab exemplaribus nihil adjuti, scripsimus, in quem, etc. Porro Valentiniiani inserunt Jesum illum ex omnium æonum defloratione constantem Soterem, in animale Demiurgi Christum, fertilem Christum constituentes, et semen spiritale eodem modo in animale infuleiunt. RHEX.

(b) Devolasse tunc in baptismatis sacramento Soterem. Vetus exemplar non habet Soterem, sed Jem, quod depravatum est ex antiquiore, in quo erat scriptum I H M; sive Ihm, quod in Mss. passim significat Je-

sum. Neque aliter hic legendum, etsi Soterem posuerit Irenæus. RHEX.

(c) Patitur vero animalis et carnis. Hanc sententiam clare exponit Irenæus, sic scribens. Passus est autem, inquit, secundum hos, Animalis Christus, et ille qui ex dispositione fabricatus in mysterio, ut ostendat per eum mater typum superioris Christi, illius qui extensus est cruci, et formavit Achamoth formationem secundum substantiam. Omnia enim hæc exempla illorum esse dicunt, expone ergo in delineationem superioris Christi, id est, in typum, in exemplum. RHEX.

(d) Ita omnia in imagines urgent. Irenæus, Omnia enim hæc exempla, illorum esse dicunt. Græcus habet, τύπους. RIG.

(e) Christiani. Iren. contra hæres. Cap. 7, § 2. — Καὶ τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς διαμεμνημένης (οὐ γὰρ ἐπιδοχῶ το παλῶν αὐτῶν ἀκράτητον καὶ ἄκρατον ὑπαρχόντα) καὶ διὰ τοῦτο ἤρθε. προσσημῆναι αὐτοῦ τῷ Πιλάτῳ, τὸ εἰς αὐτὸν καταθεῖν τὸ ὄμα Χριστοῦ ἄλλ' οὐδὲ τὸ ἄπο τῆς μητρὸς σπέρμα προσηθῆναι λέγουσιν ἄρα ἔς γὰρ καὶ αὐτὸ, τὸ πνευματικόν, καὶ ἄκρατον, καὶ αὐτὸ τῆς Δημιουργῆς ἔπαυσι δὲ λυπηδὸν, κατ' αὐτοῦς, ὁ ψυχικὸς Χριστὸς... ἰν' ἐπιδοχῆ. οὐτοῦ ἡ μικρὸν τὸν τύπον τοῦ ἁγίου Χριστοῦ, ἐπιτοῦ τοῦ ἑταρκατέτος τῆ Σταυρῆ. καὶ μορφώσαντες τῆν Ἀρχιμὴν μὲν ἄρα σπιν τὴν κατ' οὐσίαν. Πάντα γὰρ ταῦτα τῶτους ἐπιτοῦν εἶναι ἰέμεσι.

Interpretatio vetus. — Et hunc quidem impassibilem perseverasse (non enim possibile erat pati eum, cum esset incomprehensibilis et invisibilis) : et propter hoc oblatum esse, cum traheretur ad Pilatum, illum qui depositus erat in eum spiritus Christi. Sed ne id quidem, quod a matre erat semen, passum esse dicunt, impassibile enim et illud, quippe spiritale et invisibile etiam ipsi Demiurgo. Passus est autem secundum hos animalis Christus... ut ostendat per eum Mater typum superioris Christi, illius qui extensus est cruci, et formavit Achamoth formationem secundum substantiam. Omnia enim hæc exempla illorum esse dicunt. EDD.

CAP. XXVIII. — (f) Patrocinium in Achamoth. Quid hæc vox toties re, et ita, ad tedium usque significet, non ita compertum. Conjectura est ab hebæa voce derivari Πῶςῆ sapientia, sicque tantisper in Achamoth deflexit. L. Pr.

(g) Propere et ovanter accurrit cum omnibus viribus

minatus, ab illo etiam spem suam discit, quod successurus sit in locum matris. Ita exinde securus, dispensationem (a) mundi hujus, vel maxime Ecclesie protegendae nomine, quanto tempore oportuerit, insequitur (b).

CAPUT XXIX.

Colligam nunc ex disperso, ad concludendum, quae de totius generis humani dispositione disserant. Triformem naturam primordio professi, et tamen inunitatem (1) in Adam inde jam dividunt per singulares generum proprietates, nacti occasionem distinctionis huiusmodi ex posteritate ipsius Adae, moralibus quoque differentiis tripartitae. Cain, Abel, et Seth, fontes quodammodo generis humani, in totidem derivant argumenta, naturae atque essentiae. (c) Choicum, (d) saluti degeneratum, ad Cain redigunt: Animale, (e) mediae spei deliberatum (2), ad Abel component: Spiritale, certae saluti praedictatum, in Seth recondunt, Sic et animas ipsas duplici proprietate discer-

nunt, bonas et malas: secundum choicum statum ex Cain, et animale ex Abel (3), spiritalem ex Seth. De obvenientia superducunt jam non naturam, sed indulgentiam, ut quos Achamoth in (4) superioribus (f) in animas bonas depluat, id est animali censui inscriptas. Choicum enim genus, id est malas animas nunquam capere salutaria. Immutabilem enim et irreformabilem (5) naturam pronuntiaverunt. Id ergo granum seminis spiritualis modicum et parvulum jactu, (g) sed eruditu hujus fides augetur atque provehitur, ceu (6) supra diximus: animaeque hoc ipso ita ceteris praeventur, ut Demiurgus tunc ignorans magni eas fecerit. (h) Ex earum ergo laterculo, et in reges, et in sacerdotes allegere consueverat: quae nunc quoque si plenam atque perfectam notitiam apprehenderint istarum naturarum (7), naturificatae jam spiritualis conditionis germanitate, certam obtinebunt salutem, imo omnimodo debitam (i).

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Unitam *al.*
(2) Deliberatum *Jun.*
(5) *Et add. Jun.*
(4) Qua Achamoth de *Jun.*

- (5) Naturae *add. Firm. Par.*
(6) Ceu *abest a Rhen. Seml. Oberth.* ceu praediximus *Paris. Rig.*
(7) Nympharum *conjecit Seml.*

COMMENTARIUS.

suis. Irenaeus obscure admodum dixerat, *Et in gaudium ei cessisse cum omni virtute sua.* *RIG.*

(a) *Dispensationem mundi hujus.* τὴν κατὰ τὸν κόσμον οἰκονομίαν. Itaque dispensationem hic dicit, quod supra, dispositionem. *RIG.*

(b) *Insequitur.* Iren. contra haeres. cap. 7, § 5. — Τὰς δὲ... ψυχὰς.. πλείον τῶν ἄλλων ἠγαπισθαι ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, μὴ εὐδότος τῆν αἰτίαν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ λογιζομένου εἶναι τιμωτάτας. Διὸ καὶ εἰς Προφήτας φασιν ἐτάσσειν αὐτοὺς, καὶ ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς, καὶ πολλὰ ὑπὸ τοῦ σπέρματος τούτου εἰρησθαι τῶν προφητῶν, καὶ λοιπὸν τίμωσι τὰς προφητείας, τὸ μὲν τι ὑπὸ τῆς μητρὸς εἰρησθαι θλιόντας, τὸ δὲ τι ἀπὸ τοῦ σπέρματος, τὸ δὲ τι ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ.

§ 4. Τὸν δὲ Δημιουργὸν... διατετακέναι ἄχρι τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου· ἐλθόντος δὲ τοῦ Σωτῆρος, μαθεῖν αὐτὸν παρ' αὐτοῦ πάντα λέγουσι, καὶ ἄσμενον αὐτῷ προσχωρήσαντα, μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν εἶναι τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐκτείνουσαν... αὐτὸν τὴν κατὰ τὸν κόσμον οἰκονομίαν μέχρι τοῦ θανάτου καιροῦ, μάλιστα δὲ διὰ τῶν τῆς Εκκλησίας ἐπιμίλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆν ἐπιγνώσιν τοῦ εἰσομοσθέντος αὐτῷ ἐπάλλου, ὅτι εἰς τὸν τῆς μητρὸς τὸ πῶν χωρεῖσι.

Interpretatio vetus. — § 5. Eas vero.... animas.... dicunt plus dilectas a Demiurgo, non sciente caussam, sed a semetipso putante eas esse tales quapropter et in Prophetas, vivunt, distribuebat eas et Sacerdotes et Reges et multa de hoc semine dicta per Prophetas exponunt: quippe cum altioris naturae esset. Multa autem et matrem de superioribus dixisse dicunt, sed et per hunc et per eas quae ab hoc factae sunt animae. Ac deinceps dividunt Prophetas, aliquid quidem a matre dictum docentes; aliquid a semine, aliquid autem a Demiurgo.....

§ 4. *Demiurgum autem....* Sic ignorantiam conservasse usque ad adventum salvatoris. Cum venisset autem Salvator, didicisse eum ab eo omnia dicunt et in gaudium ei cessisse cum omni virtute sua et eum esse illum in Evangelio centurionem.... *Perfecturum autem eum eam quae secundum ipsum est mundi creationem, usque ad id tempus quod oportet maxime autem propter Ecclesiae diligentiam atque curam et propter agnitionem preparati praemii, quoniam in locum ma-*

tris transibit. *EDD.*

CAP. XXIX. — (c) *Choicum saluti degeneratum.* Sicut degenerem appellamus eum qui generosus non est, ita degeneratum saluti vocat, quod ad salutem non est generatum. *RHEN.*

(d) *Saluti degeneratum.* Irenaeus, *In corruptelam abire* *RIG.*

(e) *Mediae spei deliberatum.* Hoc est, libertati arbitrioque suo traditum. *Mediam spem dicit, quod supra, Dubitatum eventum.* Interea tamen alludit ad regimen medietatis, ubi Valentiniani justorum animas refrigerare dicebant. *RIG.* — *Deliberatum. Liberatum.* Sic ipse adversum Marcionem, IV. *Decem mensium cruciatu deliberatus, id est, liberatus.* *RIG.*

(f) *In animas bonas depluat.* Irenaeus, *Spiritualia vero inseminat Achamoth.* *RIG.*

(g) *Sed eruditu hujus fides, etc.* Sic infra pro prolatione prolatum usurpat, id quod Tacito etiam: *oleum et Livio.* *RHEN.*

(h) *Ex earum laterculo.* Est laterculum libri nomen, in quo dignitatum omnium tam militarium quam civilium cognitio continebatur, hic erat primicerium Notariorum. *RHEN.*

D CAP. XXIX. — (i) *Debitam.* Iren. contra haeres. cap. 7, § 5 — Ἀνθρώπων δὲ τρία γίνη ὑπόστασις: πνευματικὴν, χοϊκὴν, ψυχικὴν, καθὼς ἐγένετο Κάιν, Ἄβελ, Σέθ, καὶ ἐκ τούτων τὰς τρεῖς φύσεις, οὐκ ἔτι καθ' ἑν, ἀλλὰ κατὰ γένος καὶ τὸ μὲν χοϊκὸν εἰς θλόραν χωρεῖν καὶ τὸ ψυχικὸν εἰς τὰ βελτίονα ἐκτελεῖν, ἐν τῷ τῆς μεσότητος τόπῳ ἀναπαύσθαι... τὰ δὲ πνευματικὰ, ἃ ἂν κατασπίρη ἡ Ἄχμοθ, ἐκτέλει τῶν τοῦ νῦν δικαίων ψυχῶν παιδεύοντα κ. τ. λ. — Καὶ αὐτὰς μὲν τὰς ψυχὰς πάλιν ὑπομερίζοντες λέγουσιν. τῆς μὲν φύσεως ἀγαθὰς ὅς δὲ φύσει πονηρὰς. τὰς δὲ φύσει πονηρὰς, μηδέποτε ἂν ἐπιδιδῆσθαι εἰς τὸ σπέρμα.

Cap. 6, § 2. εἰς γὰρ τὸ χοϊκὸν ἀδύνατον σωτηρίας μετασχεῖν.

Interpretatio vetus. — Cap. 7, § 5. *Hominum autem tria genera dicunt, spiritale, choicum psychicum: quemadmodum fuit Cain, Abel, Seth; ut ostendant et ex his tres naturas jam non secundum unumquemque, sed secundum genus. Et choicum quidem in corruptelam abire: animale vero, si meliora elegerit, in loco medietatis refrigeratum.... spiritualia vero inseminat Achamoth ex illo tempore usque nunc*

CAPUT XXX.

Ileoque nec operationes necessarias sibi existimant, nec ulla disciplinæ munia observant; (a) martyrii quoque eludentes necessitatem qua volunt interpretatione. Hanc enim regulam animali semini præstitutam, ut salutem quam non de privilegio status possidemus, de suffragio actus elaboremus. Nobis enim inscriptura (1) hujus seminis (b), qui imperfectæ essentia sumus, quia amoribus Phileti, et utique abortui deputamur, quod mater illorum. Sed nobis quidem vae, si excesserimus in aliquo disciplinæ jugum: si obtorpuerimus in operibus sanctitatis atque justitiæ: (c) si confitendum alibi, nescio ubi, et non sub potestatibus istius sæculi, apud tribunalia præsidum (2) optaverimus. Illi vero et (d) de passivitate vitæ, et (e) diligentia delictorum, generositatem suam vident, blandiente suis Achamoth, quoniam et ipsa delinquendo (3) profecit. Nam et honorandorum conjugiorum supernorum gratia (f) dicitur apud illos, meditando atque celebrando semper sacramentum,

- (1) In scriptura *Semel. Pam.*
 (2) Præsidentem *Fran. Riq.*
 (3) Delinquendo *Semel. blandiendo Par.*
 (4) Subito Achamoth totam massam *Semel.*
 (5) Salutaria *Rhen. Seml. Oberth.*
 (6) Confrequentetur *Rhen. Seml. Obert.*

propter quod et animæ erudientur quidem hic..... Et ipsas autem animas rursus. Subdividentes, dicunt quasdam quidem natura malas..... (illas) vero natura nequam, non quam capere illud ement.

Cap. 6, § 2.... quemadmodum enim choicum impossibile est salutem percipere...

Multa in hoc capite Tertullianus, ut ipse ait, collegit ex disperso; multaque, ut ei mos, inserit et pro suo libitu disponit. Quibus et sequentibus mirum in modum, *ὑπερβολῆς* in sua domestica politia et practica agendi consuetudine introspicitur. Vide hæc luculenter explanata a D. Massuet. in S. Iren., Dissert. 1 art. 1, n. 74 et seqq. p. 46. EDD.

CAP. XXX. — (a) *Martyrii quoque eludentes necessitatem.* Tam amans fuit martyrii Tertullianus, quod omnibus ubique persuadere nititur, non fugiendum, sed animose et constanter christiano sustinendum, ut a piis hic etiam atro calculo notari meruerit, propter necessitatem quam ferventius quam cautius adstruebat. Hinc illa martyrii non uno in loco commendationes, et fugæ in persecutione detestatio. RHEN.

(b) *Inscriptura hujus seminis.* Quia scilicet, ut supra dixi, inscripti sumus animi censui. Itaque inscriptura hujus seminis est regula animali semini præstituta. RHEN.

(c) *Si confitendum alibi, nescio ubi, etc.* De hac questione latius disserit in Scorpiace. RHEN.

(d) *Illi vero de passivitate vitæ.* Irenæus: *In quibuscumque fuerint factis.* Passivitate vitæ dicit, vitam incustodite ac pro libidine transactam. — Passivitate vitæ vocat incompositam et licentiosam vitam libertatem, qua Valentiniæ fuisse notabiles auctor est Irenæus. RHEN.

(e) *Diligentia delictorum.* Prona ad delinquendum libidine. Diligentiam hic usurpat eo sensu quo proxime supra notavimus usurpatum ab Irenæo. RHEN. — *Et diligentia delictorum.* Diligentiam delictorum vocat affectum et studium ad delinquendum sive peccandum. RHEN.

(f) *Conjugiorum supernorum sacramentum.* Inenarrabiles et inominabiles illius desursum syzygiæ mysterium. Iren. RHEN.

TERTULLIANI II.

A comiti, id est fœminæ adhærendo; alioquin degenerem, nec legitimum veritatis, qui diversatus in mundo non amaverit fœminam, nec se ei junxerit. Et quid facient spadones, quos videmus apud illos?

CAPUT XXXI.

Superest de consummatione, et dispensatione mercedis. Ubi totam messem Achamoth (4) seminis sui presserit, dein colligere in horreum cœperit, vel cum ad molas delatum, et defarinatum, in conspersione alvearia (5) absconderit, donec totum fermentetur (6), tunc consummatio urgetur. Igitur in primis ipsi Achamoth, de regione medietatis, de tabulato secundo in summum transfertur, restituta Pleromati: et statim excipit (g) compactitius (7) ille Soter, sponsus scilicet:ambo conjugium novum. Et (8) hic erit in scripturis sponsus et sponsa, et sponsale Pleroma. Credas (h) enim, ubi de loco in locum transmigratur, (i) leges quoque Julias intervenire, (c) sicut et cœnam (9). Et Demiurgus tunc de hebdomade sub cœlesti (10) in superiora muta-

VARIANTES.

- (7) Comparcivus *Rhen. Seml. Oberth. comparcivus Jun.*
 (8) Novum fiet. Hic *Pam. Rhen. Seml. fiet præf. Jun. et Hoc.*
 (9) Cainam *Pam. Rhen. Seml. Obert. canulciam Jun. m s. III, vatic. caniam.*
 (10) Cœlesti *Rhen. Seml. Oberth. Jun.*

COMMENTARIUS.

CAP. XXXI. — (g) *Compactitius ille Soter.* Sic emendavit Rhenanus quod in antiquis exemplaribus legitur, *comparcivus*. Compactitium vocat Septimius Soterem, cujus ornatum pavonium supra dixit. Irenæus dixerat, *Recipere sponsum suum Salvatorem, qui est omnibus factus.* Noster paulo post dicit, *Ex omnium Æonum flosculis constructum.* RIG.

(h) *Credas enim ubi de loco in locum transmigratur, leges quoque Julias intervenire, sicut et Cainam.* Legendum puto, *sicut et cœnam.* Sed explicatione opus est. Æonum Valentiniæ fabula tota est in suadendis amoribus, quod facile declarant quæ in opere isto passim occurrunt copulationum, conjugationum, conjugiorum et concinnationum vocabula, et ne alia commemorem, quæ Septimius indignatione percitus protulit pene cum jectura pudoris. Sic autem illi nugabantur: supernum illud suum Pleroma frequentari *συζυγίας*, ipsamque Achamoth Sophiae filiam de medio tabulato tandem in summum translatae ac restituta Pleromati, statim exceptam fuisse amplexibus sponsi, quem Soterem vocitant, ut conjugium fieret Soteris et Sophiae, hoc vero esse quod in Scripturis sacris legimus, Sponsum et Sponsam; nec aliud intelligendum Pleroma, quam Nymphona et Sponsale. Hic igitur Septimius jocando, sed animo semper in nuptias infesto. Credas enim, inquit, ubi de loco in locum transmigratur, leges quoque Julias intervenire, quæ calibem esse quemquam non patiantur, adeoque omnibus hinc in cœlum migraturis tam in promptu fore conjugem, quam cœnam hospitibus adventuram. RIG.

(i) *Leges quoque Julias.* Leges intelligit de adultariis et stupris, et de vi publica ac privata de his c. lib. 9, tit. 9 et 12. Advertes interim in hisce titulis promiscue adulterium ac struprum usurpari, cum adulterium in nuptiam, struprum in viduam aut puellam committatur. LE PR.

(j) *Sicut et Cainam.* Nescio, inquit Rhenanus, an significet legem Caii Pompeii Strabonis, qua veteribus incolis Transpadanis, jus Latii deit, quod cætera: coloniarum latinæ habebant, ut petendi magistratus et civitatis rom. jus adipiscerentur. Cæterum Achamoth

(Dix-neuf.)

bit, in vacuum jam cœnaculum matris, (a) sciens jam A nec videns illam. Nam si ita erat, semper (1) ignorare maluisset (b).

CAPUT XXXII.

Humana vero gens (c) in hoc (2) exitu ibit; choicæ et materialis notæ, in (3) totum interitum (4): quia omnis caro fœcum, et anima (5) mortalis apud illos, nisi quæ salutem fide invenerit. Justorum animæ, id est nostræ, ad Demiurgum in medietatis receptacula, transmittentur. Agimus gratias, contenti erimus cum Deo nostro deputari, quo ascensus (6). Nihil animale in Pleromatis palatium admittitur, nisi spiritale examen Valentini. Illic itaque primo despoliantur homines ipsi, id est interiores. Despoliari autem est, deponere animas, quibus induti videbantur, easque Demiurgo suo reddent, quas ab eo avertant (7). Ipsi autem spiritus in totum fient intellectuales, neque detentui, neque conspectui obnoxii: atque ita invisibiliter in Pleroma recipiuntur. Furtim, si ita est, quid deinde? Angelis distribuentur satellitibus Sotcris. In filios putas? Non. Sed in apparitores?

Ne istud quidem. Sed in imagines? (d) Utinam vel hoc. In quid ergo, si non pudet dicere? In sponsas. Tunc illi Sabinas raptas inter se de matrimoniis plaudent (8). Hæc erit Spiritualium merces, hoc præmium credendi. Fabulæ tales utiles, ut Marcus, aut Caius in hanc carnem (9) barbatus, et hæc omnia (10); severus maritus, pater, avus, proavus, certe quod sufficit masculus, in Nymphone (11) Pleromatis ab angelo, tacendo jam dixi (e) et forsitan parias aliquem Onesimum Æonem. His nuptiis recte deducendis, pro face et flammeo, (f) tunc credo ille ignis arcannus erumpet, et universam sub-tantiam depopulatus; ipse quoque decineratis omnibus in nihilum finietur; (g) et nulla jam fabula. Sed næ ego temerarius, qui tantum sacramentum etiam intulendo prodiderim. Verendum mihi est, ne Achamoth, quæ se nec filio agnitam voluit, insaniat; ne Philetus irascatur, ne Fortuna acerbetur. Et tamen homo sum Demiurgi, illuc habeo devertere, ubi post excessum (h) omnino non obnubitur (12): ubi superinductus potius (13) quam despoliari: ubi etsi despolior sexui meo, (i) deputor angelis; non angelus, non

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Quam, si ita erit semper Jun.
- (2) Hos Jun.
- (3) In abest a Rhen. Seml. Oberth. Jun.
- (4) Interiturum Jun.
- (5) Animalia Venet. Mendose.
- (6) Qua census Seml. Rhen. Pam. Oberth.
- (7) Averterant Rhen. Seml. Oberth.

- (8) Plaudent Seml. Rhen. Oberth. raptas jure matrimonii plaudent Pam. Fran. Par.
- (9) In hac carne Jun. pro barbatus forsitan barbarus Sem.
- (10) Hæc anima Rhen. Seml. Oberth. hac anima Jun.
- (11) Symphone Rhen. Seml. Oberth.
- (12) Non nubitur Rhen. Seml. Oberth. Pam.
- (13) Potuit Rhen. Seml. Oberth.

COMMENTARIUS.

de exteriori inferiorique tabulato, quod sub Pleromate C erat constitutum, intra ipsum Pleroma transiens, indigeat certe privilegio aliquo, ut sublimioris digniorisque loci fieret capax. Alioqui pœna Legis Viscellæ ei timenda erat, de qua habes c. lib. 9 tit. ad Legem Viscell. PAM.

(a) *Sciens jam, nec videns illam.* Dixit supra, Demiurgum a matre Achamoth in omnem operationem ductum ac permotum fuisse, tanquam *νευρόσκατον* et nervis alienis mobile lignum, quia videlicet nihil ejus sentiebat: hoc est, ignorabat se a matre moveri, atque abs se ipso fieri omnia putabat. Jam vero postquam fuit in matris cœnaculum translatus, scire se quidquid fecerat, a matre sua esse per ipsum facta. Septimius igitur fatuam Valentinianorum sententiam ridens: Nam si ita erat, inquit, semper ignorare maluisset. Rig.

(b) *Maluisset.* Iren. contra hæres. cap. 7, § 4. Όταν δὲ πᾶν τὸ σπέρμα τελειωθῆ, τὴν μὲν Ἀχαμῶθ τὴν μητέρα αὐτῶν μεταβῆναι τοῦ τῆς μετέπειτα τύπου λέγουσι, καὶ ἐν τῷ πληρώματι εἰσελθεῖν, καὶ ἀπολαβεῖν τὸν νομήριον αὐτῆς τὴν Σωτήριαν, τὴν ἐκ πάντων γεννητά, ἵνα συζυγία γίνηται τοῦ Σωτήριος, καὶ τῆς Σοφίας τῆς Ἀχαμῶθ, καὶ τοῦτο εἶναι νομήριον καὶ νόμην, νομήριον δὲ τὸ πᾶν Πλήρωμα.

Cap. 5, § 4, circa finem: Τὸν Δημιουργὸν δὲ εἰς τὸν ὑπουράνιον τόπον τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῇ ἑβδομάδι (scil. οὐρανῷ).

Cap. 7, § 1: Τὸν δὲ Δημιουργὸν μεταβῆναι καὶ αὐτὸν εἰς τὸν τῆς μητρὸς Σοφίας τόπον τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῇ μετέπειτα.

Interpretatio vetus. — Cap. 7, § 1: Cum autem universum semen perfectum fuerit, Achamoth quidem matrem ipsorum transire de medietatis loco dicunt et intra Pleroma introire et recipere sponsum suum salvatorem, qui est ex omnibus factus, uti syzygia fiat Salvatoris et Sophiæ, quæ est Achamoth, et hoc esse sponsum et sponsum, nymphonem vero universum Pleroma.

Cap. 5, § 4. Demiurgum vero in eo qui sit in cælo locus, hoc est in hebdomade (habitare).

Cap. 7, § 4. *Demiurgum vero transire et ipsam in matris suæ Sophiæ locum, hoc est, in medietatem.* EDD.

CAP. XXXII. — (c) *In hoc exitu.* Sic habet vetus exemplar, hoc est, *In hunc exitum.* Rig.

(d) *Utinam vel hoc.* Ut iis scilicet imagines tantum essent nequitia, non nequitia ipsa. Rig.

(e) *Et forsitan parias aliquem Onesimum Æonem.* Alludit ad Onesimum Phileuonem, quem Paulus in vinculis genuit, ut ipse ad Philem. scribit, sed partu plane cœlesti factum scilicet de gentili christianum, de fugitivo probum. Expectamus, inquit ridendo Septimius, ut tu qui Marcus es aut Caius, certe quod sufficit masculus, in istis infandis angelorum Valentinianorum vinculis sive amplexibus parias; sed quid parias? aliquem scilicet Onesimum Paulinum? imo prodigiosum aliquem Satanae mastigiam. Hoc enim vult intelligi. Rig.

(f) *Tunc credo ille ignis arcannus erumpet.* Irenæus: *His autem factis ita, qui latet in mundo ignis, ἐκρωλεῖται τῷ κόσμῳ πῦρ: exardescens et comprehendens universam materiam consumit, et ipsum simul consumptum, abire in id ut jam non sit.* Rig.

(g) *Et nulla jam fabula.* Suprema hæc, inquit, omnia fient ad verum. Non erit fabula. Rig.

(h) *Omnino non obnubitur.* Unico verbo utrumque expressit; οὐτε γαμοῦσιν, οὐ γαμισκόνται. Marci XII, et Luca XX. Rig.

(i) *Deputor Angelis; non Angelus, non Angela.* Hoc est, similis fio Angelis, neque jam censor masculus nec fœmina. Resurgent mortui cum sexu quisque suo, sed erunt officia sexuum nulla, quia nec amplius erit nasci nec mori. Augustinus in psal. XXVI. ad illud Eccles. Sustine Dominum viriliter age: *Ergo qui perdidit sustentiam, effœminatus est, perdidit vigorem. Hoc viri, hoc fœminæ vident, quia in uno viro et fœmina. Talis in Christo, nec vir nec fœmina est.* Rig.

angela. (a) Nemo mihi quicquam faciet, quem et A tunc masculum invenient (b).

CAPUT XXXIII.

Producam denique velut epicitharisma post fabulam tantam, etiam illa quæ ne ordini obstreperent, et lectoris intentionem interjectione dispargerent, hunc malui in locum distulisse, aliter atque aliter commendata ab emendatoribus Ptolomæi. Existerunt enim de schola ipsius discipuli super magistrum, qui duplex conjugium Bytho suo adfingent, Cogitationem et Voluntatem. Una enim satis non erat Cogitatio, qua nihil producere potuisset, ex duabus facillimo prolata (1). Primum conjugium, Monogenem et (2) Veritatem; ad imaginem quidem Cogitationis, foeminam Veritatem; ad imaginem Voluntatis, marem Monogenem. Voluntatis enim vis, uti quæ (5) effectum præstat Cogitationi, maris obtinet census (c).

CAPUT XXXIV.

Pudiciores alii honorem divinitatis recordati, ut etiam unius conjugii dedecus ab eo avellerent, maluerunt nullum Bytho sexum deputare: et (4) for-

- (1) Facillime prolata *Rhen. Seml. Oberth.*
- (2) Et abest a *Rhen. Seml. Oberth.*
- (3) Utique *Rhen. Seml. Oberth.*
- (4) Ut *al.*

LECTIONES VARIANTES.

- (5) Domium *Rhen. Seml. Oberth.*
- (6) Et abest a *Pam. Fran.*
- (7) Archeton *Rhen. Seml. Oberth.*
- (8) Arceto *Seml.*

COMMENTARIUS.

(a) Nemo mihi quicquam faciet. Sic ad Scapulam: C *Magistrum neminem habemus, nisi Deum solum. Hic ante te est, nec abscondi potest, sed cui nihil facere possis. Psal. LV. Non timebo quid faciat mihi homo. Non timebo quid faciat mihi caro. Ric.*

(b) Invenient. Iren. contra hæres. cap. 7, § 1: *Τὰς δὲ τῶν δικίων ψυχὰς ἀναπαύσασθαι καὶ αὐτὰς ἐν τῇ τῆς μεσοτητος τότῳ. Μὴδὲν γὰρ ψυχικὸν ἐντὸς Πληρώματος χωρεῖν. Τούτων δὲ γενομένων οὕτως, τὸ λαολεῖον τῷ κόσμῳ πῦρ ἐκλάμψαν, καὶ ἐξαρθῆν, καὶ καταργασθῆναι πᾶσαν ὕλην συναναλωθῆναι αὐτῇ, καὶ εἰς τὸ μηκέτι εἶναι χωρίσσειν διδάσκουσι.*

Iustorum quoque animas refrigerare et ipsas in mediæ loci. Nihil enim psychicum intra Pleroma transire. His autem factis ita, is qui latet in mundo ignis exardescens et comprehendens universam materiam consumit et ipsum simul consumptum abire in id ut jam non sit. — Hæc haud feliciter a veteri interprete reddita sunt. Quare cum Billio vertendum: Quæ cum ad hunc modum contigerint, tunc vero docent fore ut ignis ille qui in mundo delitescit, effulgeat et accendatur, confectaque universa materia, simul quoque cum ea consumatur atque in nihilum redigatur. Tertullianus hic multa plurimo sale resperâ addidit quæ conveniunt cum Irenæi cap. 7, § 1, seu sine. Edd.

CAP. XXXIII. — (c) *Censum.* Tertullianus, plurima transitit, omniaque omisit quæ Irenæi capita 8, 9, 10, 11 conflabant. Quantum, ut voluit, consuluerit nequid ordini obstrepat, videas ac pro libitu censeas velim.

Iren. lib. II, cap. 12, § 1. *Ὁ Πτολεμαῖος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἶσι ἐπιπεριτέρες ἡμῖν τοῦ ἐαυτῶν διδασκάλου.... ὁμοσφύλους τὰ Θεῶν, τῶν κατ' αὐτοὺς Βυθῶν καλουμένων, ἐνενοήσασθε καὶ ἐχωρίσατο· ταύτας δὲ καὶ διεθεσεν ἐκάλειεν. Ἐνοήσαν τε καὶ ἔβλημα. Πρῶτον γὰρ ἐνενοήθη πρὸς αὐτοὺς, φησὶν, εἶτα ἔβληται· διὸ καὶ τῶν ὄμοσφύλων ταύτων.... τῇ προβολῇ τοῦ Μονογενῆ, καὶ τῆς Ἀληθείας κατὰ συζύγιον ἐγένετο οὗς τινὰς τύπους καὶ εἰκόνας τῶν ὄμοσφύλων τοῦ Πατρὸς*

tasse Hoc Deum (5), non Hic Deus, neutro genere pronuntiant. Alii contra magis, et masculum et foeminam dicunt, ne (d) apud solos Lunenses Hermaproditum existimet Annalium commentator Fenestella.

CAPUT XXXV.

Sunt qui nec principatum Bytho defendant, sed postumatum; Ogdoadem ante omnia præmittentes, ex Tetrade quidem et ipsam, sed et (6) aliis nominibus derivatam. Primo enim constituunt Proarche, secundo Anenoeton, tertio Arrheton (7), quarto Aoraton. Ex Proarche itaque processisse primo et quinto loco Archen: ex Anenoeto, secundo et sexto loco Acatalepton: ex Arrheto (8) tertio et septimo loco Anonomaston: ex invisibili, quarto et octavo loco Agemneton. Hoc quæ ratio disponat, ut singula binis locis, et quidem tam intercisis, nascantur, malo ignorare quam discere. Quid enim recti habent, quæ tam perversæ proferuntur (e)?

CAPUT XXXVI.

Quanto meliores qui totum hoc tædium de medio amoliti, nullum Æonem voluerunt alium ex alio per (f) gradus revera Gemonios structum, sed mappa

προσθεῖν.... ὁ μὲν ἄρρηγ εἰκὼν τῆς ἀγεννήτου Ἐννης γίνεσθαι, ὁ δὲ ὅλως τοῦ Θεοῦ ἐκλάμψας· τὸ ἔβλημα τῶν δυνάμεων ἐγένετο τῆς Ἐνοίας.

I. interpretatio vetus. — *Hi vero qui sunt circa Ptolemæum scientiores, duas conjuges habere eum Bython dicunt, quas et dispositiones vocant, Ennean et Thelesin. Primo enim mente concepit quiddam emittere, sicut dicunt, post deinde voluit. Quapropter duobus his affectibus... Emissio Monogenis et Aletheiæ secundum conjugationem facta est. Quos typos et imagines duorum affectuum Patris egressas esse... adventitiæ voluntatis masculus est imago, innatæ vero Ennæ foemininus, quoniam voluntas velut virtus facta est Ennæ. Edd.*

CAP. XXXIV. — (d) *Apud solos Lunenses.* Vetus Hetruscorum oppidum significat, a quo marmor Lunense. LE PR.

CAP. XXXV. — (e) *Proferuntur.* Iren. cap. 11. Jam in isto capite redit Tertullianus in Iren. cap. 11, in fine, nempe: *Ἄλλοι δὲ πάλιν αὐτῶν τὴν πρώτην καὶ ἀρχηγόνον ὀγδοάδα τούτοις τοῖς ὀνόμασι κεκλησασί· πρῶτον Προαρχὴν, ἔπειτα Ἀνενοήτην. τὴν δὲ τρίτην Ἀρρητόν, καὶ τὴν τετάρτην Ἀοράτον· καὶ ἐς μὲν τῆς πρώτης προαρχῆς προβεβλήσθαι πρώτη καὶ πρῶτον ἀρχὴν, ἐκ δὲ (τῆς ὀρχῆς) τῆς ἀνενοήτην δευτέρω καὶ ἔκτω τῶν ἀκατάληπτον, ἐκ δὲ τῆς ἀρρητόν τρῆτον καὶ ἑβδόμω τῶν ὀνομάτων, ἐκ δὲ τῆς ἀοράτου ἀγεννήτον.*

Interpretatio vetus. — *Alii autem rursus ipsorum primam et Archegonon octonationem his nominibus nominaverunt: primum Proarchen, deinde Anenoeton, tertiam autem Arrheton, et quartam Aoraton. Et de prima quidem proarche emissum esse primo et quinto loco Archen, ex Anenoeto secundo et sexto loco Acatalepton, et de Arrheto tertio et septimo loco Anonomaston; de Aorato autem quarto et octavo loco Agemneton. Edd.*

CAP. XXXVI. — (f) *Gradus revera Gemonios.* Notissima sunt illa nomina apud philologos, gradus Gemonii, scala Gemoniæ. Erat autem lo us reorum supplicii infamis in monte Aventino. LE PR.

(quod aiunt) missa, semel octojugem istam ex Patre et (1) Ennoea ejus exclusam. Ex ipso denique ejus motu nomina gerunt. Cum, inquit, cogitavit proferre, hoc Pater dictus est. Cum protulit, quia vera protulit, hic Veritas appellata est. Cum semetipsum voluit probari, hoc homo pronuntiatus est. Quos autem praecogitavit cum protulit, tunc Ecclesia nuncupata est. Sonuit homo sermonem, et hic est primogenitus filius: et sermoni accessit vita, et Ogdoas prima conclusa est. Sed hoc tedium non (2) pusillum (4).

CAPUT XXXVII.

Accipe (b) alia ingenia Currucae (5) Enniani, insignioris (c) apud eos magistri, qui et (4) pontificali sua auctoritate in hunc modum censuit. Est, inquit, ante omnia Proarche, inexcogitabile, et inenarrabile, et innominabile (5), quod (d) ego nomino Monoteta.

LECTIONES VARIANTES.

- (1) Et ex parte *Ithen. Seml. Oberth. Semler qui tamen omnino legendum, Patre, amotus.*
- (2) Non abest a *Pam. Fram. Par.*
- (3) *Circuriana Seml. Oberth. Cicuria Enniana Pam. Fr. Jun. Lyncuriana Rhen. Cercuriana Lat.*
- (4) *Ex Pam. Fram. Par.*
- (5) Et innominabile abest a *Ithen. Seml. Obert.*

COMMENTARIUS.

(a) *Pusillum.* Iren. contra haeres. cap. 12, § 2. Τὴν πρώτην ὁδοῦσα οὐ κατ' ὑπόθεσιν ἄλλον ὑπὸ ἄλλου Αἰώνια προβαλὴν ὑπὸ τοῦ προπάτορος καὶ Ἐννοίας αὐτοῦ τετέλεσθαι, ὡς αὐτὸς μαιωσάμηνος, διαβεβαιούνται. ... ὅτι ὅπου ἐννοήθη προβαλὴν ὁ Προπάτορ, τοῦτο πατὴρ ἐκλήθη· ἐπὶ δὲ ὁ προβαλὴν ἄλγεα ἦν, τοῦτο ἄλγεα ἀνομάσθη· ὅτε οὖν ἠέλησεν ἐπιδείξαι αὐτὴν, τοῦτο ἄν' ῥύτους ἐλέγθη· εἰς δὲ προελογίσαστο ὅτι προβαλε, τοῦτο Ἐκκλησία ἀνομάσθη· καὶ ὁ ἄνθρωπος τὴν Λόγον, οὗτος ἐστὶν ὁ πρωτότοκος υἱός· ἐποικίωσθη δὲ τῷ Λόγῳ καὶ ἡ Ζωὴ, καὶ οὕτως πρώτη Οἰκουμένη συνετέλεσθη.

Interpretatio vetus.— Qui autem prudentiores putantur illorum esse primam octonationem non gradatim, alterum ab altero Aeonem emissum dicunt, sed simul et in unum Aeonum emissionem a Propatore et Ennoea ejus, cum crearentur, ipsi se obstetricasse affirmant... Quando cogitavit aliquid emittere Propator, hoc Pater vocatus est; at ubi quae emisit vera fuerunt, hoc Alethia vocatum est. Cui ergo voluit semetipsum ostendere, hoc anthropos dictus est. Quos autem praecogitaverat, posteaquam emisit, hoc Ecclesia vocata est. Locutus est Anthropos Logon. hic est primogenitus filius. Subsequitur autem Logon Zoe, et sic prima octonatio completa est. EDD.

CAP. XXXVII. — (h) Accipe alia ingenia. Latinus emendandum censuit. Accipe alia ingenia, cercuriana. Cercurus, inquit, dicitur navis Asiana praegrandis. Ita quidem Festus tradidit. Sed hoc frigidum nimis, praestuliditate ac vesania Valentiniani, quem Tertullianus explodit. Haec autem est veterum exemplarium scriptura constantissima: Accipe alia ingenia circuriana. Unde conjicimus Auctorem nostrum scripsisse, Accipe alia ingenia Currucae Enniani, insignioris apud eos magistri, etc. Curruca, stupidi cujusdam nimaligi nomen fuit, ut discimus ex veteri Juvenalis interprete ad hunc versum e Satyra sexta:

Tu tibi nunc Curruca places, fletumq; labellis Exsorbes,

Quod certe fatuus aliquis describitur. Hujusce autem Currucae aptam ridiculis personam, primus, ut videtur, Ennius introduxit. Unde Tertullianus hoc loco aliquem e proceribus valentinianis deliramenta sua tanquam effata pontificalia verbis ad factum compositis pronuntiantem, Currucae Ennianum nuncupavit. Tertullianum vero iuvitatus Hieronymus, libro adversus

Cum hac erat alia virtus, quam et ipsam appello Henoteta. Monotes et Henotes, id est Solitas et Unitas, cum unum essent, protulerunt non proferentes initium omnium intellectuale, innascibile, inviabile, quod sermo Monada (6) vocavit. Huic adest substantiva virtus, quam appellat Unio. Haec igitur virtutes Solitas, Singularitas, Unitas (7), Unio, ceteras protationes Aeonum propagarunt. O differenti! Mutetur Unio et Unitas, Singularitas et summi Solitas (8), (c) quamquam (9) designaveris, unum est (f).

CAPUT XXXVIII.

Humanior iam Secundus, ut brevior, Ogdoasdem in duas Tetradas dividens, in dextram et sinistram, in lumen et tenebras; tantum quod desultricem et defectricem illam virtutem non vult ab aliquo deducere triginta (10) Aeonum, sed a fructibus de substantia eorum venientibus (g) (11).

- (6) Monada abest ab exempl. *Rhen.*
- (7) Singularitas, unitas non hab. *Rhen. Seml. Oberth.*
- (8) Et sum, et solita *Rhen. Seml. Oberth.*
- (9) Quamque *Pam.*
- (10) Triginta abest a *Rhen. Seml. Oberth.*
- (11) De substantia veniant *Rhen. Seml. Obert.*

Ruffinum secundo, dixit: Didymi interpretaris scholion, in quo ille casso labore conatur alienum laborem defendere, quod origines bene quidem dixerit, s d nos simplices homines et Currucae Enniani, nec illius sapientiam nec tuam; qui interpretatus es, intelligere possumus. Etenim sic etiam emendandum, quod illic depravate legitur, Cicures Enniani. Caterum, eo conjectura rostra firmari etiam videatur, quod Irenaeus in valentinianum istum quem Septimius Currucae vocat, sub vocabulis peponis et cucurbitae et cucumeris lusit. RIC.

(c) Insignioris apud eos magistri. Irenaeus: Alius vero quidam, qui et clarus est magister ipsorum, in majus sublime, et quasi in majorem agnitionem extensus. RIC.

(d) Ego nomino monoteta. Vocabula confringit sibi soli propria, hanc vocem postea per solitatem explicat. LE PR.

(e) Quamquam designaveris. Id est, quamlibet ex iis, sive Unionem, sive Unitatem, sive Singularitatem, sive Solitatem, nihil aliud quam Unum dicis. RIC.

(f) Unum est. Iren. contra haeres. lib. 1, cap. 11, § 5. ... ἐστὶ τις πρὸ πάντων προαρχή, προγεννώτης, ἀρχητής τε καὶ ἀνονόματος, ἢν ἐγὼ μονότητα ἀριθμῶ ταύτη τῇ μονότητι συνυπάρχει δύναμις, ἢν καὶ αὐτὴν ἀνομάζω ἐνότητα. Αὕτη ἡ ἐνότης, ἢ τε μονότης, τὸ ἐν εἶναι, προκινετο μὴ προέμναι ἀρχὴν ἐπὶ πάντων νεκτῆν, ἀγένητον τε καὶ ἀόρατον, ἢν ἀρχὴν ὁ λόγος μονάδα καλεῖ· ταύτη τῇ μονάδι συνυπάρχει δύναμις ὁμοούσιος αὐτῇ, ἢν καὶ αὐτὴν ἀνομάζω τὸ ἐν· αὐταὶ αἱ δυνάμεις, ἢ τε μονότης καὶ ἐνότης, μονάς τε καὶ τὸ ἐν, προκινετο τὰς λοιπὰς προβολὰς τῶν Αἰώνων.

Interpretatio vetus.— Est quidem ante omnes Proarche, Progennoetos (cogitationem omnium superans) et innominabilis, quam et ipsam voco Henotetem. Haec autem Henotes et Monotes, cum sint unum, emisissent, cum nihil emisissent, principium omnium, Nocton et Agemeton, et Aoraton, quam Archem sermo Monada vocat. Cum hac Monade est virtus ejusdem substantiae ei quam et eam voco Hen. Haec autem virtutis, id est, Monotes et Henotes, et Monas et Hen emittunt reliquas emissiones Aeonum.

CAP. XXXVIII. — (g) Veniant. Iren. contra haeres. cap. 11, § 2. Σεκοῦνδος λέγει εἶναι τὴν πρώτην ὁδοῦσα, τετράδα δεξιάν, καὶ τετράδα ἀριστεράν, οὕτως παραθετοῦς καλεῖσθαι, τὴν μὲν μίαν φῶς, τὴν δὲ ἄλλην σκότος· τὴν δὲ

CAPUT XXXIX.

De ipso jam Domino Jesu (1), quanta diversitas scinditur? (a) Hi ex omnium Æonum flosculis eum construnt, illi ex solis decem constitisse contendunt, quos Sermo et Vita protulerunt; inde et in ipsum Sermo. is et Vitæ concurrerunt oculi: isti (2) ex duodecim (3) potius, ex Hominis et Ecclesiæ fœtu: ideoque Filium hominis aiunt (4) pronuntiatum; alii a (5) Christo et Spiritu Sancto constabillen-

- (1) *Ien Rhen. Seml. Oberth.*
 (2) *Flosculi. Ille Pam.*
 (3) *Christo Rhen. Seml. Oberth.*
 (4) *Avite Rhen. Seml. Pam. Obert.*
 (5) *Alia Rhen. Seml. Oberth.*

LECTIONES VARIANTES.

- (6) *Conversitati Rhen. Seml. Oberth.*
 (7) *Et in se Rhen. Seml. Oberth. et esse Jun.*
 (8) *Quoniam Jun.*
 (9) *Insolescentes Rhen. Seml. Obert. Pam.*

COMMENTARIUS.

ἀποστάντες τε καὶ ὑπερήσασαν ὄνομα μὴ εἶναι ἀπὸ τῶν τριάκοντα Αἰώνων, ἀλλὰ ..

Interpretatio vetus. — *Secundus autem primam ogdoadem sic tradidit, dicens, quaternationem esse dextram, et quaternationem sinistram, et lumen et tenebras, et descendentem autem et destitutam virtutem non a triginta Æonibus dicit fuisse, sed a fructibus eorum.*

CAP. XXXIX. — (a) *Ex omnium æonum flosculis* Summam hic spurcissimorum hominum adverte blasphemiam. Jesum Servatorem nostrum et vindicem ex universo pleromate sui ex omnibus æonibus generatum pronuntiant.

O tribus anteyciris caput insanabile! LE PR.

(b) *Præsumpserint. cap. 12, § 4.* Πολλὴ δὲ μάχη παρ' αὐτοῖς καὶ περὶ τοῦ Σωτήρος· οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν ἐκ πάντων γενόμενον λέγουσι· οἱ δὲ ἐκ μόνων τῶν δεκά Αἰώνων, τῶν ἀπὸ Λόγου καὶ Ζωῆς, προβεβηῆσθαι αὐτὸν λέγουσι· τὰ προγονικὰ ὀνόματα (τὰ) διασώζοντα· οἱ δὲ ἐκ τῶν δεκαῶν Αἰώνων, τῶν ἐκ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ Ζωῆς γενόμενον, καὶ διὰ τοῦτο υἱὸν ἀνθρώπου ὁμοιοῦσι, ὡς τὰν ἀπύρρον Α.θ.ῶπου· οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν γῆν τοῦ πληρώματος γενόμενον λέγουσιν αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο Χριστὸν λέγεσθαι ἑαυτὸν, τὴν τοῦ Πατρὸς... διασώζοντα προσηγοῦσθαι· ἄλλοι δὲ... τινὲς ἐξ αὐτῶν βραβύδοι τῶν προπάτερων, Ἄνθρωποι λέγουσι καλεῖσθαι· καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ μέγα καὶ ἀπάρρητοι μυστήρια, ὅτι ἡ ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐαγγελία, καὶ περιεκτικὰ τῶν πάντων Ἀνθρώπων καλεῖται.

Interpretatio vetus. — *Multa autem pugna apud eos etiam de Salvatore. Quidam enim eum ex omnibus generatum dicunt. Quapropter Beneplacitum vocari, quoniam universum pleroma bene sensit per eum glorificare Patrem. Alii autem ex solis decem Æonibus, qui sunt a Logo et Zoe emissi; et propter hoc Logon et Zoen dici eum parentum nomina custodientem. Alii autem ex duodecim Æonibus his qui sunt ab Anthrope et Ecclesia facti: et propter hoc Filium, velut postgenitum Anthropi. Alii a Christo et Spiritu Sancto, ad firmamentum pleromatis factum eum dicunt et propter hoc Christum vocari eum dicunt, Patris sui... custodientem appellationem. Alii autem sunt qui ipsum propatorem omnium anthropon dicunt vocari, et hoc esse magnum et absconditum mysterium, quoniam quæ est super omnia virtus et continet omnia, Anthropos vocat EDD.*

(c) *Conclusio.* — *Huc usque igitur sole clarius est in toto libelli sui decursu Tertullianum pressis vestigiis Irenæum fuisse secutum; multa quidem vel tacuit, vel produxit, vel aliis involvit verbis; multis vero et apertis indicibus prodidit nullum antiquiorem, præstantiorem, diligentem sibi proposuisse ducem, cujus, ut vidimus, nec solum opera græca, sed et latinam veterem translationem plenam haustibus, manibusque sibi comparaverit. Unde susdeque rount insana Semleri paradoxa de incerta Irenæi et Tertulliani librorum indole et origine. — Nec firmiori insidet fundamento frequens Semleri in veteres Apologetas accusatio eos nempe ignorasse veram*

A *dæ universitati (6) provisus, confictum: et jure (7), paternæ appellationis hæredem. Sunt qui filium hominis aliunde conceperint dicendum: quamquam (8) ipsum Patrem pro magno nominis sacramento Homines appellasse præsumpserint (b), ut quid amplius spes de ejus Dei fide cui nunc adæquaris? Talia ingenia superfructuant apud illos ex materni seminis redundantia. Atque ita inolescentes (9) doctrinæ Valentiniarum, in silvas jam exoleverunt Gnosticorum (c).*

B *Gnosticorum disciplinam, sententiæque eorum probas et perfectioris cognitionis indices, quo facilius derideri queant, corrupisse. Hæc et his similia quasi peculiari studio in nostrum Irenæum, ejusque fidem interpretem Septimum semel et iterum injicit exagæratque. Eas porro disciplinas Gnosticorum, sententiæque, undenam, amabo, habes, nisi ex Irenæo, nisi ex Tertulliano? Quas si eos ignorasse vis, ignorare et nos quanto certius est! Eos nempe coactos, hæreticis commixtos, cum iis cominus conversantes, concionantes, compugnantes, nos vero ultimis repostos temporibus, ac longe remotiores doctrinis, animis, totius vitæ ratione et moribus. Jacent ergo æternumque jacent invictis Irenæi et Tertulliani telis confossi, Gnostici quotquot, sive veteres et mortui, sive redivi et recentiores. Neminem enim latet quantam inter se connexionem habeant tum caduca antiquæ Γνώσεως deliramenta, tum recentiora scientiæ novæ tentamenta ac imprimis passim in Germaniæ palestris scaturientia audacium doctorum mystarum, mythicorum, symbolistarum ratiocinia. Inde in Irenæum simul et Tertullianum ira, maximæ vero in Irenæum, qui præter hæc, ingentia sibi invexit crimina, cum Romanam sedem tantis extulit laudibus, ac Ecclesiæ catholicæ Regnam, hominumque Advocatam præconis tam eximie celebravit. Quidquid sit, in neotericis animi vel iranonum exoleverunt argumenta Patrum, et ab illis etiam nunc accipienda sunt arma quibus silvas fugataque abeat hæc hostium agmina nebulis ac pulvere obrita, qui novam rerum divinarum, humanarumque institutionem fabulis, allegoriisque refertam somniant, omnia, inquit optime Septimius, in imagines urgentes, plane et ipsi imaginarii christiani. EDD.*

C *CAP. II. col. 544.* — *Recentibus rerum gnosticarum indagatoribus prorsus vitium est ratum et incomperum in hoc et in cæteris libelli sui capitibus frequenter alluisse Tertullianum libris ipsiusmet Valentini, ejusque palmare volumen, cui inscriptus erat titulus: Sophia, in manibus et præ oculis aperte habuisse. Porro plurima iste alter Γνώσεως parens edidit opera, quorum exstant fragmenta nonnulla passim in Clement. Alex. Stromat. disjecta, nempe quadam epistolarum Valentini fragmenta in libr. I, p. 975; I, 409; III, 450; tum homiliarum lacinia in Strom., lib. IV, p. 641; denique fragmentum avulsam ab ejusdem tractatu de amicis, p. 509. Præterea Dissertatiunculum de mali origine Clariss. Græbius recognovit et emendavit ex Bouleiana Biblioth. codd. Mss. duobus, 2040 et 2584, in Spicileg. hæretic. sæculi II, p. 55. Hæc omnia reperiuntur iterum edita in appendice ad quinque Irenæi libros contra hæres., p. 552 et seqq., ed. D. Massuet, Paris; 1710. — Ino, nec etiam nunc omnino amissum foret insigne de Sophia volumen, si qua fides Woide, anglo ultimi sæculi philologo, qui inter codd. mss. a D. Askew collectos unum reperit, membranæ pergamenæ, conflatum, in formâ in-4°, literis græcis uncialibus summæ vetustatis*

exaratum, lingua Coptorum ægyptiaca ab integro conscriptum, nullum in fronte titulum, hæc vero ad calcem secundæ partis exhibentem verba: *tomus secundus fidelis Sophiæ*, hunc esse Valentini librum cui interdum alludit Tertullianus sibi persuasum habuit, eum in eo codice contineri vidit XIII Psalmos penitenciales Sophiæ, XIII Canticos ad laudem Christi Sophiam redimentis, quasdam confabulationes Christi cum discipulis et mulieribus evangelicis. Porro in his ipsis annotationibus, Woide ansam dedit dubitandi falsone an merito hæc Valentino tribuerentur; nam verisimile minime est Valentinum opus suum maximum in lingua ægyptiaca conscripsisse, nec pauca quæ Woide eruit ac interpretatus est redolent hujus operis versionem. Nihil enim sive Valentinum, sive ejus sequelam aperte designat, imo Woidii sententiæ obsunt quædam Valentino prorsus aliena, videlicet *Barbelo, Jaldabaothar duodecim salvatores*, et

*A*lîa de Apostolorum dignitate, de animarum origine. Præterea libro de *Sopma* perperam tribuerentur psalmi vel cantici; quanto magis Christi sermoneationes, quibus apertius declaratur hæc desumi ab Evangelio secundum Ægyptios apocrypho. Nec id infirmatur ex titulo *Sophiæ fidelis*, unde tantum inferre licet eo in libro agi de re Gnostica. — Cui rei referendus est similiter alter ab eodem Woide descriptus codex, in eadem ægyptiaca lingua, in dialecto Sahidico exaratus, 76 foliis in forma in-4° compactus in duas divisus partes, quarum prior inscribitur: Γνώσεις liber. — Posterior vero: liber Magni Δεγεύ κατά Μυστήριον. Eum ab Oriente in Angliam attulit celeberr. viator *Brucius*, nec parum doctorum desiderii satisfeceret quicunque vetustatis explorator qui hæc sibi daret provinciam in lucem hunc librum emittendi. Cf. *Matter., Hist. du Gnostic., t. II, 106, 107.* EDD.

QUINTI SEPTIMI FLORENTIS TERTULLIANI LIBER ADVERSUS JUDÆOS.

— ❧ ❧ ❧ ❧ ❧ —

ARGUMENTUM. — *Disputatione habita inter christianum B et proselytum judæum (de se, quantum apparet, in tertia persona sermonem faciens) Tertullianus, quod per concentum obstrepentium spectatorum minus plene potuit dilucidari, stylo retractat, pugnans adversus Judæos solidissimis rationibus: et ex sacræ Scripturæ fundamentis: idque pace Ecclesiæ adhuc durante ante bellum Britannicum, eo tempore quo Mauri a Romanis obsidebantur.*

Primum autem etiam gentibus gratiam Dei vindicat, posse eas ad Dei legem admitti comprobans. Cap. I.

Quippe cum lex primordialis matrix omnium præceptorum Adæ et Evæ in paradiso data sit; ac legem C Moysi scriptam, legis naturalis justitiæ in Noe et Abraham, quin et sacerdotium in Melchisedech, præcesserit. Cap. II.

Et datam quidem Abrahæ circumcisionem carnalem ad tempus, sed in signam, unde Israel in novissimo tempore dinosceretur, quando secundum sua merita in sanctam civitatem ingredi prohiberetur: nunc vero spiritalem circumcisionem in salutem esse populo obedienti. Cap. III.

Sabbati quoque observationem temporalem fuisse, Sabbati æterni figuram: utpote quod neque a prædictis patriarchis ante legem Moysi, neque post eandem ab omnibus perpetuo observatam, exemplis constat Jesu Nave et Machabæorum. Cap. IV.

Quid? quod etiam ipsa sacrificia terrenarum oblationum Abel et Cain, in Levitico conscripta, spiritualium sacrificiorum prædicta fuisse ex Malachia et Psalmis manifestum sit. Cap. V.

Atque ideo ex prædictis concludi, legem novam superventuram; id itaque quærendum, an expectetur novæ legis lator, an vero jam venerit. Cap. VI.

Venisse autem, primum ex prophetiis commonstrari de regno ejus super gentes, eoque æterno. Cap. VII.

Demde ex temporibus nativitatibus ducis Christi, et pas-

sionis, et exterminii Jerusalem a Daniele prædictis. Cap. VIII.

Quin etiam prædictionibus variis, quibus a prophetis nuntiata est Christi nativitas. Cap. IX.

Item ex iis quæ de passione Christi in cruce prædicta sunt, et figuris ejusdem. Cap. X.

Rursum ex cladis Jerusalem prædictione, non modo per Danielem, sed et per Ezechielem prophetam. Cap. XI.

Insuper et repetitione quorundam Scripturæ sacræ locorum de gentium ad Christum conversione. Cap. XII.

Denique præscriptione aliarum Scripturarum, e quibus jam venisse convincitur. Cap. XIII.

Postremo ex abundantia erroris Judæorum concinci, ex secundo Christi adventu in sublimitate post priorem illum in humilitate; circa quem illi decepti sunt, quia non in sublimitate venerit; dum ignorant in humilitate fuisse venturum. Cap. XIV.

Cæterum, præterquam quod libro tertio adversus Marcionem iisdem pene verbis repetit Tertullianus non nihil fusius, quæ hic contractius tractet, unde ejusdem utrumque auctoris nemo dubitare possit; et quod B. Cyprianus libris duobus prioribus Testimoniorum ad Quirinum adversus Judæos, hunc ita sit imitatus librum, ut multa decerpserit; similiter Julianus Pomerius lib. tribus contra Judæos: certe Eusebius in Chronico sententiam Tertulliani de nativitate Christi ex hoc libro nominatim recenset, et Pomerius in librum suum primum, ac B. Hieronymus bonam IX capitis partem suo in Danielem commentario transcripserunt. Disertis item verbis scripti hujus meminerunt Vincetius Lirinensis, abbas Thiremius, et Politianus, antequam prælo committeretur a Rhevano. Qui et secundam castigationem edidit ex Gorziensi codice, additis aliquot scholiis; verum quod cum in britannico codice Lelandi non haberetur, a Gelenio